

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**POTŘEBA SOUKROMÍ A MONITORING
Z POHLEDU RODIČŮ A DOSPÍVAJÍCÍCH**

THE NEED FOR PRIVACY AND A MONITORING FROM
THE PERSPECTIVE OF PARENTS AND ADOLESCENTS

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Anežka Wawreczková**
Vedoucí práce: **Mgr. Katarína Banárová**

Olomouc
2022

Na tomto místě bych ráda poděkovala za sdílnost a otevřenost rodičům a dětem, kteří se zapojili do mého výzkumu a díky kterým mohla má práce vzniknout. Ráda bych také poděkovala Mgr. Kataríně Banárové za odborné vedení mé práce, cenné rady, podnětné připomínky, ochotu a trpělivost. Svě rodině a blízkým přátelům děkuji za velkou podporu, kterou mi během zpracovávání bakalářské práce věnovali.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Potřeba soukromí a monitoring z pohledu rodičů a dospívajících“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci, dne

Podpis.....

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Soukromí	8
1.1. Soukromí z pohledu psychologie	8
1.1.1. Westinova a Altmanova teorie soukromí	9
1.1.2. Funkce soukromí	10
1.1.3. Ohrožení a omezování soukromí.....	11
1.2. Soukromí v dětství a adolescenci	13
2. Vývojové období rané adolescence	17
2.1. Vybrané vývojové změny v rané adolescenci	18
2.1.1. Tělesné změny a zrání mozku	18
2.1.2. Kognitivní vývoj.....	19
2.1.3. Změny v emočním prožívání.....	19
2.1.4. Vývoj identity	21
2.2. Vztahy s rodiči a vrstevníky	23
2.2.1. Emancipace a autonomie.....	23
2.2.2. Citová vazba k rodičům.....	24
2.2.3. Vztahy s vrstevníky	26
3. Mediální výchova v rodině	28
3.1. Adolescenti a digitální svět.....	28
3.1.1. Rizika používání digitálních technologií.....	28
3.2. Rodičovské strategie mediální výchovy	29
4. Monitoring	32
4.1. Aplikace pro rodičovskou kontrolu	32
4.1.1. Postoje rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu.....	34
4.1.2. Postoje adolescentů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu	36
4.1.3. Výzkumy v oblasti aplikací pro rodičovskou kontrolu	38
PRAKTICKÁ ČÁST	40
5. Výzkumný problém	41
6. Cíle výzkumu a výzkumné otázky	43
7. Metodologický rámec	45
7.1. Design a typ výzkumu	45
7.2. Metody získávání dat.....	46
7.3. Etika výzkumu	48
7.4. Metody zpracování a analýzy dat	49
8. Výzkumný soubor	52
8.1. Kritéria a způsoby výběru.....	52

8.2. Charakteristika výběrového souboru	53
9. Výsledky výzkumu	54
9.1. Dílčí výzkumná otázka č. 1	54
9.2. Dílčí výzkumná otázka č. 2	61
9.3. Dílčí výzkumná otázka č. 3	68
9.4. Dílčí výzkumná otázka č. 4	70
9.5. Dílčí výzkumná otázka č. 5	75
9.6. Dílčí výzkumná otázka č. 6	78
9.7. Shrnutí výsledků	83
10. Diskuse.....	86
11. Závěr.....	90
Souhrn	92
Seznam použitých zdrojů a literatury	95
PŘÍLOHY DIPLOMOVÉ PRÁCE	103

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Potřeba soukromí a monitoring z pohledu rodičů a dospívajících“. Monitoring je jedna z mediálně výchovných strategií, kterou rodiče mohou uplatňovat vůči svým dětem, pokud v rodině využívají moderní digitální zařízení a internet. V dnešní době je už pravidlem, že každé dítě využívá od určitého věku vlastní digitální zařízení, většinou chytrý mobilní telefon, tablet, později notebook či jiná zařízení. Ze svého okolí vím, že nebývá výjimkou, pokud rodiče svým dětem tato zařízení kupují už při vstupu do školy nebo ještě před ním. Na rodičích pak leží zodpovědnost, jak své děti se zařízením seznámí a jak je ochrání před nebezpečím, které je s ním spojené.

Tématem mediální výchovy se v České republice moc autorů nezabývalo. Jedinou ucelenou publikaci na toto téma napsal Zdeněk Sloboda a některé dílčí údaje můžeme nalézt ve studiích, které se zabývají užíváním médií dětmi. V zahraniční literatuře je téma ale bohatě rozpracované, a proto je z čeho vycházet. Stejně tak téma dětského soukromí není oblíbené a moc informací v české literatuře o něm nenajdeme. V zahraničí také není moc populární, ale několik autorů a studií se tímto tématem zabývá. Často se v dnešní době mluví o *soukromí na internetu*, což se týká problému, jaké informace o sobě děti a dospívající sdílejí v online prostoru, a jak různé aplikace a sociální sítě jejich soukromí ohrožují. Také se můžeme setkat s hrozbou nechtěného negativního nebo erotického obsahu, který děti může ohrožovat. Téma, které na to navazuje nedávno zpracovali Vít Klusák s Barborou Chalupovou do známého dokumentárního filmu *V síti*. Skoro nikde se ale nedočteme o tom, jak vypadá soukromí dětí doma v rodině, tam, kde by se měly cítit nejvíce v bezpečí. S rozvojem moderních mobilních telefonů a možností, které nabízejí, vzniká stále více rizik a nebezpečí, které na děti a dospívající mohou číhat. S nimi ale také vznikají nové možnosti, které umožňují rodičům své děti ochránit. Mohou využít různé aplikace k rodičovské kontrole, které umožňují neustále sledovat, co děti na mobilu dělají, s kým si píšou atd. V dobrém úmyslu rodiče těchto možností mohou využívat. Otázkou ale je, jak se pak cítí jejich děti, pokud jsou neustále sledovány a ze strany svých rodičů nemají dostatek soukromí? Myslím si, že v této době, kdy se dítě bez vlastního mobilního telefonu s přístupem k internetu téměř neobejde, a kdy se mluví o spoustě online nebezpečí, před kterým rodiče musí své děti ochránit, je tato otázka velmi aktuální.

V teoretické části se seznámíme s pojmem potřeby soukromí obecně z pohledu psychologie a také s tím, jak se vyvíjí v dětském a adolescentním věku. Podíváme se i na způsoby, jakými může být soukromí člověka ohroženo. Následně se seznámíme s již zmíněným vývojovým obdobím a se vztahy, které dospívající v tomto věku se svými rodiči navazují. V dalších kapitolách se zaměřím na styly rodičovské mediace (neboli mediální výchovné strategie) a jak napovídá název práce, budu se zabývat hlavně monitoringem. Ve své praktické části práce bych se chtěla zaměřit výhradně na mladé dospívající ve věku 10–15 let a na to, jak rodiče v tomto věkovém období jejich aktivitu na mobilních telefonech kontrolují. S tím úzce souvisí také to, jak moc soukromí adolescentů ze strany rodičů dostávají a na kolik jej sami pocítují a jestli jejich soukromí není z jejich pohledu omezováno až příliš. Ve svém výzkumu se zaměřím také na to, jak rodiče vnímají monitoring neboli kontrolu aktivit svých dětí na jejich mobilních telefonech pomocí novodobých aplikací, a jak se oni staví k zachování jejich soukromí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Soukromí

Jak píše Westin (2003), otázky soukromí prostupují mnoha aspekty našeho individuálního i rodinného života, sociálního a kulturního prostředí, politiky a vztahů mezi občany. Je to důležité téma, které se týká kvality života a vyžaduje neustálou pozornost každého z nás. Zájem vědců toto téma vzbudilo až v šedesátých letech minulého století. Začaly se jím zabývat různé vědní obory, jako je politologie, sociologie a psychologie. Objevily se studie, pozorování a o něco později teorie, které poukázaly na důležitost tématu, jako jsou například práce Goffmana (1963), Batese (1964), Johnsona (1974), nebo Laufera a Wolfa (1977). Za hlavní teoretické koncepty soukromí, které přetrvaly do dnes, můžeme považovat koncepci Westina z roku 1967 a Altmana z roku 1975. Tyto dvě teorie nejvíce ovlivnily další výzkumníky a teoretiky v této oblasti. Na počátku 21. století vzrostl zájem o soukromí jako o společenskou otázku, hlavně o ohrožení soukromí a o to, jak by hrozby měly být řešeny. V okruhu psychologů ale soukromí nijak výrazně na popularitě nezískalo a stále se jím zabývá jen málo z nich (Margulis, 1997, 2009).

V posledních letech hlavně vzhledem k rozvoji online prostředí a sociálních sítí se soukromí stalo jedním z nejčastějších témat veřejného diskurzu. Mluví se o něm v okruhu jednotlivců, politických stran i soukromých společností, přičemž se všichni zaměřují hlavně na ochranu osobních údajů. Vzniká ještě více různých přístupů k soukromí, které se mohou podstatně lišit. Někteří se soustředí na bezpečnost dat, jiní třeba na negativní projevy sdílení soukromých informací na sociálních sítích. I když se o soukromí mluví čím dál častěji a je to aktuální téma, stále není význam pojmu soukromí přesně stanoven, a i ve vědeckých kontextech se objevuje jeho velmi odlišné chápání (Dienlin, 2017).

1.1. Soukromí z pohledu psychologie

Pojem soukromí je obtížně definovatelný a nejednoznačný, neboť jeho význam se v běžné řeči, v právu a ve vědě liší. Navíc každé odvětví vědy, které se jím zabývá, na něj nahlíží svým specifickým způsobem. Nissenbaum (2010, 67) popisuje situaci následujícími slovy: „*Jedním bodem, u kterého se zdá, že existuje téměř jednomyslná shoda, je to, že soukromí je chaotický a složitý předmět*“¹. Přesto se většina koncepcí shoduje v tom, že

¹ vlastní volný překlad, v pův. znění: „*One point on which there seems to be near-unanimous agreement is that privacy is a messy and complex subject*” (Nissenbaum, 2010, 67).

soukromí je určité osvobození od kontroly a dohledu či možnost regulace nechtěného přístupu. Teoretici se ale neshodují na tom, jaká je povaha soukromí: jestli je to chování, postoj, proces, stav, nebo něco jiného, přičemž tento problém zůstává přes všechny snahy vyřešit jej stále otevřený (Margulis, 2009).

Podle Pedersena (1997) je soukromí důležitou lidskou potřebou, která lidem umožňuje ovládat svou vlastní činnost i sociální interakce. Díky soukromí mohou lidé efektivně fungovat jako jednotlivci, ale i jako skupiny. Pokud tato potřeba soukromí není naplňována, může to souviset se zvýšenou agresí a antisociálním chováním. Na soukromí tedy můžeme pohlížet jako na proces regulace s kým jednatel přijde do kontaktu a jaká bude následná interakce. Přitom se neustále snaží dosáhnout určitého stupně soukromí, které zrovna v konkrétní situaci potřebuje. Příliš mnoho interakce je vnímáno jako narušení soukromí a příliš málo interakce znamená pocity osamělosti nebo odcizení. Možnost regulovat své soukromí je tedy pro člověka důležitá.

1.1.1. Westinova a Altmanova teorie soukromí

Abychom do problematiky soukromí více pronikli, podíváme se blíže na dvě hlavní koncepce, které jsou i v současnosti často citované. Obě tyto teorie se vzájemně doplňují a mají spoustu společných prvků.

Westin definoval soukromí jako nárok jedince rozhodovat o tom, jaké jeho osobní informace by měly být zpřístupněny ostatním. To zahrnuje také to, kdy tyto informace druzí mohou získat a jak s nimi mohou naložit (Westin, 2003). Podle Westina (2003) nám soukromí ve shodě s dalšími potřebami pomáhá emocionálně se přizpůsobovat každodenním mezilidským interakcím. Soukromí je dynamickým procesem, neustále jej v průběhu času regulujeme tak, aby to vyhovovalo našim aktuálním potřebám. Také není konstantní funkcí, lidé mohou pociťovat málo, tak akorát nebo i příliš mnoho soukromí (Margulis, 2011).

Jako výsledek tohoto procesu regulace soukromí Westin označil čtyři různé stavy: samotu (*solitude*), kterou označuje za svobodu od přítomnosti ostatních a od jejich dohledu; intimitu (*intimacy*), jež označuje svobodu umožňující vytvářet blízké vztahy; pak anonymitu (*anonymity*), což je svoboda nebýt identifikován; a odměřenost (*reserve*), která umožňuje omezování informací, jež druhým o sobě jedinec odhaluje (Dienlin, 2017).

Altman (1975) přistupuje k soukromí ze sociálně-psychologického pohledu. Sociální interakce je jádrem jeho teorie a soukromí definuje jako selektivní kontrolu přístupu k sobě.

Zaměřuje se na soukromí na individuální i skupinové úrovni a oproti Westinovi klade větší důraz na dynamiku a dialektiku regulace soukromí. Zdůrazňuje, že neexistuje nějaká základní úroveň soukromí, které by se jedinec měl snažit dosáhnout, ale tato úroveň u každého neustále kolísá v závislosti na aktuální situaci a interakci s ostatními. Za účelem dosažení této úrovně lidé neustále regulují mezilidské hranice (Dienlin, 2017)

Altmanova a Westinova teorie, jak již bylo řečeno, mají hodně společného. Obě tyto teorie patří k přístupům označovaným jako *limitid-access theory*, což znamená, že jejich pohled na soukromí vychází z toho, jak jednotlivci nebo skupiny kontrolují a ovlivňují přístup k sobě samým. Obě teorie mluví o regulaci přístupu k sobě. Stejně jako oba autoři těchto teorií popisují potřebu soukromí jako důsledek dynamicky se měnících vnitřních nebo vnějších podmínek, oba také tvrdí, že následně dosažené soukromí vnitřní stavy i vnější podmínky opět ovlivňuje. Obě teorie se také setkávají v tom, že soukromí má určité univerzální charakteristiky, ale může nabývat různých forem. Obě dvě také rozlišují funkce soukromí, ke kterým se vrátíme v následujícím textu. Margulis (2009) kromě společných aspektů také uvádí hlavní rozdíly obou teorií: Altman ve své teorii zdůrazňuje hlavně sociální interakce, zatímco Westin se spíše zaměřuje na osobní informace. Dalším rozdílem je to, že pro Westina je rozlišování forem a funkcí soukromí důležitější a staví je nad proces. Altman naopak upřednostňuje proces před klasifikací.

1.1.2. Funkce soukromí

V této podkapitole se zaměříme na to, jaké funkce má soukromí v životě člověka a dáme tak prostor pochopení důležitosti regulace přístupu k osobním údajům jedince.

Westin (1967), jak jsem již zmínili, definoval čtyři funkce (či účely) soukromí. Patří mezi ně osobní autonomie (*Personal autonomy*), emocionální uvolnění (*Emotional release*), sebehodnocení (*Self-evaluation*) a omezená a chráněná komunikace (*Limited and protected communication*).

Osobní autonomie se týká touhy vyhnout se manipulaci a ovládnutí druhými. Znamená to, že se jedinec může oddělit od ostatních, může odejít a zavřít za sebou dveře svého pokoje (Margulis, 2011). Westin (1967) popisuje mezilidské vztahy jako soustředné kruhy, které se liší mírou intimity a uprostřed nichž se nachází jádro lidské osobnosti. Ochrana tohoto jádra osobnosti je nesmírně důležitá proto, aby člověk své já mohl bezpečně prozkoumávat a poznávat. Zásahy do tohoto jádra bývají pro člověka obzvláště nepříjemné. Podle Burgoona (1982, in Leino-Kilpi et al., 2001) je soukromí a osobní autonomie také

velmi důležitá pro růst osobnosti, vývoj identity a sebehodnocení. Stejně tak Rawnsley (1980, in Leino-Kilpi et al., 2001) uvádí soukromí jako zásadní podmínku pro osobní růst. Také Altman uvádí jako jednu z funkcí soukromí právě rozvoj vlastní identity. Podle něj soukromí pomáhá definovat hranice vlastního „já“. Pokud mohu kontrolovat a definovat co jsem a co nejsem já a pokud znám hranice a možnosti své kontroly, pak mohu také pochopit a vymezit kdo jsem. Altman věnoval velkou pozornost také vztahu soukromí k sebeúctě člověka. Podle něj osoba, která dokáže úspěšně ovládat kontakty s ostatními, je schopná větší sebeúcty než osoba, která kontakt s ostatními regulovat nedokáže (Jeđruszczak, 2005).

Další Westinovou funkcí soukromí je možnost *emocionálního uvolnění*. Znamená to uvolnění z napětí ve společenském životě, který v dnešní době vyžaduje od člověka, aby v různých situacích zastával různé společenské role. Je důležité, aby se dokázal vymanit z tohoto psychického nátlaku a najít soukromý prostor pro to, být sám sebou (Margulis, 2011).

Třetí funkcí je *sebehodnocení*, nebo také sebereflexe. Týká se kontextualizace vlastních prožitků, integrování zkušeností do smysluplných vzorců a uplatňování své individuality. Kromě jiného umožňuje i vlastní morální a náboženské rozjímání. Možnost kontemplanace poskytovaná soukromím je důležitá pro zpytování vlastního svědomí, zamyšlení se nad vlastním chováním a jeho porovnávání s osobními ideály. To je možné pouze tehdy, může-li člověk vystoupit ze sociálních rolí a interakcí (Váňa, 2019).

Posledními funkcemi soukromí dle Westina jsou *omezená a chráněná komunikace*. Omezení mezilidské komunikace umožňuje nastavit její hranice a ochrana komunikace přináší možnost sdílet své intimní a důvěrné informace pouze s blízkými osobami, kterým jedinec důvěřuje (Margulis, 2011). Také Pedersen (1997) uvádí několik funkcí soukromí, mezi nimiž je i důvěrnost. Naplňování potřeby intimity s rodinou a intimity s přáteli vede ke snaze omezit kontakt s nečleny těchto skupin. Skupiny samotné z toho naopak těží stejně jako jedinec sám. Podle Pedersena oba druhy intimity naplňují téměř veškerou potřebu soukromí, neboť v intimním vztahu lidé nemají tendenci něco skrývat.

1.1.3. Ohrožení a omezování soukromí

Soukromí je důležité v celé řadě oblastí lidského života. Jak již bylo řečeno, soukromí poskytuje prostor a příležitost pro zážitky, jež podporují zdravý osobní rozvoj a stabilní mezilidské vztahy, které nám poskytují zpětnou vazbu o nás samých a ovlivňují naše sebehodnocení. Jsou tedy základem pro rozvoj individuality. Díky soukromí je možná

osobní autonomie a také přináší příležitost k relaxaci, emocionální ventilaci, úniku od stresu, naplňování tělesných a sexuálních potřeb. V oblasti politiky soukromí poskytuje možnost bezpečného politického vyjádření a kritiky, svobodu vyznání a organizacím umožňuje diskutovat o neveřejných záležitostech (Margulis, 2009).

Vzhledem k tomu, jak je soukromí důležité, je na místě zamyslet se nad následky jeho ohrožení nebo omezení. Ohrožením je myšleno možné omezení soukromí v nějaké konkrétní situaci. Omezení je synonymem ke ztrátě soukromí, která může být buďto krátkodobá nebo dlouhodobá.

Margulis (2009) rozlišuje dvě varianty omezování soukromí: invazi (*invasion*) a porušení (*violation*). K invazi, nebo taky vpádu do soukromí, dochází tehdy, když nejsou splněny podmínky pro zachování soukromí, tedy když jedinec není schopen zabránit přístupu ke své osobě nebo osobním informacím. Jedná se například o situaci, kdy je dotyčný odposloucháván bez vlastního vědomí nebo jsou jeho informace bez souhlasu odcizeny. Porušením soukromí Margulis označuje další šíření informací, které o sobě jedinec sdílel, nebo mu byly odcizeny v rámci invaze. Sem patří například roznášení pomluv o určitém člověku nebo nelegální sdělování informací třetím stranám, jako jsou reklamní agentury atp. Třetí možnou příčinou nepřítomnosti soukromí v životě člověka může být dle Margulise situace, kdy ho vůbec nemá možnost získat. Jedinec z určitého důvodu není schopen kontroly svého soukromí, nebo mu byla možnost kontroly odebrána. Může se tak stát třeba u starších lidí, kteří jsou v uzavřeném institucionálním prostředí, například v hospici. Jiným příkladem mohou být děti, které jsou v nepříznivé rodinné situaci a „mocní“ dospělí jejich soukromí ovládají nebo se snaží ovládat. Zde narážíme na téma rodičovské kontroly, kdy je dítě nedobrovolně kontrolováno i v oblastech, do kterých by rodiče za normálních okolností neměli přístup.

Co se týče omezování soukromí dětí v rodinách, můžeme invazi (vpád do soukromí) přirovnat k monitorování dětí jejich rodiči pomocí aplikací pro rodičovskou kontrolu, které mimo jiné nabízejí sledování polohy dítěte, případně i spuštění kamery a mikrofonu na jeho mobilním telefonu. Rodiče tak bez vědomí dítěte mohou celý den sledovat, kde se dítě právě nachází, s kým je, co spolu dělají a o čem spolu mluví. Vedle toho porušování soukromí, tak jak jej definoval Margulis (2009), můžeme přirovnat k novodobému trendu zvanému „sharenting“. Jde o sdílení fotek, videí a dalšího obsahu týkajícího se dětí na sociálních sítích rodičů. Rodiče často sdílejí fotky a videa svého dítěte od nejranějšího věku, kdy dítě logicky

není schopno s touto aktivitou jakkoli nesouhlasit. Rodiče si často neuvědomují důsledky svého nezodpovědného chování, které mohou nastat při budoucím utváření identity dítěte (Kopecký, 2019), nebo také nebezpečí krádeže obsahu, který může být na internetu jednoduše dostupný pro pedofilní podvodné weby, aj. Tímto tématem se dlouhodobě zabývá projekt E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci, který upozorňuje na rizika, která jsou se sharentingem spojena.

Následky ztráty soukromí se mohou značně odlišovat v závislosti na mnoha faktorech, zvláště na tom, jaký obsah informací jedinec nedokázal udržet pod svou kontrolou. Dlouhodobé důsledky velké ztráty soukromí například v institucionálních zařízeních a psychiatrických léčebnách mohou mít za následek až dehumanizaci a deindividuaci neboli pocit ztráty vlastní individuality a autonomní osobnosti, a ztrátu schopnosti po propuštění úspěšně se začlenit do běžného života. Z mnoha teorií vyplývá, že důsledky ztráty soukromí souvisí se ztrátou kontroly jako takové. To může zahrnovat také stres a negativní hodnocení sebe sama a svých schopností či kompetencí (Margulis, 2009).

1.2. Soukromí v dětství a adolescenci

V roce 1978 Maxine Wolfe napsal, že téma soukromí a jeho vztah k vývoji a zkušenostem dítěte téměř zmizelo z dostupné literatury. Knihy o dětské psychologii podle něj neobsahují skoro žádné zmínky o soukromí, ale jsou plné odkazů na sociální vývoj, sociální interakce a chování dětí ve skupinách (Wolfe, 1978). V dnešní době v knihách o dětském psychickém vývoji slovo soukromí stále moc nenajdeme, přesto se situace trochu změnila. O dětském soukromí se mluví mnohem více, a to hlavně v souvislosti s bezpečností na internetu. S rychlostí, jakou se možnosti virtuálního světa vyvíjejí, rostou také obavy o děti, které ještě nejsou tak zkušené a zodpovědné, aby se na internetu dokázaly správně orientovat a bránit se nebezpečným entitám. V této kapitole se ale nebudeme zabývat ohrožováním soukromí, které vychází od třetích stran, ale spíše soukromím v místě, kde mají děti cítit bezpečí – doma u rodičů.

Pro většinu dospělých je domov místem, kde se mohou cítit bezpečně. Pro děti ale v dnešním světě tato zdánlivě běžná a důležitá věc vůbec není jistotou. Kvůli různým nebezpečím, které dnes číhají téměř všude, jsou děti a dospívající považováni za ohrožené a rodiče jsou svým strachem o děti ale také společností tlačeni k neustálé ochraně svých potomků i za cenu narušování jejich osobního soukromého prostoru. Právě toto téma, které

je v dnešní době stále více aktuální, v soudobé literatuře moc rozpracováno není. Výzkumy z oblasti soukromí se týkají spíše výše zmiňovaných hrozeb od cizích lidí nejčastěji prostřednictvím internetu (Shmueli & Blecher-Prigat, 2011).

Je pochopitelné, že rodiče o soukromí svých dětí moc nepřemýšlejí. Hlavní je pro ně jejich bezpečí a společnosti jsou vedeni k tomu, aby byli dobrými rodiči, kteří své děti vždy ochrání. Výrazné zasahování do soukromí ale může mít na děti negativní vliv. Skrze každodenní zkušenosti se dětem od útlého věku až do dospělosti rozvíjí chápání vlastního soukromí, učí se využívat svou kontrolu nad interakcemi a nad informacemi, které jsou jen jejich. Postupně se učí chápat sami sebe jako oddělené individuální lidské bytosti ale zároveň určitým způsobem propojené s ostatními. Učí se zvládat ale také pro sebe využívat osamělost ve fyzickém i psychickém smyslu slova. V průběhu dospívání se děti učí respektovat společenské normy, které se soukromím souvisejí, a učí se hodnotit a mít svůj vlastní názor na to, co je dobré a co špatné. Všechno to se pak odráží v jejich pocitu sebeúcty a v tom, jak budou chápat a respektovat osobní autonomii nejen ve své budoucí rodině, ale obecně ve společnosti (Melton, 1983).

Jak píše Wolfe (1978), kvantita a forma zkušeností se soukromím v dané společnosti, zejména v dětství, ale i po celý život, má tedy dopad na kvalitu života. Jak už bylo uvedeno, podle něj může mít nedostatek nebo nadbytek zkušeností se soukromím následky v podobě zhoršení fyzické nebo duševní pohody. Chápání a prožívání soukromí se v průběhu vývoje člověka mění. V raném věku nemají děti téměř nebo vůbec žádnou možnost kontroly soukromí. Čas a prostor dětí ovládají dospělí. Jejich soukromí je závislé na tom, jak jejich rodiče vnímají jejich schopnost, zůstat bez dozoru. Jakmile děti začnou chodit a mluvit, dospělí jim začnou stanovovat hranice, díky kterým se učí chápat co je dobře nebo špatně. Stále nemají skoro žádnou kontrolu nad svým soukromím, ostatní volně vstupují do jejich pokojů, berou jim věci, kontrolují, co dělají atp. Jak děti postupně stárnou, jsou déle samy, jejich rodiče nebo pečovatelé s nimi nemohou být neustále a děti zažívají možnost volby, co budou dělat, aniž by za to byly trestány nebo odměňovány. Jsou to jejich první zkušenosti s tím, že autorita není všudypřítomná a některé věci zůstávají skryté, dokud je člověk sám neodhalí druhým.

Později se vstupem do školy přichází doba, kdy děti zažívají spoustu mimo-rodinných situací a zážitků s kamarády, což je učí správně nad svými informacemi. Také jsou v interakci s dalšími dětmi, kterým se vlastně nemohou vyhnout, takže jsou na ně kladeny

větší nároky i co se týče interakce s druhými. Získávají si přátele, se kterými se na rozdíl od ostatních sdílí o všem možném. Postupně zjišťují, že rodičům spoustu věcí říkat nemusí. Po vstupu do dospívání se jejich sexuální zrání stane velmi důležitým aspektem jejich života. Začínají si uvědomovat více sami sebe, začínají hledat svou vlastní identitu. Zároveň začínají mít i větší nezávislost na rodině, můžou trávit více času mimo rodinu, jsou častěji na veřejnosti. V rámci své nově nabitě autonomie mají tendenci se vyhranit vůči normám společnosti. Jejich potřeba soukromí se zvyšuje a možnost kontroly přístupu k sobě a vlastním informacím je velmi důležitá. Pro adolescenty může být důležité mít svůj vlastní pokoj, soukromý deník nebo tajemství sdílené jen s nejlepším kamarádem. V závislosti na jejich rodinné situaci bývají jejich možnosti kontroly interakce s lidmi a jejich správa informací omezena. Přesto je velmi významná pro jejich vývojové období, ve kterém se utváří jejich identita a stávají se nezávislými (Wolfe, 1978).

V dnešní době velkou oblast pozornosti dětí, a ještě mnohem více pro dospívající, zabírá internet. V moderní společnosti je to něco, čemu se nelze vyhnout, zvláště v posledních dvou letech, kdy kvůli pandemii Covidu19 musela většina života přejít do online světa. Když děti v určitém věku získají přístup k internetu a sociálním sítím, stává se pro ně virtuální svět místem, ve kterém určitým způsobem vidí své soukromí. Přes internet se většinou spojují s lidmi, které znají, respektive hlavně se svými kamarády, se kterými si mohou psát, sdílet tajemství, posílat si navzájem různý obsah, a to vše může zůstat utajeno před rodiči a dalšími lidmi, kteří k jejich virtuálním prostorům nemají přístup. Když o sobě něco sdílejí veřejně třeba na svém profilu na sociálních sítích, jejich rodičům to může připadat jako soukromí odporující chování. Děti ale svůj profil mohou brát jako své soukromé místo, kde mohou sami určovat a korigovat, co a kdy o sobě zveřejní. Často se můžeme setkat s tím, že děti ve věku adolescence, kdy je pro ně soukromí čím dál důležitější, nechtějí, aby si jejich rodina prohlížela, co sdílejí online. Stejně tak nesnášejí, když je rodiče nadměrně kontrolují, prohlížejí si jejich školní tašky, čtou si jejich deníky, odposlouchávají jejich hovory s kamarády nebo kontrolují jejich aktivity na internetu (Shmueli & Blecher-Prigat, 2011). V tématu sledování a monitoringu dětí a jejich aktivity v online světě budeme pokračovat v kapitole 4.

Na závěr této kapitoly si stručně shrneme, co víme o soukromí. Potřeba soukromí se v průběhu dětství a dospívání i dospělosti vyvíjí a její naplňování je pro člověka důležité pro jeho vlastní osobní rozvoj, tvorbu identity a dobré vztahy. I když se o soukromí v psychologii moc nemluví, důležitost jeho přítomnosti v životě každého člověka je nesporná. Soukromí

je spojeno s dalšími aspekty lidského vývoje, a proto je nutné, i když se samo o sobě jako pojem v knihách moc nevyskytuje. Ohrožení a omezení soukromí mívá špatné následky jak u dospělých a starších lidí, tak i u dětí. Například pro adolescenty je jejich vlastní soukromý prostor velmi důležitý pro jejich nacházení sebe sama, tvoření vztahů a postupné osamostatňování se.

2. Vývojové období rané adolescence

V této kapitole se seznámíme s vývojovým obdobím dospívajících, ke kterým téma bakalářské práce směřuje. Každé vývojové období člověka s sebou nese určité výzvy a úkoly, kterými člověk v daném věku musí projít, a také přináší změny jak viditelné, ve fyzickém vzhledu postavy, tak i změny neviditelné, v psychickém vnímání a prožívání.

Jak již bylo řečeno, tato bakalářská práce se zabývá rodičovskou kontrolou u dospívajících, přičemž jako dospívající jsou zde myšleni jedinci ve věku 11–15 let. Z ontogenetického hlediska je v dospívání základem fyzický růst, dokončení pohlavního zrání a také duševní a sociální rozvoj. Pro dospívající nabývá na významu seberegulace a sebereflexe, díky které si člověk začíná zřetelně uvědomovat intenzitu svého prožívání, své myšlenky, emoce a to, jak komunikuje s druhými lidmi. Také více přemýšlí a uvědomuje si své potřeby, přání a touhy. Kromě toho je pro něj velmi důležité sebehodnocení a přemýšlení o smyslu života (Macek, 2003). V období dospívání si jedinec tedy začíná hlouběji uvědomovat sebe sama, začíná si formovat svou identitu a přechází do dospělosti. Je to komplexní proměna, která zahrnuje všechny složky osobnosti (Žaloudíková, 2013). Toto období je širokým úsekem života a autoři/autorky se neshodují na jeho vymezení. V biologickém smyslu lze říct, že toto období začíná prvními známkami pohlavního zrání (sekundární pohlavní znaky) a končí dovršením plné pohlavní zralosti. Současně ale probíhá spousta psychických změn a také se mění sociální postavení jedince, proto zde existuje velká individuální variabilita, jež brání v jasném vymezení tohoto období. Autoři a autorky navíc období dospívání i různě člení, a to z toho důvodu, že se vývojové změny na začátku a na konci období značně liší (Langmeier & Krejčířová, 2006). Pro účely této práce se budeme držet členění dospívání podle Vágnerové (2012), která rozlišuje dvě fáze: ranou adolescenci (11–15 let) a pozdní adolescenci (15–20 let). Pozdní adolescence je dobou komplexnější psychosociální proměny, kdy je už pohlavní zrání víceméně dokončeno a mění se hlavně osobnost dospívajícího a jeho společenské postavení. Dochází k hledání a rozvoji vlastní identity a osamostatňování se.

Dále se budeme zabývat hlavně ranou adolescencí, která bývá označována taky jako pubescence. V těchto letech je tedy nejviditelnější změnou tělesné dozrávání, v jehož důsledku se začíná měnit i vlastní sebepojetí. V rámci vývoje dochází také například ke změně ve způsobu myšlení, emočním prožívání nebo ve vztazích k rodině a kamarádům (Vágnerová, 2012). Na hlavní vývojové proměny se teď podíváme blíže.

2.1. Vybrané vývojové změny v rané adolescenci

2.1.1. Tělesné změny a zrání mozku

Hlavním mezníkem pro vstup do adolescence jsou hormonální změny a začátek tělesného zrání. Počátek dospívání je tedy dán geneticky. Díky změnám v mozku se začíná urychlovat růst do výšky, mění se tělesné proporce, zvyšuje se váha, objevují se sekundární pohlavní znaky, kdy se objevuje ochlupení v intimních partiích, zvětšují se pohlavní orgány, dívkám rostou prsa, rozšiřují se boky a průměrně kolem 13. roku přichází menarché a nástup menstruačního cyklu. Pro chlapce je typická změna hlasu, růst vousů a začínají se objevovat noční poluce (Macek, 2003; Vágnerová, 2012).

Hlavním spouštěčem těchto viditelných znaků je mozek, který prochází neuroendokrinními a neurálními změnami (Sobotková et al., 2014). Neuronální spojení se zefektivňuje, díky čemuž je možné rychlejší zpracovávání informací a aktivizace různých oblastí mozku. Důležitá je také změna v produkci neurotransmiterů. Dochází ke zvýšení hladiny dopaminu, který pak působí zvýšenou tendencí objevovat nové věci, riskovat, vyhledávat vzrušující zážitky, ale také akceptovat nové výzvy. V rané adolescenci je podstatné dozrávání prefrontální mozkové kůry, která řídí rozhodování a projevy člověka. Má tedy významný vliv na uvažování a chování adolescentů a je také důležitou pro rozvoj kognitivních schopností. Kromě ní je velmi důležitý dozrávající limbický systém, který je centrem emočního prožívání. Má také významný vliv na chování, protože díky němu narůstá intenzita emočních prožitků a tendence reagovat emocionálně. Dospívající v tomto věku prožívají silné emoce, které často nejsou schopni správně regulovat (Vágnerová, 2012).

Kromě těchto viditelných vývojových změn, je velmi důležité hlavně to, jak tyto změny ovlivňují sebepojetí adolescenta. Tělesný vzhled je důležitou součástí identity a všechny tělesné změny bývají zpravidla intenzivně prožívány. Klíčové je také to, jak je hodnotí a jak na ně reagují důležité osoby v okolí. Dospívající se zvláště srovnávají se svými vrstevníky. Pokud lidé v okolí reagují na pubescentní změny negativně, velmi se zvyšuje nejistota adolescenta a má to negativní dopad na jeho sebehodnocení. Dívky příchod do puberty vnímají často negativněji než chlapci a jejich vzhled má na jejich sebehodnocení také větší vliv (Macek, 2003; Vágnerová, 2012).

2.1.2. Kognitivní vývoj

Kolem 12. roku života se způsob myšlení adolescentů proměňuje a přechází ze stadia konkrétních operací do stadia formálních operací (Piaget & Inhelder, 1970). V této fázi, která se v rané adolescenci rozvíjí, dochází k získání schopnosti uvažovat mimo realitu, to znamená představit si reálně neexistující neboli uvažovat abstraktně. Člověk je již v tomto období schopen hledat alternativní řešení k problémům a kombinovat (Macek, 2003). Dokáže také přemýšlet o neviditelných silách, abstraktních pojmech, systematicky uvažovat a vyvozovat hypotézy a experimentovat s vlastními úvahami. Adolescent přemýšlí nezávisle na přítomnosti a často se v myšlenkách oddaluje od reality a uvažuje o tom, co není aktuální, o budoucnosti. Před vstupem do formálních operací dokáže dítě uvažovat jen konkrétně, to znamená uvažovat o tom, co dělá právě teď, poznává reálný svět a nevytváří si žádné teorie (Plháková, 2005).

Macek (2003) uvádí, že se mění i paměť, a to jak krátkodobá, tak dlouhodobá. S věkem a životními zkušenostmi se dlouhodobá paměť rozšiřuje. Díky schopnosti sebereflexe se zvyšuje také selektivita a tím pak i efektivnost pozornosti, protože si člověk sám určuje, co je pro něj relevantní a co ne. Všechno to má vliv na lepší schopnost uvažovat o aktuálních možnostech a variantách řešení problémů, což zvyšuje i efektivitu řešení problémů a pocit vlastní kompetence, který přispívá k pocitu vlastní autonomie a vyšší hodnoty.

V období adolescence se díky rozvoji metakognice zlepšuje také odhad vlastních schopností a dovedností. To je možné hlavně díky schopnosti reflektovat a uvažovat o sobě samém. Díky tomu si dospívající dokážou už sami stanovovat cíle, kterých chtějí dosáhnout a jsou mezích dosažitelnosti. Postupem času se zpřesňuje i odhadování náročnosti úkolu. Toto racionální uvažování ale nabourávají některé nově přítomné iracionální mechanismy, jako je strach ze selhání, nízká sebedůvěra atp. (Vágnerová, 2012).

2.1.3. Změny v emočním prožívání

Emoční vývoj je spojen s hormonální proměnou, která stimuluje adolescentovo prožívání. Změny v oblasti citového prožívání se projevují kolísáním emočního naladění, větší emoční labilitou, dráždivostí či tendencí reagovat přecitlivěle i na běžné podněty. To způsobuje nárůst emočního zmatku, kdy dospívající ztrácí svou emoční stabilitu a jistotu ve svých citech. Různé situace mohou adolescenti prožívat vnitřně velmi intenzivně, mohou reagovat až nepřiměřeně, ale jejich citové prožitky jsou spíše krátkodobé, nelze je předvídat

a rychle se mění. Svým pocitům věnují velkou pozornost a snaží se je neustále analyzovat a uvažují o nich. Mívají sklon k emočnímu egocentrismu, což znamená, že bývají přesvědčeni, že jejich prožitky jsou výjimečné a mají je jen oni. Navíc nechtějí své city projevovat navenek a považují je za součást své intimní zóny (Vágnerová, 2012). Zvýšená emoční labilita souvisí jednak s hormonálními změnami, ale také s větší mírou sebereflexe, egocentričnosti, potřeby sebehodnocení a tvoření ideálů. Průběh pubescence ale vždy nemusí být tak dramatický a bouřlivý. Záleží také na tom, jaké má dospívající individuální dispozice a typ osobnosti. Roli hrají také kulturní a sociální faktory a stejně tak i styl rodičovské výchovy. Podle Petersonové (1988) mají problémy zejména ti, kteří vykazovali určitou úroveň emoční lability už v dětství. Z transkulturálních srovnání vyplývá, že více je adolescentů, kteří procházejí obdobím adolescence bez vážnějších krizí a emočních bouří (Macek, 2003).

Goossens (2016) kritizuje typickou „storm and stress“ teorii, která pochází už z roku 1904 a zavedl ji Stanley Hall. Podstatou této teorie je myšlenka, že dospívání je obtížné životní období. Popisuje zvýšenou emocionalitu u adolescentů jako obvyklý stav a tvrdí, že v emočním prožívání stále kolísají mezi extrémy. Podle teorie jsou adolescenti náladoví, mají časté konflikty se svými rodiči a sklon k riskantnímu chování. Tuto teorii ale vyvrátily různé studie, např. Csikszentmihalyi & Larson (1987) a Larson (1989). Při jejich výzkumu byla použita metoda ESM – experient sampling method, při které respondenti několikrát za den v určitém čase zapisují svůj stav, ve kterém se právě nacházejí, a své emoce, jež právě u sebe pozorují. Pokud se ESM používá u poměrně velkých skupin dospívajících, lze získat spolehlivé odhady jejich průměrného emočního stavu a porovnat je s emočními stavy, které zažívají děti a dospělí. Při popisu svých stavů měli účastníci k dispozici šest sedmibodových škál (v rozmezí od -3 do +3), jako například: šťastný-smutný, podrážděný-radostný, apod. Dle výsledků výzkumu bylo zjištěno, že průměrné odpovědi adolescentů byly o něco negativnější než průměrné skóre dětí. Tento výsledek je však způsoben snížením pozitivních pocitů a mírným zvýšením negativních pocitů. Navíc další výzkumy ukázaly (např. Larson & Asmussen, 1991; Abe & Izard, 1999; Larson et al., 2002), že tato vyšší negativita vůbec nemusí souviset s pubertálními biologickými změnami. Byla zkoumána celá řada potenciálních determinant posunu dospívajícího v rané adolescenci k negativnějším emocím, které se týkají jak individuálních charakteristik, tak kontextových vlivů. Jedním z možných vysvětlení může být výrazný posun v kognitivních schopnostech, o kterých jsme se již zmiňovali výše. Adolescenti začínají přemýšlet o svých zkušenostech v novém

abstraktnějším rozměru a mívají různá očekávání od sebe i okolí, která nemusí být naplňována. Díky tomu, že dokážou pojmovou najednou více různých významů situace, přemýšlejí o vztazích a pocitech jiných lidí, a dokážou nad věcmi uvažovat z různých úhlů pohledu, mohou se jim problémy zdát horší, než když ještě byli dětmi. Navíc se ocitají v nových typech vztahů, mohou zažívat zklamání v lásce, vzdalují se od rodičů a tak dále. Nedá se tedy říct, že by všichni adolescenti měli velké výkyvy nálad, byli negativní a vykazovali rizikové chování. K negativním pocitům ale může přispívat spousta faktorů a jelikož dospívající ještě nejsou schopni dokonale korigovat své emoce, mohou být ohroženi depresivními stavy, nebo různými typy problémového chování (Goossens, 2016).

2.1.4. Vývoj identity

Pro proces utváření a rozvíjení vlastní identity je adolescence klíčovým obdobím. Zároveň ale hledání identity v tomto období nekončí a pokračuje i v dospělosti (Macek, 2003). Podle Eriksonovy teorie je nalezení identity pro adolescentní období hlavním vývojovým úkolem. Na děti, které začínají tělesně i mentálně dospívat, začínají být klady nové nároky, lidé se k nim začínají chovat jako k dospělým, a proto i oni sami začínají přemýšlet o otázce: „Kdo jsem?“ (Erikson, 1999). V souvislosti s tím, že se nezávisle na jejich vůli mění jejich vzhled, to, jaké mají pocity a jak uvažují, mění se i jejich představy o vlastní osobnosti, získávají ve společnosti nové role, vybírají si, kým chtějí být a s touto novou identitou se musí identifikovat. Hledání svého já bývá doprovázeno nejistotou a nespokojeností se sebou samým, z čehož často vychází problémy se sebedpřijetím. Kromě nových kognitivních schopností a emoční zralosti identitu jedince určují také druzí lidé kolem něj, kteří poskytují zpětnou vazbu. Ta nemusí být vždy pozitivní a velmi ovlivňuje adolescentovo sebehodnocení (Vágnerová, 2012).

Podle Eriksona (1999) formování identity není možné bez určitého experimentování s rolími a odmítání těch, které jsou s identitou dospívajícího neslučitelné. Odmítání rolí je nutné k ohraničení vlastní identity. V dospívání se obvykle objevuje tato potřeba postavit se rolím a hodnotám, které jsou vnímány jako cizí. Dospívající postupně integruje do své identity svou tělesnou konstituci, nové potřeby, svou sexualitu, schopnosti, které sám upřednostňuje, efektivní obranné strategie, významné identifikace a preferované role.

Nebezpečím tohoto stadia je konfuze (zmatení) rolí. Mladí lidé mohou být přespříliš zahlceni rolími, které jim byly vnuceny společností, jsou zmatení a snaží se z těchto rolí vymanit. Tyto případy mohou končit delikventním chováním, např. když se adolescenti

začnou vyhýbat škole, nechodí v noci domů nebo se identifikují s hrdiny různých part či gangů až do té míry, že ztrácejí svou vlastní identitu (Erikson, 2002).

V rámci formování identity jde o aspekt osobní identity a sociální identity. Zatímco v prvním případě jde o ohraničení vlastního já a potřeby vědomí vlastní jedinečnosti a zodpovězení otázky: „Kdo jsem?“, sociální identita vychází z potřeby sounáležitosti, potřeby někam patřit a odpovídá na otázky: „Odkud pocházím, kam směřuji?“ a „Kam patřím?“. Na začátku rané adolescence je dospívající ovlivňován především svými fyzickými změnami, emoční rozkolísaností a vztahy k rodičům. Kolem 13 roku života ale začínají hrát velmi důležitou roli vrstevníci a to, jak je dospívající svými kamarády přijímán. Jak se vidí v očích druhých má vliv na to, jak se on sám s vlastní identitou identifikuje (Macek, 2003).

Podle Rogerse (1998) si lidé vytvářejí ideální Já, tedy představu o tom, kam směřují a jakými by ideálně chtěli být. Ve věku adolescence, kdy je toto téma nejžhavější, si takové ideální Já dospívající vytvoří a pak jej srovnávají se svým reálným Já. Je-li ideální Já příliš vzdálené od reálného Já, může se stát zdrojem nepříjemných pocitů a špatného sebepřijetí. Jestliže se ideální a reálné Já shodují, sebehodnocení se zvedá.

Kay (2018) se zabývá tím, jak se formování identity, tak jak ji popisuje Erikson (1963), proměnilo ve světě digitálních technologií, internetu a sociálních sítí. Internet a s ním související technologie mění téměř každý aspekt našeho života – soukromý, sociální, kulturní, ekonomický, politický a komunikaci s lidmi. Vznik internetu poskytl jednotlivci možnost okamžitého přístupu k informacím, které dříve nebyly tak jednoduše k dispozici. Zatímco dříve člověk musel zapnout rádio, televizi nebo někomu zavolat, aby získal přístup k informacím a komunikoval s ostatními, dnes naopak lidé potřebují „umlčet“ nebo vypnout svůj mobilní telefon, aby se od interakce s ostatními odpojili.

Internet a sociální sítě na jednu stranu poskytují větší prostor pro vyjádření vlastní identity, která nebude ovlivněna rodinou nebo komunitou lidí, ve které dospívající žije. Na druhou stranu může být ale zmaten obrovským množstvím možností, které internet poskytuje, což naopak utváření identity zpomaluje. Sociální sítě poskytují snadnější přístup k sociálním zdrojům a také umožňují jak posílení stávajících sociálních vazeb, tak rozšíření sociálních vazeb mimo přirozený okruh přátel. Jedinec je také vystavován odlišnostem druhých lidí a rozmanitosti cizích myšlenek, což může zvyšovat akceptaci a respekt k druhým, ale na druhou stranu i podporovat nárůst nenávisti, jejíž vyjádření je v online světě mnohem jednodušší. To všechno jednotlivcům poskytuje příležitost uvědomit si existenci

možností, které daleko přesahují jejich vlastní nastavení, což velmi ovlivňuje způsob, jakým se dospívající rozvíjejí a jak přijímají svou identitu (Kay, 2018).

To, jakého stavu v hledání vlastní identity adolescenti dosáhnou, úzce souvisí s jejich osobnostními charakteristikami. Ti, kteří své identity už dosáhli, mívají pozitivnější sebeobraz, jsou samostatnější a nezávislí. Také jsou flexibilnější a odpovědnější ve vztazích ke druhým (Macek, 2003).

2.2. Vztahy s rodiči a vrstevníky

Interpersonální vztahy adolescenta také procházejí zásadními změnami. Období dospívání je totiž klíčové pro převzetí pozdějších dospělých rolí v budoucí rodině, partnerství, přátelstvích i profesi. Zvládnutí nových výzev, které se ve vztazích ať už v rodině nebo mezi vrstevníky objevují, je následně pro dospívajícího zdrojem sebedůvěry, pocitu autonomie a samostatnosti (Macek, 2003).

2.2.1. Emancipace a autonomie

Vztahy v původní rodině adolescenta stále zůstávají vlivnými pro jeho individualitu a socializaci. Změny v rodině spočívají především v snaze dospívajícího o zrovnoprávnění vlastní pozice (Macek, 2003). Adolescent se začíná emancipovat neboli osvobodovat od závislosti na rodičích, což je nutný krok k dalšímu osobnímu zrání (Langmeier & Krejčířová, 2006). Mezi dospívajícími a rodiči dochází k nárstu konfliktů, i když jednoznačná shoda, proč k tomu dochází, neexistuje. Tento nárst konfliktů je spojen s poklesem množství času, který dospívající a rodiče tráví společně a s menší vnímanou blízkostí. Z těchto důvodů je období dospívání psychicky náročné nejen pro adolescenty, ale i pro rodiče, kteří se nedokážou tak rychle přizpůsobit jejich snaze po vlastní autonomii (Steinberg & Morris, 2001). Dříve se tyto konflikty jevily jako nutný předpoklad pro překonání závislosti dětí na rodičích a získání vlastní autonomie. Dnes už víme, že tento předpoklad nemůžeme generalizovat na všechny. Vztah s rodiči může zůstat trvale pozitivní, a přesto dojde k odpoutání (Macek, 2003). Podle Langmaiera a Krejčířové (2006) je proces emancipace snadnější právě tehdy, když dítě má k rodičům hluboký, jistý a málo konfliktní vztah. Důležité je pochopení rodičů pro tento vývojový úkol dítěte. Emancipace může u každého dospívajícího probíhat odlišně, od výrazného vymezování se vůči názorům a hodnotám rodičů až k přijímání nových životních vzorů a cílů. V rodině je proto důležitá atmosféra

vzájemné tolerance. Dospívající potřebují mít pocit, že mohou svobodně vyjadřovat své názory a že je na ně brán ohled. Pocit porozumění v nich vzbuzuje vědomí vlastní efektivnosti a potřebu sebezdokonalování, kdežto hádky a konflikty ji naopak brzdí. Rodiče ale na dospívání svých dětí neumí vždy správně reagovat a brát je s nadhledem. Často se dostávají do situace, kdy na egocentrismus svých dětí, který je nejvyšší právě v období časné (či rané) adolescence, reagují ještě větším zvýšením kontroly, což automaticky zvyšuje i napětí ve vztazích (Macek, 2003).

Pro dospívající je tedy v tomto období velmi výraznou hodnotou jejich vlastní autonomie. Tu můžeme rozdělit na autonomii separační a na autonomii agenční. V rámci vývojové psychologie dospívání uvažujeme o autonomii hlavně jako o procesu separace od rodičů. Je to vlastně „*stav větší interpersonální vzdálenosti mezi dospívajícími a rodiči, což se má projevit ve větší volnosti chování, větší nezávislosti emočního prožívání na rodičích a větší nezávislosti v přesvědčení, hodnotách a obecně kognici.*“ Tento nárůst vzdálenosti mezi rodiči a jejich dětmi může a nemusí být kompenzován bližšími vztahy s jejich vrstevníky (Ježek, 2004, 36). Adolescenti přecházejí z období nutné závislosti na druhých lidech, kterou si začínají čím dál více uvědomovat a reflektovat, do období relativní nezávislosti na druhých, kdy zůstává už jen ta závislost, kterou dospělý člověk sám chce a je výsledkem vlastního rozhodnutí (Macek, 2003). Byers et al. (2003) rozlišují u separační autonomie dvě podoby: separaci a odcizení. Separace je pozitivní a normální a měla by se během adolescence a rané dospělosti zvyšovat. Odcizení je už ale patologická forma emancipace a může mít negativní dopad na psychosociální přizpůsobení člověka. Z toho vyplývá to, co už bylo zmíněno i výše, že pro adolescenty a jejich vývoj v tomto období je rodina stále velmi důležitá, ale přesto je zdravé a normální to, že začíná ustupovat do pozadí (Ježek, 2004).

U agenční autonomie jde podle Ježka (2004) především o narůstající množství rozhodnutí a voleb, ve kterých adolescenti získávají svobodu. S nimi ale také přicházejí obavy a únava z příliš mnoha možností mezi kterými se musí rozhodovat. Tato forma autonomie je úplně nezávislá na separaci od rodičů.

2.2.2. Citová vazba k rodičům

Attachment neboli vztahová (citová) vazba vzniká u dětí v raném věku. Tvoří se instinktivně k primární vztahové osobě, jíž je nejčastěji matka. Bowlby (2010) definuje attachment jako trvalé emoční pouto, které je charakterizované silnou potřebou vyhledávat blízkost konkrétní osoby v určitých, hlavně stresových, situacích a udržovat ji. Tuto potřebu

mají všechny děti už od narození a jejím naplňováním dítě získává pocit bezpečí a jistoty. Pokud vztahová osoba není přítomna při hrozícím nebezpečí, nebo je od ní dítě odloučeno, reaguje křikem a pláčem a snaží se tuto osobu najít. V průběhu prvního roku života si kojeneček vytvoří určitou hierarchii různých vztahových osob, které jsou v jeho životě přítomny a může u nich najít bezpečí. Po matce to většinou bývá otec, jako sekundární vztahová osoba (Brisch, 2011).

Principem této teorie jsou vnitřní pracovní modely, které si dítě už v prvním roce života vytváří na základě mnoha zkušeností, prožitků a interakcí se vztahovými osobami. Modely pak utváří jejich pocity, očekávání, strategie chování, způsoby myšlení atp. (Bowlby, 2012). Z počátku jsou tyto modely flexibilní, ale v průběhu vývoje se postupně stabilizují a vznikají z nich tzv. reprezentace vztahové vazby. Na základě významných zkušeností s jinými vztahovými osobami, nebo skrze traumatické zkušenosti se reprezentace vztahové vazby během života může ještě modifikovat směrem k jisté nebo k nejisté vztahové vazbě. S rostoucím věkem to ale jde stále hůře (Brisch, 2011). Tyto vzorce z raného dětství jsou tedy stabilní a nevědomě ovlivňují prožívání a chování ve vztazích a interpretaci zkušeností i v dospívání a dospělosti. Lidé si také podvědomě vybírají nové vztahové zkušenosti, které budou potvrzovat jejich zvnitřněné vzorce interakce (Adamov, 2015).

V adolescenci citový vztah k rodičům získává novou kvalitu. Adolescent začíná být schopný dívat se na vztahy nejen ze své perspektivy, ale i z pozice rodičů. Začíná si uvědomovat, že rodiče nejsou dokonalí a že někdy je lepší uspokojit své citové potřeby v jiných vztazích. Srovnává nejen primární osoby mezi sebou, ale také s jejich ideálem, který si vytvoří. Dochází ke komplexnějšímu pohledu na vztah s rodiči, rozvíjí se mezi ním a jimi partnerský postoj. Potřeba vlastní autonomie, jak už jsme naznačili v minulé podkapitole, s citovou vazbou souvisí a rozhodně nejsou v rozporu. U adolescentů s jistou vazbou má osamostatňování rychlejší a jasnější průběh. Jistá citová vazba k rodičům umožňuje dospívajícímu odvážněji vstupovat do světa bez rodičů a stávat se na nich nezávislým, protože ví, že se v případě potřeby může na ně znovu obrátit. Rodiče takto fungují jako osoby citové vazby často až do rané dospělosti (Macek & Lacinová, 2012).

V životě adolescenta nabývají na významu vrstevnické vztahy, které začínají plnit funkci emocionální opory. Postupné přesouvání funkcí citové vazby na vrstevníky pak pomáhá budování autonomie vůči rodičům. Tyto vztahy ale také jsou často citovou vazbou s primárními osobami ovlivněné. Pokud si adolescent k rodičům vytvořil nejistou vazbu, a

tak mezi nimi ani nevznikl přátelský postoj, bude také méně důvěřovat v přátelských vztazích s vrstevníky. (Macek & Lacinová, 2012). Dospívající s jistou vazbou dokáže ve vztazích a blízkých přátelstvích lépe fungovat a lépe emočně reagovat (Adamove, 2015).

2.2.3. Vztahy s vrstevníky

Jistotu, kterou adolescenti ztrácejí odpoutáváním se od rodiny, jim nahrazují nové a diferencovanější vztahy, které navazují ve své vrstevnické skupině. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí 5 stupňů, ve kterých navazování a rozšiřování vrstevnických vztahů postupuje. Nemusí nastupovat u všech ve stejné době ani přesně popořadě, mohou se třeba i vzájemně překrývat.

1. *Skupinová izosexuální fáze* převažuje na začátku dospívání, kdy děti mají sklon vytvářet čistě dívčí nebo chlapecké skupiny, přičemž jedinci opačného pohlaví jsou ve skupině odmítáni. Vztahy ve skupinách jsou stabilnější, je vyžadována určitá loajalita k partě. Děti jsou často vázány také společnými zájmy.
2. *Individuální izosexuální fáze* přichází s potřebou intimního a hlubšího párového přátelství. V přátelství ve dvou nacházejí děti možnost sdílet všechny své pocity, prožitky, tajemství a problémy. Tato přátelství bývají u chlapců založená na společných zájmech, u dívek na hlubší emoční náklonnosti, a přetrvávají zpravidla velmi dlouho.
3. *Přechodná etapa* je obdobím, kdy se začíná objevovat zájem o druhé pohlaví, i když je nejprve nejistý. Děti zůstávají ve svých dívčích a chlapeckých skupinách a projevují zájem spíše „na dálku“.
4. *Heterosexuální polygamní fáze* přichází přibližně kolem patnáctého roku věku, když se začínají objevovat první reálné vztahy dívek a chlapců, zatím ale nestálé a proměnlivé. Děti je ale mohou prožívat velmi silně. V navazování těchto vztahů ale hraje roli hlavně zvědavost a potřeba ujistit se o vlastní přitažlivosti.
5. *Etapa zamilovanosti* nadchází zpravidla o hodně později, většinou až na prahu dospělosti. Vztahy se stávají stabilnějšími, hlubší a oddanější, založené na společném porozumění a doplňování se. Tyto vztahy mohou vyústit v trvalý manželský vztah a založení rodiny.

V rané adolescenci děti ve vrstevnických skupinách nacházejí naplnění potřeby sdružovat se, ale také potřeby být přijímán, akceptován a někam patřit. Adolescent má ve skupině svou pozici a roli. Skupina mu pomáhá se realizovat, získává pocit vlastní hodnoty

a sociální status. Je také prostředkem k hledání a ujasňování vztahu k sobě samému. Adolescent se nachází v názorech a vzorcích chování, které mají ve skupině společné. Ve skupině je velmi výrazná skupinová konformita neboli tendence přizpůsobovat své myšlení a jednání skupině. Chování kamarádů tedy výrazně ovlivňuje chování a rozhodování adolescenta samotného. Konformita se může projevovat také ve viditelných znacích, jako je oblečení, způsob vyjadřování, účes a podobně (Žaloudíková, 2013).

3. Mediální výchova v rodině

V dnešní době jsou média součástí každodenního života dětí a dospívajících více než kdy jindy. Médii rozumíme jednak mediální obsahy, tak mediální technologie samotné. Média nepopíratelně mají určité účinky na své uživatele. Hlavní je ten, že ovlivňují proces socializace. Rodičům, kteří mají na socializační procesy svých dětí velký vliv, se tak média stávají prostředkem jejich působení. Mediální výchovu v rodině tedy můžeme definovat jako záměrné výchovné (socializační) působení rodičů, které vychází z určitých pedagogických představ a potřeb rodičů. Jde o oboustranné vyjednávání pravidel a vzorců jednání, společné využívání médií rodiči a dětmi a diskusi o mediálních obsazích (Svoboda, 2013).

3.1. Adolescenti a digitální svět

Díky pandemii Covid19 se přístup k digitálním zařízením a internetu dětem mnohem více rozšířil. Všechny děti byly nuceny používat tato zařízení, hlavně počítač s přístupem k internetu, kvůli školnímu vyučování, které se převedlo do vzdálené online formy. Dle výzkumu Českého statistického úřadu (Weichetová, 2021) jen 2 % dětí ve věku 6-15 let nemá doma přístup k internetu. Pro vzdálenou výuku je to stále velké číslo, protože znamená problém se k těmto dětem dostat a zapojit je do vzdělávání. Ukazuje ale také to, že naprostá většina dětí k internetu minimálně v domácnosti přístup má. Také mobilní telefony a tablety s připojením online se staly normou. V ČR používá 82 % školních dětí mobilní telefon denně (Smahel et al., 2020). Děti v dnešní době se tak staly „digitálními domorodci“, orientují se v online světě často lépe, než jejich rodiče (Sadílková, 2020). Výzkumná zpráva České děti v kybersvětě (Kopecký, 2019) v rámci projektu E-bezpečí zdůrazňuje, že více než polovina českých dětí, konkrétně 51,75 %, využívá různé sociální sítě a messengery, které jsou pro ně nevhodné a rizikové. Nesplňují totiž věkový limit 13 let pro používání sociálních sítí jako je Facebook, Instagram, Snapchat a Tiktok. Děti ve věku 7-12 let pak na internetu nejčastěji využívá sociální sítě a různé druhy messengerů a na druhém místě YouTube.

3.1.1. Rizika používání digitálních technologií

Děti před obrazovkami digitálních technologií tráví spoustu času, protože jsou pro ně významným zdrojem informací, důležitým prostředkem kontaktu s vrstevníky a také zdrojem zábavy ve formě počítačových her a videí. Rodiče, kteří cítí zodpovědnost za

přiměřené používání technologií a za obsah, který jejich děti sledují, se tak potýkají s nelehkým úkolem a následky mohou vyvstávat v podobě pravidelných konfliktů s dětmi a zhoršení rodinné pohody. Nadměrné používání digitálních technologií může být rizikové také pro zdraví. Hrozí jednak nárůst obezity a narušení kvality a množství spánku, ale také závislost na internetu. Navíc hraní agresivních počítačových her významně zvyšuje dětskou agresivitu v reálném životě (Sadílková, 2020).

Pro děti a dospívající je také ohrožující problematické užívání internetu a v rámci sociálních sítí hlavně kyberšikana, pornografický obsah a zneužívání dětí k pornografii, sexting (rozesílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem), kybergrooming (chování uživatelů, kteří se vydávají za jinou osobu s cílem vylákat nezletilé dítě na osobní schůzku a sexuálně jej obtěžovat nebo zneužít) a kyberstalking (stupňované obtěžování a pronásledování oběti, kterou pachatel bombarduje zprávami na chatu, e-maily či telefonáty) (Krčmářová, 2012).

Rizikem na sociálních sítích může být také komunikace s cizími lidmi. V rámci výzkumné studie EU Kids Online 2020 výzkumníci zjistili, že 44 % českých dětí komunikuje online s někým, koho nezná osobně. Ve 20 % s někým cizím dokonce sešly i mimo online svět. Utěšující je, že nejčastěji to jsou jejich vrstevníci, kamarádi kamarádů apod. Jen 4 % dětí uvedla, že se na schůzku nechala pozvat někým dospělým (Smahel et al., 2020).

3.2. Rodičovské strategie mediální výchovy

V odborné literatuře jsou styly a strategie rodičovské mediální výchovy² děleny a definovány několika různými způsoby. Nejčastěji se můžeme setkat se třemi hlavními přístupy, které rodiče při mediální výchově svých dětí uplatňují. Jsou jimi aktivní přístup, restriktivní přístup a společné užívání. Vedle těchto tří je specifickým typem rodičovského přístupu monitoring. Monitoring je typický zvláště pro prostředí internetu a je novodobou formou rodičovské výchovy, která vzniká v návaznosti na rozvoj digitálních technologií (Livingstone & Helsper, 2008). Monitoringu bude věnována také celá samostatná čtvrtá kapitola v následující části.

² Anglicky *parental mediation*, v české odborné literatuře se někdy používá také doslovný překlad rodičovská mediace.

Aktivní přístup zahrnuje zájem rodičů o využívání médií dětmi. Rodiče s dětmi o využívání technologií a o konzumovaných mediálních diskutují a vysvětlují význam a způsoby bezpečného užívání. Komunikace není jednostranná, ale rodiče i děti společně diskutují svých o zkušenostech a názorech. Tento přístup bývá označován jako nejefektivnější, protože umožňuje rodičům přímo ovlivňovat to, jak děti mediálním obsahům rozumí. Vyžaduje ale od rodičů velké úsilí a také znalosti v této oblasti (Livingstone & Helsper, 2008; Št'astná, Wolák, & Cigánková, 2014).

Restriktivní přístup zahrnuje stanovení pravidel, která omezují používání mediálních technologií, včetně omezení času, místa nebo obsahu (například zablokování obsahu s násilnou nebo pornografickou tematikou). O pravidlech ani významu a dopadech nevhodného obsahu se v rámci tohoto přístupu nemusí vůbec diskutovat (Livingstone & Helsper, 2008). O vhodnosti nebo nevhodnosti sledovaných obsahů a o míře restrikcí rozhodují rodiče. Z důvodu menší náročnosti, je rodiči nejčastěji využíván. Funguje ale hlavně u mladších dětí, ve starších dětech tento přístup rodičů vzbuzuje odpor (Št'astná, Wolák, & Cigánková, 2014).

Sloboda (2013) dělí restrikce na časové, obsahové a technické. Časové restrikce zahrnují jak omezení délky používání digitální technologie nebo konkrétních aplikací, tak nastavení hraničního času, tzv. večerky. Tento druh restrikcí je nejčastěji používanou metodou mediální výchovy. Restrikce obsahové si můžeme představit jako zákaz specifického mediálního obsahu. To už vyžaduje větší aktivitu a znalost rodičů. Často si ale rodiče neověřují každý program, nebo obsah, kterému se dítě věnuje ale zakazují obsahy, které obecně nazvou jako násilné nebo vulgární. Technické restrikce zahrnují fyzické zamezení přístupu k technologiím nebo také jejich umístění tak aby byl přístup kontrolovatelný, a také zahrnují používání restriktivních funkcí, které nabízejí samotné technologie. Pod druhý typ technických restrikcí můžeme zařadit také monitoring. Technologie a jejich možnosti se stále vyvíjejí, a tak také možnosti monitoringu, a aplikace, které jsou pro něj určeny, se kromě omezovacích funkcí rozšiřují také o funkce prolínající se s dalšími druhy mediálních strategií nebo se nedají zařadit. Proto se o monitoringu mluví jako o další mediální strategii.

Přístup společného užívání médií je strategie rodičů, kteří pro získání kontroly nad aktivitami dětí užívají mediální technologie s dětmi společně. Při společném užívání médií mohou rodiče okamžitě aktivně regulovat společně konzumované obsahy a také je

komentovat, nebo o nich s dětmi diskutovat (Livingstone & Helsper, 2008; Št'astná, Wolák, & Cigánková, 2014).

Pro účely této bakalářské práce může být důležité zmínit kromě těchto tří rodičovských strategií, ještě jeden aspekt vlivu rodičů na děti v této oblasti digitálních technologií. Svoboda (2013) se věnuje také rodičovskému používání médií jako odměny nebo trestu, kdy primárně nejde o média samotné, ale jejich omezení slouží k jiným, většinou právě pedagogicko výchovným účelům, např. potrestání za špatné chování, za špatné známky ve škole atd. Jde o nový nástroj trestu, kterým dříve byl třeba zákaz jít ven za kamarády, zrušení kapesného či jiný trest, který v dnešní době může ztrácet na efektu. Média bývají používána i jako odměna. Rodiče například mohou určitým způsobem uvolnit restriktivní pravidla a dovolit dítěti delší čas nebo pozdější večeři. Dle Svobody (2013) děti velice rády tyto tresty porušují, když tu možnost mají, například když je rodič nemůže kontrolovat nebo odejde z domu.

4. Monitoring

V rámci rodičovské mediace můžeme monitoring definovat jako zjevnou či skrytou kontrolu aktivit dětí na internetu, procházení historie navštívených webových stránek, kontrolování psaných zpráv, emailů a telefonního protokolu. K tomu patří také následná diskuse s dítětem o těchto sledovaných obsazích (Livingstone & Helsper, 2008; Št'astná, Wolák, & Cigánková, 2014). V obecnějším měřítku můžeme za monitoring označit jakékoli počínání rodičů, které slouží k znalosti a kontrole činností a aktivity jejich dětí na digitálních zařízeních a má za cíl ochranu dětí zvláště před nebezpečím na internetu a sociálních sítích (Khurana, Bleakley, Jordan, & Romer, 2015; Iftikhar et al., 2021). Vzhledem k tomu, že drtivá většina dětí ve věku rané adolescence má svůj vlastní chytrý mobilní telefon s přístupem k internetu, rodičovská pozornost přirozeně směřuje hlavně k tomu, co jejich děti dělají na svých mobilech. Dle průzkumu Pew Research v USA z roku 2018 mělo 95 % teenagerů přístup k chytrému telefonu, 45 % z nich uvedlo, že jsou online „téměř neustále“, 92 % z nich je online aspoň jednou denně a 71 % uvedlo, že využívá více než jednu sociální síť (Anderson & Jiang, 2018). Podobně v České republice z průzkumů soukromých společností nebo operátorů jako je T-mobile či Sazka Mobil vychází najevo, že ve věku 11 let už mobilní telefon vlastní okolo 93 % dětí a většinu času na něm stráveného připadá brouzdání po internetu a na sociálních sítích (např. Doseděl, 2017; Řezníčková, 2018). Vlivem pandemie Covid-19 se užívání mobilních telefonů, internetu a sociálních sítích ještě výrazně zvýšilo, a to zvláště u adolescentů, pro které je v rámci jejich vývoje sociální kontakt velmi důležitý. V důsledku toho se ale zvýšila také rizika, která jsou s internetem spojená a přirozeně také obavy rodičů o bezpečí svých dětí (Biernesser, Montano, Miller, & Radovic, 2020).

4.1. Aplikace pro rodičovskou kontrolu

Spolu s vývojem mediálních technologií a s tlakem, který začal být na rodiče vyvíjen v rámci ochrany dětí, začaly vznikat také různé technické nástroje, které rodičům umožňují a usnadňují dohled nad aktivitou jejich dětí. V dnešní době již existuje mnoho aplikací pro rodičovskou kontrolu, které stačí dětem nainstalovat do jejich digitálních zařízení, nejčastěji na jejich mobilní telefony. Podle toho, co daná aplikace umožňuje, rodiče mohou vzdáleně kontrolovat a omezovat přístup k různým obsahům (např. Badillo-Urquiola, Chouhan,

Chancellor, De Choudhary, & Wisniewski, 2020). Některé funkce těchto aplikací jsou umírněné a poskytují například filtrování pornografického obsahu, ale další nástroje mají až extrémní podobu a umožňují rodičům funkce jako je třeba čtení zpráv z dětských chatů na sociálních sítích, přístup k emailům, nainstalovaným aplikacím, nebo dokonce poskytují sledování polohy dítěte pomocí GPS (Wisniewski, 2018). Někdy tyto techniky bývají nazývány jako intruzivní monitorování, protože zahrnují skryté sledování bez vědomí dětí, vysokou míru vměšování nebo jiné agresivní a nepřátelské strategie (Wallace, 2021).

Dostupných aplikací pro rodičovskou kontrolu není málo a rodiče mají z čeho vybírat. Například v nedávné studii analyzovali až 75 komerčně dostupných mobilních aplikací na Android Play, jejichž primárním nebo sekundárním účelem bylo propagovat bezpečnost dospívajících na internetu. Stažením a prozkoumáním aplikací následně identifikovali 42 různých funkcí, které aplikace nabízely (Wisniewski, Ghosh, Xu, Rosson, & Carroll, 2017). U nás dostupných aplikací také není málo, známé jsou například aplikace Qustoido, Bark, NetNanny, Kaspersky Safe Kids, WebWatcher, Google Family Link, ESET Parental Control a mnoho dalších. Tyto aplikace umožňují sledování aktivit na webových prohlížečích, v aplikacích včetně různých her, Facebooku, Twitteru, Instagramu, WhatsApp, YouTube a dalších sociálních sítí, procházení SMS zpráv a hovorů, filtrování nechtěného obsahu, vytváření harmonogramů trávení času před obrazovkou a nastavení denních limitů, sledování lokace pomocí GPS, sledování škodlivého obsahu, okamžitý zámek aplikace, nastavení hesla k přístupu na internet v určitých časech a pak také tlačítko SOS, které dítě může samo použít, když se dostane do problému a rodiči okamžitě přijde upozornění s přesnou polohou telefonu (Kasunic, 2021).

Většina těchto aplikací a funkcí, které poskytují, velmi narušuje soukromí dětí, vytváří v rodinách velké napětí a nabourává důvěru mezi dětmi a rodiči. Navíc studie prokázaly (Fu et al., 2020), že je tato rodičovská mediace neefektivní a spíše zvyšuje pravděpodobnost výskytu závislosti na internetu a problematické používání mobilních telefonů. Používání mobilních telefonů je totiž adolescenty vnímáno jako kompenzační prostředek k úniku z reality, respektive od negativních emocí. Jejich motivaci k úniku rodičovské omezování svobody spíše podporuje. Kvůli přílišnému narušování soukromí ze strany rodičů mohou vznikat konflikty, děti jsou nuceny o sobě odhalovat informace, přičemž to nemohou nijak ovlivnit a mají tendenci tento nedostatek soukromí kompenzovat tím, že začnou své aktivity ještě více skrývat, nebo také lhát rodičům o tom, co dělají. V jejich vývojovém období je pro ně důležité odpoutávání se od rodičů, objevování vlastní

identity a nových intimních vztahů, s čímž úzce souvisí potřeba vlastního soukromí a autonomie. Monitoring tak pravděpodobně udržuje pouze bludný kruh, kdy rodiče při snaze získat co nejvíce informací, nakonec vědí ještě méně, a navíc mezi nimi a dětmi vzniká nedůvěra (Hawk, Becht, & Branje, 2016; Wisniewski, 2018). Tyto aplikace se ale prezentují jako spásonosné pro rodiče v jejich nesnadném úkolu ochrany dětského bezpečí na internetu, slibují zlepšení života rodin a zdůrazňují povinnost rodičů, chránit své děti. Tlak na rodiče ze strany společnosti je rozporuplný, protože na jednu stranu je po rodičích požadováno, aby začlenili média do domácnosti a jejich děti nebyly znevýhodněny ve vzdělávání, ale na druhé straně je na ně kladena čím dál větší zodpovědnost za bezpečnost dětí (Cino, Mascheroni, & Wartella, 2020). To, co bylo kdysi nazýváno jako hra, je nyní bráno jako „činnost bez dozoru“ a považuje se za rizikové. Rodičovská odpovědnost je tak spojena s neustálým dohledem nad dětmi (Fahlquist, 2015).

4.1.1. Postoje rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu

Počet rodičů, kteří se uchylují k používání aplikací pro rodičovskou kontrolu je menšina, ale jejich procento se v průběhu let zvyšuje. Podle studie Pew Research v roce 2016 používalo 39 % rodičů rodičovskou kontrolu pro blokování, filtrování nebo monitorování online aktivity svých dospívajících. K omezení používání mobilního telefonu nebo sledování polohy dítěte ji používalo jen 16 % (Anderson, 2016). V roce 2019 ale uvedlo už 52 % rodičů, že rodičovskou kontrolu používají alespoň pro blokování některých webových stránek, které mohou mladiství navštěvovat (Anderson, 2019). O dva roky později v rámci své studie Wallace (2021) zjistila, že více než polovina rodičů adolescentů (60 %) použila sledovací aplikaci nebo podobný nástroj ke kontrole a sledování online chování svého dítěte. U dětí ve věku 5-11 let dokonce 72 % rodičů používá rodičovskou kontrolu k omezování toho, jak moc děti své mobily či tablety využívají (Auxier, Anderson, Perrin, & Turner, 2020). Ve věku adolescence je tedy pořád ještě častější aktivní nebo restriktivní rodičovský přístup. Důvodem může být to, že aplikace neodrážejí pozitivní rodinné hodnoty, jsou vysoce invazivní a restriktivní, pro některé méně technicky zdatné rodiče mohou být náročné na pochopení a ovládnutí. Navíc rodiče mohou mít pocit, že nejsou tak zbláhli v používání nových technologií, jako jejich děti, a proto by neuměli aplikace používat správně, nebo by jejich děti brzy našly způsob, jak je obejít, takže by to nemělo žádný význam. Někteří rodiče o existenci takových aplikací ani nevědí. Dalším důvodem může být také to, že dostupné aplikace neposkytují takové funkce, které by rodiče potřebovali. S nejvíce riziky se děti setkávají na sociálních sítích, přesto monitorování a omezování sociálních médií je jedna

z nejméně častých funkcí, kterou aplikace poskytují. Navíc často nabízené funkce nemusí být v souladu s nastavením rodičů a jejich stylem rodičovské výchovy. Aplikace podporují hlavně autoritářský přístup, který je typický vysokými požadavky, ale nízkou odezvou. To znamená, takoví rodiče mají na dítě náročné požadavky, vyžadují poslušnost, nastavují pravidla a mohou mít tendenci dítě nadměrně kontrolovat (Wisniewski et al., 2017; Iftikhar et al., 2021).

K monitorování aktivit svých dětí se rodiče často uchylují kvůli nedostatku znalostí a neschopnosti provádět aktivní mediaci. Proto se buďto o aktivity svých dětí vůbec nezajímají a děti nemají žádná omezení, anebo právě naopak rodiče volí velmi přísná opatření a chtějí vědět o všem, co dítě dělá. Často jsou to také rodiče autoritářští, poskytující nízkou autonomii dětem (Iftikhar et al., 2021). Monitoring také může být spojen s podezřením na problémové chování dětí, nebo se špatnou zkušeností, která se problémového chování spojeného s mobily a internetem týkala. Motivem může být také malá vlastní vnímaná účinnost rodičů, tedy víra ve vlastní schopnosti. Nejistota ve vlastních schopnostech ochránit děti před nebezpečím bude obavy a podezřívavost pravděpodobně podporovat (Hawk et al., 2016). Důvodem je určitě také již zmíněný sociální tlak a neustálé zdůrazňování role rodičů v bezpečnosti dětí (Cino et al., 2020).

Rodiče sice vnímají monitoring jinak než jejich děti a dospívající a dávají přednost určité formě kontroly a narušování soukromí svých dětí, před tím, aby se setkaly s nebezpečím v online světě, ale přesto i oni zápasí s vhodností takového jednání (Hawk et al., 2016). Často ale v obavách z rizik internetu nebo z toho, že se děti na mobilním telefonu stanou závislé, rodiče dají přednost jistotě, kterou pro ně představuje pevná kontrola nad jejich chováním (Iftikhar et al., 2021). Rodiče a děti ale situaci často vidí dost odlišně. Ghosh et al. (2018a) zjistili, že rodiče uvádí výrazně vyšší míru v tom, jak se angažují do výchovy týkající se digitálních zařízení, a také vyšší míru poskytované autonomie dětem, než uvádí samotné děti. Stejně tak rodiče vnímají své děti jako mnohem více hyperaktivní a ohrožené pronásledováním na internetu, než jak to viděly jejich děti. Z toho vyplývá, že rodiče nemusí být schopni vnímat potřeby svých dětí takové, jaké doopravdy jsou a přizpůsobit jim výchovné metody tak, aby dětem poskytovaly podporu, pomoc při překonávání problémů a porozumění.

Výchova v oblasti používání digitálních zařízení včetně mobilů bývá mezi manželi rozdělena, respektive stará se o ni většinou rodič, který je v této oblasti zkušenější a

schopnější dětem pomoci. Čím více se jeden z nich vidí jako kvalifikovaný, tím více se angažuje. Navíc byl prokázán i genderový rozdíl, kdy matky byly v této roli aktivnější (Dedkova & Smahel, 2020; Son & Padilla-Walker, 2021). Je možné, že matky častěji používají sociální média, lépe znají sledovací nástroje a tráví více času na stránkách a sociálních sítích, které jejich děti také často navštěvují, například na Instagramu. Nepříjemné situace, se kterými se dospívající setkají online, také častěji oznamují matkám než otcům (Wallace, 2021).

Verdová (2021) v rámci své diplomové práce zkoumala, jaký mají čeští rodiče pohled na etickou stránku rodičovské kontroly dětí na internetu, jestli podle nich mají děti právo na své soukromí a s jakými etickými dilematy v rámci mediální výchovy se rodiče setkávají. Na základě kvalitativní analýzy dat autorka rozlišuje dva hlavní typy rodičů: *nedilematictí* a *dilematictí*. Nedilematictí rodiče žádná etická dilemata nevnímají a nemají pochybnosti o své výchově a bezpečí svých dětí, buď z důvodu toho, že důvěřují jejich poslušnosti a nepřipouští si rizika, kterým by dítě mohlo čelit, nebo jsou suverénní a jistí tím, jaký přístup zvolili a více nad tím nepřemýšlí. V rámci této skupiny se objevují rodiče, kteří nerespektují soukromí svých dětí, mají pocit, že na něj mají právo a žádné etické hranice ve své výchově nepovažují za důležité. Často souhlasí s monitoringem dětí a využívají jej. Dilematictí rodiče si nejsou jistí správností svého přístupu a vnitřně řeší to, co je správné a co ne. Dilemata, se kterými se potýkají se týkají toho, zda mají upřednostnit bezpečnost dítěte i když hrozí riziko ztráty důvěry, vlastní důstojnosti, podlehnutí zvědavosti, překročení vlastní komfortní zóny či nejistota efektivity nebo riziko kontraproduktivity. Tito rodiče jsou spíše odpůrci monitoringu, nebo se nad kontrolou dětí více zamýšlejí, snaží se etické hranice kontroly hledat. Často by narušili dětem soukromí pouze v nějaké závažné situaci. V rámci dílčích oblastí, které autorka zkoumala dělí rodiče i na další tematické skupiny, například dle jejich názorů monitoring na *interventy*, *odmítače*, *nedobrovolné a selektivní interventy*.

4.1.2. Postoje adolescentů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu

Jak už bylo naznačeno, adolescenti vnímají soukromí na internetu odlišně než dospělí. Zatím co pro rodiče je soukromí v běžném životě a na internetu identickým konceptem, dospívající jej hodnotí jako odlišné (Iftikhar et al., 2021). Internet pro ně může být místem jejich vlastního soukromého prostoru, kde můžou zůstat v anonymitě, prezentovat se, jak zrovna chtějí, a díky tomu experimentovat s vlastní identitou, což je jedno ze specifik jejího hledání a dotváření (Macek & Lacinová, 2012). Navíc své chytré mobilní

telefony oproti domácím počítačům dospívající vnímají jako svá osobní zařízení, zvláště pokud si je už i koupili nebo zaplatili sami, a činnosti, které na nich vykonávají vnímají jako soukromé (Ghosh et al., 2018a). Soukromí se stává pro adolescenty důležitým také z hlediska vztahu s rodiči, díky soukromí je jim poskytnuta určitá míra autonomie a může probíhat budování vzájemné důvěry (Petronio, 1994). Přesto se adolescenti ale stále spoléhají na své rodiče, pokud jde o zvládnání rizik, a potřebují jejich ochranu a podporu. Přílišné omezování nebo monitorování může ale narušit důvěru mezi rodiči a dospívajícími. Toto jednání ze strany rodičů vnímají jako negativní, nechtějí být sledováni a bojí se narušování soukromí v rodině více než v online světě od cizích lidí, se kterými se tam můžou setkat (Ghosh, Badillo-Urquiola, Guha, LaViola Jr, & Wisniewski, 2018b; Iftikhar et al., 2021). Narušené hranice soukromí si pak mají tendenci kompenzovat tím, že se ještě více uzavrou a začnou před rodiči skrývat své činnosti, nebo jim dokonce lhát. Vnímaná invaze má tedy souvislost s nárustem problémového chování, konflikty mezi dospívajícími a rodiči a utajování informací před rodiči. Pokud pak rodiče zjistí, že jim dítě lhalo, nebo provedlo něco za jejich zády, mohou zavést ještě razantnější opatření, a tím vzniká bludný kruh neustálého kontrolování a nedůvěry (Hawk et al., 2016). Pokud adolescenti potřebují, aby je rodiče před riziky chránili, je pro ně důležité, aby byli rodiči akceptováni jako rozumnější a zodpovědnější a mohli se s nimi na pravidlech dohodnout, nejen dostávat zákazy a příkazy (Badillo-Urquiola et al., 2020).

Aplikace pro rodičovskou kontrolu většina dospívajících silně odmítá a mají je často v mobilech nainstalované jen proto, že je k tomu nutí rodiče. Hlavní důvody, které se objevovaly v recenzích na aplikace psané dětmi a dospívajícími, se týkaly toho, že aplikace jsou příliš omezující, narušují jejich soukromí a mají nedostatky v designu nebo nefungují tak, jak by měly (Ghosh et al., 2018b). Na základě analýzy recenzí bylo také zjištěno, že děti a dospívající oceňovali aplikace kladně, pokud jim poskytovaly větší volnost a samostatnost, nebo zlepšily jejich vztahy s rodiči. Pak také když jim pomohly kontrolovat nezdravé nebo návykové chování, nebo jim takovému chování pomohly více porozumět (Wisniewski, 2018; Ghosh et al, 2018b).

Kromě sledovacích funkcí aplikace zahrnují také restriktivní mediační strategie, když umožňují omezovat přístup k webům nebo aplikacím a čas, který dítě může před obrazovkou strávit. Tyto funkce ale také nijak nepomáhají zdravému zvládnání rizik na internetu. Restrikce snižují internetovou aktivitu, čímž se zmenší také zkušenosti s používáním internetu a dospívající nemá příležitost se s riziky vůbec setkat a naučit se samostatnosti při

jejich zvládání. To vede paradoxně ke zvýšené pravděpodobnosti, že k nějakému problému nakonec dojde, protože dospívající nemá potřebné zkušenosti a schopnosti, aby s tím sám uměl pracovat. Aktivní rodičovská mediace na rozdíl od restriktivní nebo monitoringu spíše podporuje bezpečnou aktivitu na internetu a umožňuje experimentování a vytvoření pocitu autonomie. Vyvážená kombinace restriktivních a aktivních rodičovských strategií pravděpodobně vytváří nejlepší podmínky pro dospívající, aby si vytvořili pevný soubor norem a hranic a byli schopni sami regulovat své vlastní internetové aktivity (Steinfeld, 2021). Pokud jsou dospívající takto připraveni na setkání s riziky, jsou odolnější a pomáhá jim to také lépe se vyrovnat se negativní událostí, pokud k ní opravdu dojde (Wisniewski et al., 2017).

4.1.3. Výzkumy v oblasti aplikací pro rodičovskou kontrolu

Spolu s rozvojem aplikací pro rodičovskou kontrolu, které dle novodobých výzkumů nejsou pro výchovu úplně nejvhodnější, se začaly objevovat také snahy o zlepšení přístupu k vývoji těchto aplikací. Například Hasish et al. (2014) vyvinuli aplikaci pro mladší děti (ve věku 6 až 8 let) s názvem „We-Choose“, která rodičům a dětem umožnila společně nastavovat omezení a filtry pro mobilní zařízení. Jejich výsledky naznačují, že tento přístup usnadnil diskuse mezi rodiči a dětmi, čímž byl proces pro oba příjemnější a rodičům poskytl lepší vhled do představ jejich dětí o vhodném a nevhodném mobilním obsahu. Podobně Ko et al. (2015) vyvinuli prototyp aplikace nazvaný „FamiLync“, který využíval „participativní rodičovskou mediaci“. Rodiče a dospívající mohli díky této aplikaci společně nastavovat pravidla a omezení používání. Tento participativní přístup významně zvýšil porozumění ovládání chytrých telefonů, zlepšil vztah dospívajících k nastaveným pravidlům a podpořil pozitivní vztahy mezi rodiči a dospívajícími.

Zásadní pro vývoj nových aplikací byla studie Wisniewského et al. (2017), ve které autoři navázali na předchozí studie, které naznačují, že existuje napětí mezi rodičovskou kontrolou a autonomií dospívajících, pokud jde o jejich chování na internetu, touhu po soukromí a online bezpečnost. Některé také zdůrazňují význam společné kooperace rodičů a adolescentů, která pomáhá vzbuzovat odpovědnost dospívajících za jejich vlastní mobilní bezpečnost. Proto byl vytvořen nový koncepční rámec TOSS (Teen Online Safety Strategies), který objasňuje význam rovnováhy mezi rodičovskou kontrolou a seberegulací dospívajících v kontextu online bezpečnosti. Wisniewský et al. (2017) identifikovali tři primární rodičovské mediační strategie: monitorování, omezování a aktivní mediaci, a tři

analogické strategie seberegulace dospívajících: sebonitorování, kontrolu impulzů a zvládání rizik (coping), které by měly být využity pro podporu online bezpečnosti dospívajících. Následně analyzovali funkce dostupných aplikací pro rodičovskou kontrolu a zjistili, že většina (89 %) identifikovaných funkcí podporuje rodičovskou kontrolu nad seberegulací dospívajících (11 %). Celkově našli velmi málo aplikací, které by pomáhaly dospívajícím samostatně sledovat nebo jinak regulovat své vlastní mobilní aktivity, a tak si vytvořit vlastní mechanismy zvládání a chránit se před online riziky. Aplikace vždy byly zacílené na rodiče a rodičovská autorita společně s bezpečností jejich dětí byla na vrcholu zájmu, přičemž potřeby a hodnoty dospívajících byly ignorovány. Funkce nabízené těmito aplikacemi nepodporují pozitivní rodinné hodnoty, jako je důvěra, odpovědnost, respekt a upřímnost. Naopak tyto hodnoty jsou vynucovány skrze odhalování a omezování aktivit, a dospívající nemají příležitost tyto hodnoty sami vytvářet.

V následné studii Ghosh et al. (2018b) pomocí analýzy recenzí aplikací pro rodičovskou kontrolu zjistili, že děti a dospívající kladně hodnotí aplikace, jejichž funkce se týkaly také seberegulace dospívajících. Tato studie byla výzvou pro vývojáře, aby se začali zaměřovat více na zájmy dospívajících než na zájmy rodičů. Ke stejnému názoru dospěli také Badillo-Urquiola et al. (2020), kteří vyzývají vývojáře, aby vytvořili aplikace, které budou učit dospívající, jak efektivně řídit své online chování, aby předešli rizikům a taky které by byly přizpůsobené pro různý věk dětí a dospívajících.

V návaznosti na koncepční rámec TOSS o dva roky později vznikla aplikace Circle of Trust, která podporuje spolupráci rodičů a dospívajících při usilování o bezpečnost v online světě. Její zásadní funkcí je právě kruh důvěry (circle of trust), pomocí něhož dospívající s rodiči mohou vyjednávat o tom, které kontakty jsou důvěryhodné a které nedůvěryhodné. Na základě tohoto rozlišení pak rodiče mají přístup k méně či více informacím o sdíleném obsahu mezi těmito osobami a jejich dětmi. Místo sdílených fotek a obrázků například aplikace zobrazuje pouze wordcloud, což je výčet nejčastějších slov, které znázorňují entity identifikované na obrázcích (Ghosh, Hughes, & Wisniewski, 2020).

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Výzkumný problém

Výzkumným problémem předkládané práce je monitoring, tedy rodičovská kontrola dětí a jejich aktivit na digitálních zařízeních a internetu, v souvislosti se soukromím dětí v témž prostředí. V této době, kdy jde technika a vše, co s ní souvisí, stále dopředu, je prostředí internetu, ve kterém se děti na svých digitálních zařízeních mohou pohybovat, stále více nebezpečné. Vzhledem k tomu, že rodiče za své děti nesou zodpovědnost a chtějí své děti před tímto nebezpečím chránit, vzniklo v reakci na tyto rodičovské a společenské potřeby nemálo softwarových programů a aplikací pro rodičovskou kontrolu, které jim umožňují skrze rozmanité funkce sledovat téměř vše, co dítě na svém digitálním zařízení provede. Soukromí dětí na internetu tímto způsobem sice může být ochráněno, ale zároveň se zapomíná na to, že dětské soukromí v rámci rodiny může být ze stejného důvodu výrazně narušováno. Tedy to, jak moc rodiče své děti kontrolují, jaký mají pohled na jejich potřebu soukromí, a hlavně jak rodičovskou kontrolu a své soukromí na digitálních zařízeních vnímají samotné děti, je aktuálním problémem, kterým je potřeba se zabývat. Přínosem tohoto výzkumu by mělo být poskytnutí nových a aktuálních informací o této problematice z přímých zkušeností rodičů a dětí žijících v České republice, v jejichž životech se tyto otázky každodenně vyskytují. Porovnání pohledu a zkušeností od rodičů a zároveň od jejich dětí může vnést do této problematiky nový rozměr a přinést více porozumění o tématu. Na základě těchto informací pak odborná veřejnost může lépe reagovat na potřeby dětí i rodičů ohledně jejich bezpečnosti, ale také dalších aspektů týkajících se kvalitního dětského vývoje a rodinných vztahů. Závěry výzkumu tedy můžou sloužit mimo jiné i k praktickému využití ve vzdělávacích institucích, rodinách, anebo jako inspirace pro vývojáře aplikací pro rodičovskou kontrolu.

Jak bylo již uvedeno v teoretické části, potřeba soukromí se s přicházející pubertou a s novými vývojovými úkoly v rané adolescenci zvyrazňuje. Stále ale ještě děti nejsou dospělé a svéprávné a rodiče za ně stále nesou zodpovědnost. To může v rodičích vzbuzovat nejistotu, co se týče výchovy, více než v předešlých letech. Rozhodli jsme se tedy do výzkumu zařadit děti ve věku rané adolescence a zajímá nás, jak se s touto otázkou rodiče vypořádávají a jak to vnímají děti ve věku, kdy už dokážou o věcech více abstraktně a racionálně přemýšlet.

Abychom se soustředili jen na nějakou konkrétní oblast v okruhu digitálních technologií, který je velmi široký, zaměřili jsme se na chytré mobilní telefony. Děti

samozřejmě mají často přístup také například k počítačům, tabletům apod. Všude tam se také mohou připojit na internet a vznikají podobné možnosti a stejný problém. Jak jsme již ale uvedli v teoretické části, dle Smahel et al. (2020) v České republice používá mobilní telefon denně 82 % školních dětí. Navíc z průzkumů soukromých společností nebo operátorů jako je T-mobile či Sazka Mobil vychází najevo, že ve věku 11 let už mobilní telefon vlastní okolo 93 % dětí a většinu času na něm stráveného připadá brouzdání po internetu a na sociálních sítích (např. Doseděl, 2017; Řezníčková, 2018). Svůj vlastní mobilní telefon má tedy v tomto věku, například oproti počítačům, naprostá většina dětí a vzhledem k jeho velikosti, přenositelnosti a možnostem, které poskytuje může být nejen dobrým pomocníkem ale také hlavním problémovým faktorem při kontaktu dětí s digitálním světem.

6. Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Před uvedením do problematiky ohledně cíle výzkumu a výzkumných otázek, považujeme za důležité osvětlit pojmy, které v rámci popisu našeho výzkumu používáme a mohly by vzbuzovat nejasnosti.

V následujícím textu se bude vyskytovat pojem *děti*, pod kterým rozumíme dospívající ve věku 11-15 let. Vzhledem k povaze výzkumu jsme se při tvorbě cíle a výzkumných otázek rozhodli označovat je pojmem *děti*, který explicitně poukazuje na vztah těchto dospívajících k rodičům.

V textu budeme používat také pojem *intruzivní funkce* (či intruzivní techniky). Intruze znamená vniknutí nebo průnik. V souvislosti s aplikacemi pro rodičovskou kontrolu používáme tedy tento pojem jako označení pro soubor funkcí aplikací, či rodičovských technik, které umožňují rodičům skrytě (bez vědomí) a násilně (bez svolení) vniknout do soukromí jejich dětí. Takovými funkcemi může být například prohlížení historie prohlížečů, dětských konverzací na sociálních sítích, či jiných zpráv, odposlouchávání hovorů, sledování polohy pomocí GPS nebo sledování aktuální aktivity na obrazovce mobilního telefonu dítěte. Základ pro toto označení můžeme najít již v teoretické části práce, kde se zmiňujeme o tom, že tyto techniky bývají také nazývány jako intruzivní monitorování, protože zahrnují skryté sledování bez vědomí dětí, vysokou míru vměšování nebo jiné agresivní a nepřátelské strategie (Wallace, 2021).

Z výzkumného problému nám vyvstávají dvě oblasti, které jsme formulovali jako cíle této výzkumné práce.

Cíle výzkumu:

- a) Přispět k poznání, jak čeští rodiče pohlížejí na potřebu soukromí svých dětí v souvislosti s kontrolou jejich aktivit na mobilních telefonech, jak k soukromí svých dětí přistupují a kde vidí hranici mezi ním a kontrolou pomocí novodobých aplikací.
- b) Popsat, jak děti vnímají své soukromí a přístup rodičů k zasahování do jejich soukromí skrze kontrolu jejich aktivit na mobilních telefonech.

Obecným cílem výzkumu je explorace a popis zkušeností a postoje rodičů i dětí k monitoringu a také k soukromí dětí. Pak také popsát tyto zkušenosti u českých rodin, u kterých tento problém v předchozích letech nebyl nijak významně prozkoumán a porovnat výsledky se studii provedenými v zahraničí.

Jako dvě hlavní výzkumné otázky, které vyplývají z cílů výzkumu, jsme zvolili následující.

Hlavní výzkumné otázky

1. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží rodiče dětí v rané adolescenci?
2. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží samotné děti?

Z důvodu složitosti tématu a jeho hloubky jsme hlavní výzkumné otázky rozdělili na několik dílčích podotázek. Tyto podotázky jsme v průběhu výzkumu v rámci hermeneutického procesu mírně upravovali do podoby, která by co nejlépe cílila na osobní zkušenosti rodičů a jejich dětí.

Dílčí výzkumné otázky

1. Jaký volí rodiče mediální styl výchovy vzhledem k mobilním aktivitám svých dětí?
2. Jakou mají rodiče zkušenost s aplikacemi pro rodičovskou kontrolu, jaký k nim mají postoj a jaký vnímají vliv těchto aplikací na rodinné vztahy?
3. Kde rodiče vnímají hranice vměšování se do soukromí jejich dětí, pokud jde o kontrolu aktivit na mobilních telefonech, a jaký mají pohled na porušování těchto hranic?
4. Jaký mají děti pohled na výchovu rodičů pomocí aplikací pro rodičovskou kontrolu a jaký vnímají vliv těchto aplikací na rodinné vztahy?
5. Co pro děti znamená soukromí na mobilním telefonu a kde děti vnímají své osobní hranice soukromí, pokud jde o rodičovskou kontrolu aktivit na mobilních telefonech?
6. Jakým způsobem je dětem jejich potřeba soukromí na mobilu naplňována a jaký mají pohled na porušování svých hranic soukromí vlastními rodiči?

7. Metodologický rámec

7.1. Design a typ výzkumu

S ohledem na náš výzkumný záměr a pro dosažení výzkumného cíle, který svou povahou vyžaduje prozkoumat a popsat hloubku lidské zkušenosti, byl pro tento výzkum zvolen kvalitativní přístup. Kvalitativní přístup používá pro analýzu, popis a interpretaci zkoumaných jevů kvalitativních metod. Tento přístup je charakteristický tím, že se zaměřuje na jedinečnost a neopakovatelnost situací, osob a jejich zkušeností, zkoumá fenomény, které lidé mohou vnímat velmi odlišně. Důležitý je pro něj kontext, na který se zkoumaný fenomén váže. Respektuje a poukazuje na dynamiku a procesualnost fenoménu a zdůrazňuje význam reflexe výzkumníka, který může přímo či nepřímo ovlivňovat procesy, které zkoumá, a sám je jimi taktéž ovlivňován (Miovský, 2006). Kvalitativní přístup zkoumá jevy a problémy v autentickém prostředí a jeho cílem je získat jejich komplexní obraz prostřednictvím sběru dat, ale také budováním vztahu mezi výzkumníkem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka je pomocí různých kvalitativních postupů a metod prozkoumat a objasnit, jak lidé chápou, prožívají a utvářejí sociální realitu (Švaříček, Šed'ová et al., 2007). Miovský (2006, 26) uvádí, že „*Autentičnost vztahu patří mezi základní kritéria validity.*“ To, jaký výzkumník s respondenty naváže vztah je tedy základním předpokladem pro úspěšný sběr dat. Navíc je třeba počítat s tím, že žádný výzkumník není bez předsudků a je zatížen osobními zkušenostmi.

V našem výzkumu budeme zkoumat zkušenosti dětí a jejich rodičů, kteří používají aplikace pro rodičovskou kontrolu a mají tak zkušenosti s monitoringem. Budeme se zabývat mediální výchovou v rodině obecně, ale budou nás zajímat hlavně jejich zkušenosti, postoje a názory na soukromí dětí v souvislosti s možnostmi monitorovacích aplikací.

V rámci výzkumného designu s ohledem na náš výzkumný záměr a s využitím kvalitativního přístupu jsme se rozhodli pro přístup Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), která nám umožňuje porozumět žité zkušenosti člověka. Výzkumník si v perspektivě tohoto přístupu uvědomuje a veřejně přiznává, že v jeho porozumění zkušenostem respondenta hraje roli jeho vlastní zkušenost, pohled na svět a interakce mezi ním a danou osobou. To, jak výpovědi konkrétního člověka výzkumník interpretuje je tedy ovlivněno jeho vlastními postoji a přesvědčeními. Výzkumníkovy prekoncepce nejsou ale v IPA vnímány jako něco negativního, ale spíš jako nezbytná součást zkoumání. Při analýze dat

ovšem výzkumník tvoří interpretace vždy s otevřeností ke změně a každá z nich by měla být zakotvena v datech prostřednictvím přímých citací respondentů (Řiháček, Čermák, & Hytych, 2013).

7.2. Metody získávání dat

V rámci IPA je pro výzkum podstatné, abychom od účastníků výzkumu obdrželi bohatý a detailní popis jejich vlastní zkušenosti ohledně tématu, které zkoumáme. Je podstatné, aby se výzkumník dokázal vžít do toho, co a jak respondent prožívá a chápe a vidět svět jeho očima (Řiháček, Čermák, & Hytych, 2013). Z těchto důvodů jsme pro náš výzkum jako metodu získávání dat zvolili polostrukturovaný rozhovor. Ten je dostatečně flexibilní, aby respondent mohl volně rozvíjet své myšlenky, abychom se mohli dostat k tomu, co je pro respondenta důležité, a zároveň, abychom mohli rozhovor vést, usměrňovat a pokládat doplňující otázky, a tak společně s respondentem dojít k jádru problému.

Naše rozhovory probíhaly v rodinách, vždy u nich doma, tedy v jim příjemném, bezpečném a blízkém prostředí. Rozhovor byl uskutečněn vždy s každým dítětem i s rodičem zvlášť v soukromí v oddělené místnosti. V prostředí, ve kterém byly rozhovory provedeny byla tedy zachována jednota. Je možné, že provedení rozhovoru v prostředí jim vlastním pomohlo navodit bezpečnou a uvolněnou atmosféru, kterou jsme při rozhovorech vnímali.

Pro polostrukturovaný rozhovor bylo vytvořeno schéma, které tvořilo kostru rozhovoru s respondenty. Při přípravě schématu jsme vycházeli z výzkumných otázek. Schéma je rozděleno do několika oblastí, které svou povahou i pořadím kopírují výzkumné otázky. Tyto oblasti jsou stejné u dětí i u rodičů a v každé oblasti je zformulováno několik otázek, které tvoří jádro interview. Před tím, než jsme formulovali tyto otázky, vytvořili jsme několik bodů, které vyjadřují, co všechno z výzkumných otázek vyvstává a zároveň, co chceme u rodičů i dětí sledovat.

Co chceme sledovat:

U rodičů:

- a) jak vypadá jejich mediální výchova v rodině,

- b) jakým způsobem používají aplikace pro rodičovskou kontrolu (jak dlouho, jak intenzivně atd.), které funkce aplikace používají, nebo nepoužívají a proč,
- c) jakým způsobem o komunikují s dětmi o nastavení aplikace (vzájemná domluva/striktní nařízení atd.),
- d) jaké vnímají pozitiva rodičovské kontroly a jaké negativa, jak používání monitorovacích aplikací ovlivňuje vztahy v jejich rodině,
- e) jak vnímají dětskou potřebu soukromí a kde je jejich hranice, za kterou by už nešli,
- f) co si myslí o intruzivních funkcích, které aplikace pro rodičovskou kontrolu nabízejí.

U dětí:

- a) jak vypadá mediální výchova v rodině a jak vnímají zájem rodičů o jejich aktivity na mobilním telefonu,
- b) co si myslí o kontrole pomocí aplikací pro rodičovskou kontrolu (jaké jsou pozitiva/negativa), jak je tato rodičovská kontrola ovlivňuje,
- c) jak monitoring ovlivňuje jejich vztah s rodiči,
- d) co pro ně znamená soukromí na mobilu a jak je pro ně důležité,
- e) kde je hranice toho, co by měli jejich rodiče vědět, a zda se stává, že ji rodiče porušují.

Schéma rozhovorů s dětmi i s rodiči je uvedeno na konci práce jako *Příloha č. 1*.

Naše rozhovory probíhaly během února a března 2022. Všechny rozhovory byly realizovány tváří v tvář (žádný nebyl online formou). Při nich jsme se snažili řídit tím, jak má polostrukturovaný rozhovor vypadat dle Miovského (2006). Drželi jsme se schématu rozhovoru a pořadí a přesné znění dílčích otázek jsme citlivě volili podle potřeb v konkrétním rozhovoru a v reakci na podněty ze strany respondenta. Tak abychom maximalizovali výtěžnost rozhovoru. Všechny otázky, které tvoří jádro interview byly vždy zmíněny a rozhovor byl také obohacen o doplňující otázky, například takové, jejichž cílem bylo lepší pochopení předem řečeného, další rozvíjení respondentovy myšlenky či vynořujícího se tématu, nebo vysvětlení konkrétního jevu. Rozhovor pokračoval, dokud respondent měl k tématu co říci a dával relevantní odpovědi na naše otázky. Rozhovor nebyl časově nijak omezený, ale respondenti měli dopředu informaci, že nebude trvat déle než půl hodiny. Pouze v několika případech se stalo, že rozhovor trval déle, což bylo způsobeno

především výrazným respondentovým zájmem o téma a protažení rozhovoru respondentovi nijak nevadilo. Nejdelší rozhovor trval 50 minut, nejkratší 14 minut. S dětmi byly rozhovory vždy kratší než s rodiči.

Při každém rozhovoru jsme se snažili navodit příjemnou atmosféru, volili jsme přirozený styl mluvy přizpůsobený každému respondentovi podle jeho potřeb a osobního nastavení. Tedy se dá říct, že, styl rozhovoru s dětmi se mírně odlišoval od stylu rozhovoru s dospělými. Pokaždé byl ale veden v přátelském duchu, nebylo výjimkou, že jsme se s respondenty i zasmáli, což výrazně uvolňovalo atmosféru.

Před každým rozhovorem bylo respondentovi vysvětleno, jak bude rozhovor probíhat, respondent byl informován o dobrovolnosti výzkumu, anonymitě a etickém nakládání s jeho daty a o nahrávání rozhovoru pro účely přepsání rozhovoru do písemné podoby a dalšímu zpracování. Při každém rozhovoru byla tedy pořízena jeho nahrávka na digitální zařízení. Také byl respondentovi dán k podpisu informovaný souhlas v papírové podobě, u dětí byl vyžádán podpis také jejich rodiče. Vzor informovaného souhlasu je také uveden na konci práce jako *Příloha č. 2*.

7.3. Etika výzkumu

Za účelem zabezpečení etické oblasti výzkumu jsme vytvořili Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a zpracováním osobních údajů (viz *Příloha č. 2*), který byl stejný pro rodiče i děti, s tím rozdílem, že u dětí bylo potřeba vyplnit také kolonky pro podpis zákonných zástupců dítěte. Obsahuje základní informace o výzkumné studii, zdůrazňuje princip dobrovolnosti účasti na výzkumu a princip anonymity a důvěrnosti. Také podává informace o zpracování osobních údajů a o možnosti získání dalších informací ohledně práv účastníků výzkumu, a také kontakt na výzkumníka pro případ dalších dotazů. Informovaný souhlas jsme vždy vytiskli a předložili rodičům i dětem těsně před tím, než s nimi byl proveden rozhovor. Osoby byly zároveň seznámeny s obsahem Informovaného souhlasu také slovně, a navíc byly požádány o slovní souhlas s nahráváním rozhovoru na digitální zařízení. Účastníci měli také možnost kdykoliv v průběhu administrace či po skončení odstoupit z výzkumu.

Kromě Informovaného souhlasu jsme před návštěvou každé rodiny s rodiči a některými dětmi mluvili osobně a ptali se jich, zda se chtějí výzkumu dobrovolně zúčastnit.

Pokud nebyla možnost se s některým dítětem osobně kontaktovat, vyžadovali jsme alespoň ujištění rodičů, že jejich děti o výzkumu dopředu vědí, souhlasí se svou účastí a počítají s termínem jeho uskutečnění.

Anonymita osob byla zajištěna hned po přepisu rozhovorů do textové podoby, kdy jsme respondenty označili popisem dítě nebo rodič a pořadovou číslicí, stejně tak rodiny byly označeny číslem. Data jsou uložena v počítači chráněném heslem a zálohována na externím disku autorky, ke kterému nemá nikdo jiný přístup. Data nebyla a nebudou poskytnuta žádné nepovolané osobě.

7.4. Metody zpracování a analýzy dat

Již během sběru dat probíhal přepis rozhovorů do textové podoby v programu Microsoft Word. Rozhovory jsme přepisovali co nejdříve po ukončení rozhovoru. Často (ale ne vždy) byly rozhovory realizovány s celou rodinou v jeden den, proto nebyl úplně každý rozhovor přepsán ještě před setkáním s dalším respondentem, jak doporučují Řiháček, Čermák a Hytych (2013). Vždy jsme ale dodrželi to, aby byly rozhovory z jedné rodiny přepsány před návštěvou další rodiny. Mohli jsme takto přepisy využít ke zpětné reflexi výzkumníka a upravení některých otázek či strategie dotazování. Při přepisování nahrávky jsme se snažili o doslovný přepis, přičemž jsme si občas zaznamenávali také neverbální doprovod, zejména výrazný smích, a to kvůli tomu, aby zůstala zachována konotace a význam řečeného. Při přepisu jsme zároveň prováděli redukci prvního řádu, kterou jsme se snažili učinit přepis plynulý a vhodnější pro následnou analytickou práci. Takže byly vynechávány různá slova tvořící pouze tzv. slovní vatu, nedokončené nesmyslné věty a různé zvuky.

Následně byla data převedena do anonymizované podoby s označením dítě/ rodič a pořadovou číslicí. Seřadili jsme je tak, abychom neztratili propojení členů rodiny a měli zachováno, zda rodič nebo dítě patří do rodiny 1., 2. nebo 3. V souvislosti se zajištěním anonymity respondentů jsme také v přímých citacích, které se budou v následujícím textu vyskytovat, nahradili uvedená vlastní jména nebo názvy míst fiktivními.

Data jsme převedli do programu ATLAS.ti 9., který nám usnadnil jejich další zpracovávání. Při analýze dat jsme se drželi postupu Interpretativní fenomenologické analýzy. Před začátkem kódování byla provedena reflexe výzkumníkovy zkušenosti, jak ji

doporučují Řiháček, Čermák a Hytych, (2013). Snahou bylo uvědomit si vlastní prekoncepce vztahové k tomuto tématu, které by mohly ovlivnit naši interpretaci získaných dat. Reflexe byla provedena stylem vnitřního dialogu, přičemž tok myšlenek byl zaznamenáván na čistý papír.

První fází analýzy dat dle IPA je *čtení a opakované čtení*. Díky tomu, že realizaci rozhovorů, jejich přepis i následné kódování prováděla autorka sama, nebylo těžké vzbudit aktivní zájem o data. Opakované čtení tedy probíhalo už v rámci přepisu rozhovoru a při úpravě jeho textové podoby. Byla využita také možnost pustit si znovu nahrávku rozhovoru.

Následně ve fázi *počáteční poznámky a komentáře* jsme kódovali data v programu ATLAS.ti 9. Opakované čtení rozhovoru bylo součástí i této fáze, kdy jsme kódování jednoho rozhovoru prováděli několikrát, abychom text co nejlépe analyzovali a nevynechali nic podstatného. Snahou bylo mít co největší otevřenost k datům a nevyhledávat a neoznačovat jen to, co potvrzuje prekoncepty zvědoměné při úvodní reflexi. K některým kódům jsme si psali vlastní komentář, jenž reprezentoval myšlenky, které nás v průběhu napadaly. Kódy jsme si také rozdělili do několika skupin podle jejich povahy.

Rozhovory byly kódovány postupně. Poté, co byl první rozhovor dostatečně okódován, přešli jsme k fázi *rozvíjení vznikajících témat*, kdy jsme se snažili k jednotlivým kódům vytvořit obecnější a abstraktnější označení, do kterého následně mohlo spadat i více podobných kódů. Tyto vznikající témata byly už jakousi interpretací, či vyjádřením toho, jak autorka textu porozuměla. Zároveň ale byla stále konkrétní a zakotvená v textu.

Další fází v rámci IPA je *hledání souvislostí napříč tématy*. Vzniklá témata jsme se tedy snažili seskupovat, propojovat, vytvářet tematické trsy a hledat mezi nimi souvislosti a vztahy. Postupně nám vyvstalo několik hlavních či nadřazených témat, ke kterým se ostatní témata seskupovala. Zaznamenávali jsme si vztahy, které jsme nacházeli i napříč nadřazenými tématy. Nakonec nám vzniklo určité schéma případu, které jsme pak mohli použít pro hledání vztahů mezi jednotlivými případy.

Po ukončení analýzy prvního rozhovoru jsme přešli k dalšímu rozhovoru. V každé analýze jsme se snažili zachovávat otevřenost pro nové kódy a nová témata. Poté, co bylo vytvořené schéma pro každý rozhovor, přešli jsme k dalšímu a poslednímu kroku analýzy, kterým je *hledání vzorců napříč případy*. Tento krok jsme již neprováděli v programu ATLAS.ti 9, ale všechna schémata jsme si vytiskli na papír, aby se nám s nimi lépe pracovalo. Snažili jsme se případy mezi sebou porovnávat, hledat souvislosti a témata, která

vystupují na povrch. Zároveň jsme se vraceli zpět k dílčím výzkumným otázkám, abychom neztratili správný cíl a směr našeho přemýšlení. Vše jsme si zaznamenávali formou tužka–papír. Některá témata se seskupovala a jiná se vynořovala jako nadřazená. Nacházeli jsme témata společná všem či většině případů, která naše úvahy posouvala na teoretičtější úroveň a zároveň je kotvila v odpovědích respondentů. Pokaždé, když jsme se snažili interpretovat nějaký vztah mezi tématy či jednotlivými rozhovory, vraceli jsme se k původním úryvkům a naši interpretaci pomocí znovu pročitání korigovali. Výsledkem této fáze byl výčet nadřazených témat s podtématy pro každou dílčí výzkumnou otázku a také bohaté poznámky výzkumníka.

8. Výzkumný soubor

8.1. Kritéria a způsoby výběru

Kritéria pro výběr respondentů do výzkumu byla navržena tak, aby respondenti dobře reprezentovali dané výzkumné téma. Důležité bylo, aby respondenti měli osobní zkušenost s výzkumnými otázkami a jejich výpovědi přinesly hodnotné informace. Kritéria pro výběr respondentů byla následující:

- a) do souboru bude vybrána rodina s jedním a více dětmi ve věku rané adolescence (podle Vágnerové, 2012), ve které alespoň jeden z rodičů používá aplikace pro rodičovskou kontrolu po dobu delší než dva měsíce,
- b) do souboru bude z této rodiny vybrán jen jeden z rodičů a to ten, který se mediální výchovou zabývá více, nebo má nainstalovanou rodičovskou aplikaci,
- c) do souboru budou z této rodiny vybrány 1 až 3 děti ve věku rané adolescence, tedy ve věku 11-15 let.

Respondenti byli získáváni nepravděpodobnostními metodami výběru. Dvě rodiny byly získány metodou prostého záměrného výběru, který umožňuje z potencionálních možných účastníků vybrat ty, kteří jsou pro výzkum nejvhodnější, a to právě skrze splnění všech daných kritérií. Tyto dvě rodiny byly vybrány na základě osobních kontaktů s autorkou práce. Třetí rodina byla získána metodou sněhové koule, kdy jedna z rodin poskytla kontakt na své známé, kteří také používají u svých dětí aplikace pro rodičovskou kontrolu.

Respondenti byli do výzkumu vybíráni tak, aby co nejlépe splňovali určená kritéria. Přitom jsme se ale také snažili, aby nebyli zatíženi nějakou další stejnou charakteristikou, která by mohla jejich názory ovlivňovat ve stejném směru. Jednou takovou vlastností, která by podle nás mohla názory na výchovu dětí významně ovlivnit, bylo například jejich vyznání. Poslední rodina z tohoto důvodu byla vybrána také na základě toho, že její vyznání není křesťanské, neboť ostatní dvě předchozí rodiny toto vyznání měly. I když jsme se nesnažili, a s ohledem na zvolenou kvalitativní metodu a početnost vzorku, ani nemohli získat reprezentativní data zobecnitelná na větší populaci, chtěli jsme tímto opatřením dosáhnout různorodých názorů, které nebudou ovlivněné společnou charakteristikou rodin.

8.2. Charakteristika výběrového souboru

Výběrový soubor tvoří sedm dětí ve věkovém rozmezí 11 až 15 let a tři rodiče ve věkovém rozmezí 44 až 46 let. Jejich obecnou charakteristiku shrnuje *Tabulka č. 1*:

Tabulka č. 1: Popisné charakteristiky výběrového souboru

	Respondent	Pohlaví/Role	Věk	Škola/Profese
Rodina 1	Dítě 1	chlapec	11 let	ZŠ
	Dítě 2	dívka	13 let	ZŠ
	Dítě 3	chlapec	15 let	ZŠ
	Rodič 1	otec	44 let	personalista
Rodina 2	Dítě 4	chlapec	12 let	ZŠ
	Dítě 5	chlapec	15 let	ZŠ
	Rodič 2	matka	46 let	projektový manager
Rodina 3	Dítě 6	chlapec	11 let	ZŠ
	Dítě 7	chlapec	14 let	ZŠ
	Rodič 3	otec	44 let	technik

Poznámka: ZŠ = základní škola

Jak jsme již zmínili, dvě ze tří rodin měly křesťanské vyznání, třetí rodina byla nevěřící. Všechny rodiny pochází z Moravskoslezského kraje a bydlí v rodinném domku na vesnici či na okraji města. Děti navštěvují základní školy. Jak můžeme vidět v *Tabulce č. 1*, zaměstnání rodičů je různorodé. Rozložení respondentů podle pohlaví nebylo nijak záměrné. Do výzkumu se zapojilo osm osob mužského pohlaví a dvě osoby ženského pohlaví.

9. Výsledky výzkumu

V této kapitole představíme výsledky našeho výzkumu a zároveň budou zodpovězeny všechny výzkumné otázky. Při poslední fázi kvalitativní analýzy dat byly porovnávány zvláště odpovědi rodičů a zvláště odpovědi dětí. Proto se nejprve zaměříme na výsledky týkající se rodičů a poté dětí. Výsledky budou prezentovány v návaznosti na jednotlivé dílčí výzkumné otázky, které jsme uvedli v 6. kapitole. Obsah této části proto bude členěn tak, jak jdou tyto otázky za sebou.

9.1. Dílčí výzkumná otázka č. 1

Jaký volí rodiče mediální styl výchovy vzhledem k mobilním aktivitám svých dětí?

Tato výzkumná otázka si kladla za cíl zmapovat situaci v rodině v oblasti mediální výchovy. Jestli vůbec a jakým způsobem se rodiče s dětmi o digitálních technologiích a jejich používání baví, jak se o aktivity svých dětí na digitálních technologiích zajímají. Dále také jaké místo v jejich mediální výchově zaujímá monitoring a s tím spojené aplikace pro rodičovskou kontrolu.

Mezi rodiči byly značné rozdíly, co se týče přístupu k mediální výchově, cílů výchovy i postupů, kterými jich dosahují. Ve všech rodinách se více či méně objevovaly prvky aktivní strategie rodičovské mediální výchovy a zároveň restriktivní strategie uskutečňované zvláště skrze aplikace pro rodičovskou kontrolu. Monitoring pak byl u těchto rodin hlavní strategií, kterou rodiče v souvislosti s mediální výchovou svých dětí uplatňovali a rodičovské monitorovací aplikace byly hlavním prostředkem, na který se rodiče v rámci mediální výchovy spoléhali. Někteří rodiče projevovali větší zájem o tuto oblast výchovy než jiní. Pro některého rodiče bylo například toho téma velmi důležité a bylo vidět že nad tématy sám dlouhodobě přemýšlí, pro jiného tolik důležité nebylo a stejně tak jeho zájem o mediální výchovu a kontrolu dětí byl menší. Při analýze dat jsme tedy objevili následující čtyři hlavní mediační strategie, které naši rodiče u svých dětí používali.

- a) aktivní přístup
- b) restriktivní přístup
- c) monitoring
- d) mobil jako trest nebo odměna

A. AKTIVNÍ PŘÍSTUP

V rámci každé z rodin se objevovaly snahy o rozhovory s dětmi o chování a bezpečnosti na internetu, o používání sociálních sítí a podobně. Stejně tak probíhaly diskuze o aplikacích pro rodičovskou kontrolu a o důvodu nastavených pravidel. V některých rodinách byl tento přístup viditelnější a pro rodiče podstatnější než v jiných, ale v určité míře se rodiče s dětmi o chování na internetu baví.

Rodič 1: „...na druhou stranu o to důležitější je ta práce s tím člověkem. Abys v něm probouzel ty správné hodnoty.“

Rodič 2: „Jo, určitě bavíme se no.“

Rodič 3: „Snažím se to prostě kontrolovat takhle, vysvětlovat jim, dělat jim školení občas o bezpečnosti, chování.“

„Já se jim snažím vysvětlit, proč to tak je. Protože nemůžou žít v nereálném světě.“

B. RESTRIKTIVNÍ PŘÍSTUP

Restriktivní přístup se také objevil ve všech rodinách, i když opět ve dvou z nich mnohem výrazněji než v té zbývající, kde rodiče restrikce po určitou dobu používali, ale nyní už na ně nekladou důraz a děti už nejsou omezené. Restrikce se týkaly většinou času stráveného na mobilu, pak také obsahu, který děti mohly skrze internet stahovat nebo navštěvovat. Většinou, když byla řeč o restrikcích, byly vykonávány skrze aplikaci pro rodičovskou kontrolu, která umožňuje nastavit dětem určité limity a také určitým způsobem omezit obsah, ke kterému se děti mohou dostat. V jednom případě se objevila restrikce mimo aplikaci, a to restrikce časová, kdy děti, pokud přišly domů, musely odložit mobil na policičku a také v létě nesměly hrát hry na počítači, dokud bylo venku světlo.

Rodič 1: „Mým cílem bylo pouze omezení času. Protože děti by jinak třeba tomu mohly fatálně podlehnout.“

„No apriori je tam to že v těch systémech zadáš věk dítěte a ten program ti garantuje, že to dítě si nezobrazí třeba některé věci, což pro mě taky bylo důležité, protože je třeba si uvědomit, že pokud chceš kontrolovat obsah, ke kterému se děti dostanou, tak kdysi, to co mohly zhlédnout někde potajmu u kamaráda nebo někde... at' už pornografický obsah, nebo nevhodné filmy třeba které nejsou přiměřené jejich sociálnímu vývoji a to nemyslím jenom

sexuálně ale třeba i násilím a tak dále, teď když jim neomeziš mobil, tak v 10 letech můžou zhlížet aniž by tomu třeba jakkoliv rozuměly a bude je to ovlivňovat.“

Rodič 2: *„Já jsem si to nainstalovala, doporučila mi to kamarádka, tak první, co jsem jim tam dala ten omezený čas a že se jim to vyplo, třeba v osm večer. Takže to jsem jim udělala tu večerku a o víkendech jsem jim to nechala déle.“*

Rodič 3: *„Jako měl jsem tam to omezení, časové omezení. Tam je že se tam ta aplikace dá mezi časově omezené nebo neomezené. U toho mladšího tam to je, u toho třetího, tam ten limit taky neměl.“*

„Tak u těch menších ten problém neřešíme, protože ty telefony se berou jenom tehdy, když si jdou vybírat ten limit, a potom ho vracejí na policičku. My máme prostě jedno místo, kde se odevzdávají telefony, když se přijde domů. Dělam to já, dělá to žena, dělají to děti kromě našeho nejstaršího syna.“

Dítě 6: *„Můžem si odehrávat limit jen večer, záleží jak kdy, když není práce, tak můžem i ve dne, ale když pracujem tak musíme až když je tma.“*

Pro restrikce, které rodiče svým dětem nastavují, se rozhodují podle:

- a) potřeby v daném dni, tzn. například pokud rodič potřebuje, aby dítě ráno odešlo do školy, nastaví mu ve školní dny dřívější večerku než o víkendu

Rodič 1: *„Ty třeba definuješ dítěti dvě hodiny s tím třeba že v neděli ho neotevře dřív než v deset, aby ráno, když se jde na mši, aby tady nehrál hry třeba.“*

Rodič 2 v reakci na otázku, zda dětem prodloužila čas, když ji o to žádaly: *„Někdy jo, někdy ne, podle toho, co bylo druhý den, do školy, jestli vstávali, nebo jestli byl víkend.“*

- b) situace, kvůli které je potřeba restrikce zpřísnit nebo zmírnit, tzn. například pokud dítě zlobí, restrikce budou přísnější, nebo pokud má dítě s omezením problémy v běžném životě, restrikce se zmírní

Rodič 1: *„Ale to se mění třeba podle různých situací se to může zmenšovat nebo zvětšovat.“*

„...postupně jsem to omezoval, omezoval, třeba na základě... něco provedli a já jsem to ze 4 stáhl na 2 a pak jsem to milostivě zvedl na 2 a půl a byli šťastní že nemají dvě.“

Rodič 3: „*tak on to měl, jenomže on si to tak strašně rychle vyčerpá ten limit, že... on ten mobil potřebuje jo, v té škole i při té dopravě autobusové, musí si vyhledat spoj a tak, nebo když je nějaký problém v dopravě, tak musí zjišťovat, takže mu to dělalo velké problémy, jako i nám to dělalo problémy, že on si jako vyčerpá, když jsem mu to zalimitoval, tak to prostě padlo během, ještě, než dojel do školy...takže proto já tam ten limit prostě nemám nastavený.*“

- c) věku dítěte, protože mladší děti si ještě neuvědomují tolik věcí jako starší, nebo jsou nezralé a nemají vůli se od mobilu odtrhnout

Rodič 1: „*Když budu mít neomezený přístup k mobilu v 10 letech, tak můžu samovolně rezignovat na sociální vztahy mimo mobil. Nebudou mít čas konat svoje běžné povinnosti.*“

Rodič 2: „*To jsem řešila fakt, když byli menší, když jsem věděla, že musí spát a že by tam něco dělali na tom mobilu.*“

- d) chování dítěte, kdy každé dítě mobil využívá jinak, a proto jsou u něj potřeba jiné opatření

Rodič 3: „*Jo, u toho mladšího tam to je, u toho třetího, tam ten limit taky neměl... Prostě jsou děti víc telefonní a miň telefonní.*“

C. MONITORING

Monitoring byl u našich rodičů nejvíce používanou strategií mediální výchovy. Všichni tři rodiče chtěli mít přehled o tom, co jejich děti na mobilu dělají, a proto používali aplikace pro rodičovskou kontrolu, skrze kterou mohli vidět, které aplikace děti využívají a jak dlouho na které aplikaci strávily. Tuto čistě monitorující funkci aplikace rodiče považovali kromě funkce omezení času a obsahu za jednu z nejdůležitějších funkcí pro jejich výchovu a někteří z nich ji využívali také k nastavování časových limitů, podle toho, jak dlouho dítě tráví na dané aplikaci.

Rodič 2: „*...já vlastně vidím, na co on se kolik hodin ten den díval. Tak vím, kolik denně strávil na tom hodin, minut, který den. A tady je potom právě na které aplikaci, že byl, právě hodinu třicet na tom TikToku, 45 minut hrál nějakou hru, 8 minut hrál nějakou hru. Takže tady kdybych asi uviděla něco špatného, tak bych to s nima řešila.*“

Rodič 3: „*Já to právě používám hlavně spíše jako aby mi to vyjždělo, co na tom dělají. To používám hlavně.*“

V rámci monitoringu jeden z rodičů používá také funkci sledování polohy, zatímco další dva rodiče tuto funkci považují za zbytečnou s ohledem na její nedostatky.

Rodič 2: „*Ted' se mi to nejvíce osvědčilo, říkám, že dvakrát nám to vlastně našlo mobil. Oni ho ztratili a já jsem se podívala do té aplikace, kde ten mobil je a podle toho jsme ho pak našli.*“

Rodič 3: „*Polohy tam jsou, jenže to vyžaduje data. Data nebo wifinu. Takže on, když si vypne wifi, no tak tam je naposledy určená poloha.*“

V souvislosti s monitoringem rodiče v aplikacích ještě používají také funkci, kdy si dítě nemůže stáhnout aplikaci, aniž by mu to rodič skrze zadání hesla ze svého mobilu povolil. Tato funkce v podstatě také slouží k tomu, aby rodiče měli přehled o tom, co děti na mobilu dělají a co si stahují.

Rodič 1: „*Potom můžeš jednotlivé aplikace buď zakázat nebo povolit, to znamená že on si třeba nainstaluje nějakou aplikaci a já, když mu ji vypnu, tak mu ta ikonka zšedne a on vidí, že ji tam má, ale nemůže ji použít.*“

Rodič 2: „*A abych vlastně věděla, co si stahujou za hry, tam i kdyby si chtěli stáhnout nějakou špatnou hru, tak mi přijde, že jim to musím povolit, tak bych viděla, že je to něco špatného.*“

Rodiče také velmi oceňovali to, že aplikace mají zabudovaný nejen filtr pro nevhodný obsah, ale také antivirový program, který dětem nedovolí vstoupit na žádnou neověřenou stránku a ochrání je tak před virovým nebezpečím.

Rodič 1: „*A později jsem ještě objevil antivirový program, který řeší jak antivirovou kontrolu počítače, tak účty, tak mobily, a to je vlastně antivir od společnosti Kaspersky.*“

Rodič 3: „*Takže oni jsou rádi, že je to chrání jako taky, takže na tohlencto si myslím že si nestěžujou. Jo, protože tam je zaplá ochrana těch stránek nebezpečných...*“

D. MOBIL JAKO TREST NEBO ODMĚNA

V neposlední řadě rodiče využívají aplikace pro rodičovskou kontrolu k tomu, aby skrze omezení mobilu či počítače mohli dítě potrestat nebo naopak skrze zmírnění omezení

odměnit. Tuto strategii rodičovské mediální výchovy používali dva ze tří rodičů a vždy u nich byla výrazným prvkem jejich výchovy. S tím souviselo také to, že limity, které děti měly dané jako stabilní, se mohly v návaznosti na jejich špatné chování zpřísnit a pouze dalším dobrým chováním a smlouváním s rodičem o zmírnění limitu se mohly zase vrátit do původního nebo méně přísného stavu.

Rodič 1: *„A další věc, tak jako pro nás bylo největším trestem nejit ven, tak to teď nefunguje u těch dětí, protože v podstatě nemají za kým chodit a ten sociální kontakt jsou schopni udržovat právě přes sociální sítě, tak je to i takový určitý donucovací prostředek, že omezení nebo přidávání času na mobilu, je i určitý prostředek manipulace nebo trestu a odměny, který nechci příliš zneužívat, spíš se do toho snažím nezasahovat a snažím se to řešit tak, aby tak nebylo, ale když nefungují domluvy, a jiné věci, tak toto funguje.“*

„A až postupně jsem to omezoval, omezoval, třeba na základě... něco provedli a já jsem to ze 4 stáhl na 2 a pak jsem to milostivě zvedl na 2 a půl a byli šťastní že nemají dvě. Ale mým cílem bylo cílem dostat se na ty 2 a půl postupně.“

Rodič 3: *„Ono totiž takto bylo v minulosti, že on tam tu ochranu měl, ale neměl ji jako limitovanou, ale až mě naštvál, tak to bylo jako sankce, že se to tam zalimitovalo, protože jsme zjistili, že nás podvádí, že večer, když tam nemá být, že je moc dlouho na tom, takže nerespektoval to, co jsme mu přikázali, tak tam začly být ty restriktce. Proto ti mladší bráchrové to nemají zalimitované, protože ti mě ještě tak nenaštvali, aby se to nějak muselo řešit.“*

Dítě 7: *„Spíš je to tak, že on mi to nastaví, když je nějaký průšvih, tak mi to zpřísní a když je to nějak delší dobu v pohodě, tak začnu s ním vyjednávat o zmírnění.“*

Specifické využití digitálních technologií jako odměny a trestu, zde se jednalo předně o hry na počítači, jsme objevili u třetí rodiny, ve které rodiče měli nastavená i další rodinná pravidla, která dětem dovolovala si čas pro hraní her vydělat prací v domácnosti a na zahradě. Děti mají určené práce na každý, které musí každý den vykonat (jako například vysávání), za jejichž splnění mají půl hodiny času na počítači. Když je neudělají, nemají čas žádný, a navíc nemůžou hrát ani další dny. Kromě zmíněné půl hodiny si další čas můžou vydělat prací na víc, kdy za každou hodinu práce mají 10 minut na počítači.

Rodič 3: *„Máme ještě takové pravidla, že si můžou vydělat čas na počítači. Odpracovat. A tam je že hodina fyzické práce je 10 minut na počítači. Ale to naskáče někdy docela dost, protože u nás je té práce dost.“*

Dítě 6: *„My máme, že máme takové práce na každý den, třeba vysávání a takové věci, a to máme za každý den půl hodiny, a to je docela výhodné, ale potom když pracujem tak máme za hodinu deset minut.“*

9.2. Dílčí výzkumná otázka č. 2

Jakou mají rodiče zkušenost s aplikacemi pro rodičovskou kontrolu, jaký k nim mají postoj a jaký vnímají vliv těchto aplikací na rodinné vztahy?

V této otázce se zaměříme na to, jak rodiče k aplikacím pro rodičovskou kontrolu přistupují, jakým způsobem je využívají a co si o nich myslí. Cílem je zjistit a popsat jejich zkušenost s těmito aplikacemi a názor na klady a zápory aplikace. Navíc nás zajímalo, zda rodiče vnímají její vliv na rodinné vztahy.

Rodiče z našeho výzkumného souboru používali jednu až tři různé aplikace pro rodičovskou kontrolu. Více aplikací rodiče používali buďto z důvodu různých potřeb u každého dítěte, nebo jako v rámci jednoho mobilního telefonu jako doplňující se prostředky kontroly. Nejčastější aplikací byl Family Link od společnosti Google, dalšími aplikacemi, které rodiče používali, byly Safe Kids od společnosti Kaspersky, Family Safety od společnosti Microsoft a Parental Control od společnosti ESET. Všichni tři rodiče mají s těmito aplikacemi již několika leté zkušenosti. Každý z rodičů se k používání aplikací dostal jiným způsobem. Buď o nich věděl sám, nebo mu je doporučil někdo známý. Všichni tři rodiče je ale začali používat v návaznosti na určité chování dětí, které se jim nelíbilo a bylo podle nich špatné.

Rodič 1: *„Došel jsem k názoru, že za prvé, jak má to dítě mobil, tak prostě někdy to funguje tak, když by nebylo omezení, že se ráno probudí a nevyleze z postele a hraje, a v podstatě, kdybys mu přinesla jídlo do postele, tak se ani nepřevleče a bude sedět v posteli a hrát. Což není ten cíl. A jakmile ten mobil je mobilní, přenosný a on ho má ve své moci, ne ty, tak ho nosí všude a všude se věnuje jenom tomu mobilu, protože tam je pořád co dělat pro to dítě. No, a to není vůbec žádoucí.“*

Rodič 2: *„Na začátku to bylo, že jsem chtěla mít kontrolu, kolik času stráví a jednou se třeba stalo, že jsem přišla v noci do pokoje a místo toho, aby spal, tak jsem ho viděla na mobilu, tak jsem tam dala tu večerku, aby se jim to vyplo, aby na tom nemohli být.“*

Rodič 3: *„Ono totiž takto bylo v minulosti, že on tam tu ochranu měl, ale neměl ji jako limitovanou, ale až mě naštvál, tak to bylo jako sankce, že se to tam zalimitovalo, protože jsme zjistili, že nás podvádí, že večer, když tam nemá být, že je moc dlouho na tom, takže nerespektoval to, co jsme mu přikázali, tak tam začly být ty restriktce.“*

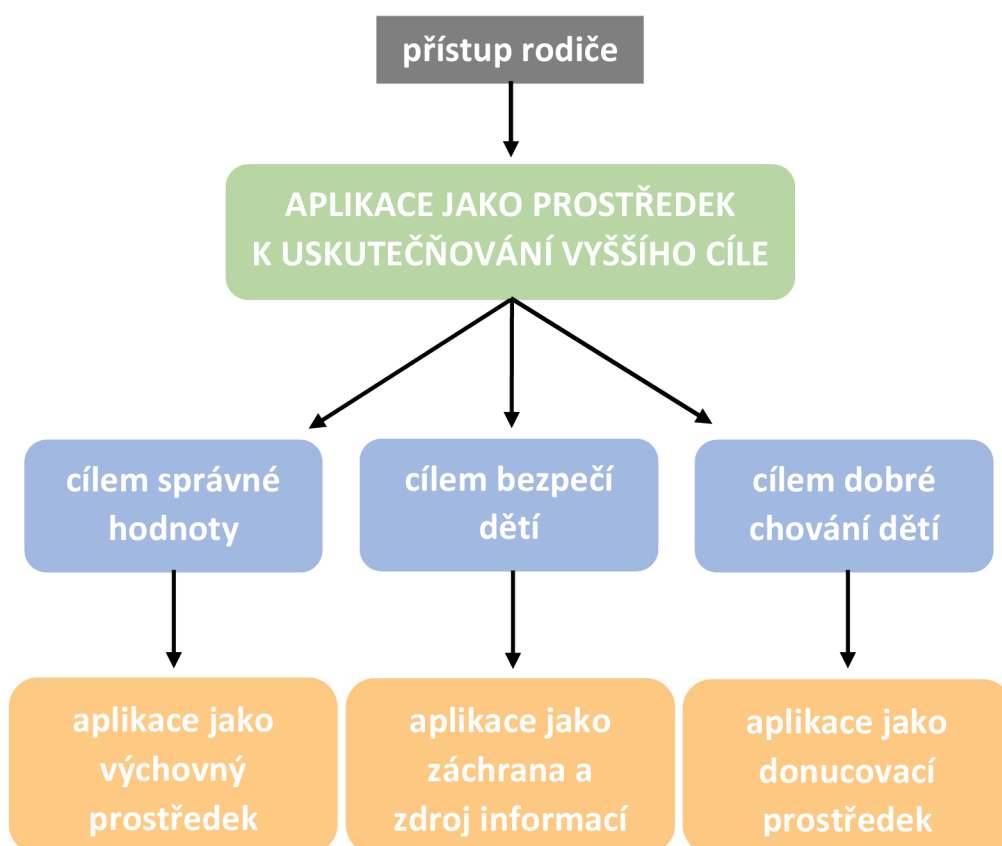
Následující popis výsledků rozdělíme pro lepší přehlednost na tři části:

1. Přístup rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu
2. Zkušenosti rodičů s aplikacemi pro rodičovskou kontrolu
3. Rodiči vnímaný vliv aplikací na vztahy v rodině

1. Přístup rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu

Přístup rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu je různý. Každý z nich je používá trochu jiným způsobem. Každý z nich používá trochu jiné funkce a v jiné míře děti skrze tuto aplikaci kontroluje. Díky IPA jsme ale objevili jedno hlavní téma, které mají všichni rodiče společné a vystupovalo na povrch. Tímto nadřazeným tématem bylo to, že rodiče přistupují k aplikaci tak, že je pro ně jen prostředkem k uskutečňování vyššího cíle. Následujícím *Schématem č. 1* shrnujeme rozmanitost rodičovských přístupů.

Schéma č. 1: Přístupy rodičů k aplikacím pro rodičovskou kontrolu

Jak můžeme vidět na obrázku, v rámci kvalitativní analýzy jsme identifikovali tři různé cíle rodičovské mediální výchovy. Cíle se u každého rodiče mohly kombinovat a

prakticky u žádného z nich jsme nezůstali jen u jednoho cíle. Podle toho, k jakým cílům rodič směřoval, přistupoval také k monitorovací aplikaci. Orientoval se jimi při rozhodování o použití funkcí aplikace, míře kontroly a nastavovaných limitech a pravidlech pro dítě.

A. APLIKACE JAKO VÝCHOVNÝ PROSTŘEDEK

K aplikaci jako k výchovnému prostředku přistupovali ti rodiče, jejich cílem bylo primárně vypěstovat u dětí správné hodnoty. Nemůžeme vyloučit, že tento cíl zastávají všichni tři rodiče, ale v rámci našich rozhovorů se velmi výrazně projevil pouze u jednoho z nich. Bylo znát, že tento rodič nad správnou výchovou svých dětí přemýšlí a vytváří si strategie, kterými se své děti snaží dovést k uvědomělému a řádnému způsobu života. Aplikaci proto využívá jen jako prostředek k dosažení tohoto cíle.

Rodič 1: „...spíš jde o to, aby všeho měly s mírou a aby měly, když nemají dostatek vůle, což je těžké pro kohokoliv i pro dospělé, tak aby měly nějaký přiměřený přístup k mobilu. A tak aby měly nucený čas i na jiné věci. Aby mobil nebylo to, čemu dají vždycky přednost. Jo, když budu mít neomezený přístup k mobilu v 10 letech, tak můžu samovolně rezignovat na sociální vztahy mimo mobil. Nebudou mít čas konat svoje běžné povinnosti.“

„A na druhou stranu o to důležitější je ta práce s tím člověkem. Abys v něm probouzel ty správné hodnoty. Protože tohle je jenom represe svým způsobem. Tohle je jenom kontrola a represe, proto já jsem od začátku říkal, že mně primárně, i když teď jsem déle mluvil o tom obsahu, o ten obsah nešlo, jako o čas. Aby se ty děti mohly věnovat něčemu jinému, aby měly čas být s tebou, být se svými přáteli, mít čas na své povinnosti a tak dále.“

„A ten cíl je proto, abych v nich nevytěsnil takový ten pocit, že strašně moc o něco přicházejí a že si to musí vynahradit, až jakmile budou moci, takže proto já se o tom programu a nějakých jejích omezení se snažím mluvit co nejméně. A spíš úplně přirozeně mluvit při různých příležitostech o různých hodnotách, o různých situacích a snažím se vychovávat bez ohledu na to, jestli mají mobil a mají tam zapnutý nějaký program.“

„Spíš já to směřuju na celkový cíl. Jestli jdou za správnými hodnotami a u toho třikrát spadnou a zvednou se a půjdou dál, tak je to v pořádku.“

B. APLIKACE JAKO ZÁCHRANA

O aplikaci jako záchraně a zdroji informací mluvili hlavně ti rodiče, jejichž cílem bylo bezpečí dětí. Aplikace jim umožňuje jednak mít přehled o tom, co děti dělají a zda nedělají něco, co by pro ně nebylo úplně bezpečné, pak jim také dává větší jistotu ohledně

bezpečí dětí díky zabudovanému antiviru a automatickému omezení obsahu dle věku a v neposlední řadě jim umožňuje se v případě potřeby podívat, kde se dítě či mobil samotný nachází skrze funkci sledování polohy. V rodině, kde je tato funkce používána, se o její využitelnosti při záchraně ztraceného mobilu zmiňovaly i děti.

Rodič 2: „...*ted' se mi to nejvíce osvědčilo, říkám, že dvakrát nám to vlastně našlo mobil. Oni ho ztratili a já jsem se podívala do té aplikace, kde ten mobil je a podle toho jsme ho pak našli.*“

„*Ale u těch dětí je to super, jestliže nepřišel domů, cokoliv se může stát, může jet někde, spadnout na kole, ležet v příkopě, kde nikdo nebude a já bych ho našla podle toho.*“

Rodič 3: „*Ale musí to být v rámci bezpečnosti, jo, nemůže mít to soukromí úplně tak, že by ohrozil třeba naši počítačovou síť tady. To znamená že musím mít aspoň trošku přehled, kde se pohybuje.*“

„*Jako myslím si, že kdybych dostal strach, že bych začal vidět, že někde se pohybuje, že zachází do nějakých nebezpečných míst, tak bych to začal řešit. Ale když vidím, že jsou v klidu, že si dávají bacha, že se snaží chovat zodpovědně, tak jim více dovolím.*“

C. APLIKACE JAKO DONUCOVACÍ PROSTŘEDEK

Posledním cílem, ke kterému rodiče směřovali, bylo to, aby se jejich děti naučily dobře chovat, aby se na mobilu nestaly závislé a aby se naučily ovládat vlastní vůli. Pro rodiče tedy aplikace fungovala jako prostředek, který měl dětem zabránit v nežádoucím chování a zároveň je naučit jednat správně. Proto jej používali také jako prostředek pro potrestání dětí za chování špatné či jako odměnu za chování dobré, jak jsme již zmínili na předchozích stránkách.

Rodič 1: „...*spíš jde o to, aby všeho měly s mírou a aby měly, když nemají dostatek vůle, což je těžké pro kohokoliv i pro dospělé, tak aby měly nějaký přiměřený přístup k mobilu.*“

„*A další věc, tak jako pro nás bylo největším trestem nejit ven, tak to ted' nefunguje u těch dětí, protože v podstatě nemají za kým chodit a ten sociální kontakt jsou schopni udržovat právě přes sociální sítě, tak je to i takový určitý domácovací prostředek, že omezení nebo přidávání času na mobilu, je i určitý prostředek manipulace nebo trestu a odměny, který nechci příliš zneužívat, spíš se do toho snažím nezasahovat a snažím se to řešit tak, aby tak nebylo, ale když nefungují domluvy, a jiné věci, tak toto funguje.*“

Rodič 2: „Na začátku to bylo, že jsem chtěla mít kontrolu, kolik času stráví a jednou se třeba stalo, že jsem přišla v noci do pokoje a místo toho, aby spal, tak jsem ho viděla na mobilu, tak jsem tam dala tu večerku, aby se jim to vyplo, aby na tom nemohli být.“

„Kdybych někdy zjistila, že se dívají na něco špatného, tak by bylo zle.“

Rodič 3: „oni na tom jenom hrajou a dívají se na videa a tak. Takže je to tam od začátku a od začátku je to boj no, protože ten nejstarší je nejvíc na tom, nejvíc jako závislý, takže tam to prostě bylo potřeba.“

V rámci aplikace tedy rodiče používají jen ty funkce, které slouží k dosažení jejich cíle. Ostatními možnostmi aplikace se nikdy nezabývali a často ani nevěděli, co všechno jde v aplikaci nastavit. Funkce, které používají ale také neřeší do detailu. Přiznali, že monitoring používají jen do té míry, do jaké je zrovna potřeba, a protože se většinou nic závažného neděje, aplikací se prakticky moc nezabývají. Sledují ji jen občas anebo až v případě potřeby.

Rodič 1: „Ne, já to zas tak asi neřeším. Takže jsem zatím nikdy nikoho nepřistihl, že by něco špatného dělal, ale myslím si, že tam funguje i to, že oni si myslí, že já toho vím mnohem víc a že to denně řeším, takže si některé věci, třeba ani nedovolí. Nebo možná se mi smějou a řeknou: „Jo, tati, měj si mobil, a já se podívám u kamaráda, jo jako...“ Jako, když to budou chtít obejít, tak si všechno to, co potřebujou zjistit a vidět a zažít, tak to zažijou u těch, kteří to omezení nemají. Takže já si vůbec nedělám nějaké iluze, že něco tímto zachraňuju, proto tomu nevěnuju nějakou extra pozornost a neřeším to do detailu.“

Rodič 2: „No říkám, na začátku jsem je používala, tu večerku a tak, ale teďka už je nepoužívám.“

Rodič 3: „Já se přiznám prostě že když to člověk pořád sleduje, tak už je to furt stejné, takže už se na to ani tak moc nedívám jo, jako fakt občas...“

2. Zkušenosti rodičů s aplikacemi pro rodičovskou kontrolu

Zkušenosti, které rodiče s aplikacemi mají můžeme rozdělit na pozitivní a negativní. Tyto zkušenosti utvářejí názor rodičů na aplikace. Přesto, že se rodiče zmínili o tom, co jim

na aplikaci vadí, stále ji používají, takže pozitiva a možnosti, které jim aplikace poskytuje stále převažují.

A. POZITIVA APLIKACE

Mezi pozitiva jsme řadili to, co se rodičům na aplikaci líbilo, nebo s čím měli dobré zkušenosti. Patří sem to, že aplikace rodičům dává možnosti, které mohou využít při výchově dítěte a dává jim pocit jistoty, že se děti díky omezení obsahu a zabudovanému antiviru nedostanou do kontaktu s nevhodným, nevyžádaným nebo neověřeným a nebezpečným obsahem. Také je aplikace pohodlná oproti tomu, kdyby rodiče museli mediální výchovu řešit bez ní. Navíc dítě chrání před ztrátou mobilu a je možné její funkce použít v případě nějakého problému.

Rodič 1: *„A tak to je velice pohodlné a zároveň i monitoruješ i třeba... já můžu zakázat konkrétní aplikace, můžu tam definovat spoustu podmínek, ne zcela to využívám a v podstatě i když mají třeba přístup k internetu, tak já vůbec nesleduju, na jaké stránky chodí. Ale zase vím, že je to nějakým způsobem ošetřeno, že třeba si nezobrazí některé věci,“*

Rodič 2: *„Ale u těch dětí je to super, jestliže nepřišel domů, cokoliv se může stát, může jet někde, spadnout na kole, ležet v příkopě, kde nikdo nebude a já bych ho našla podle toho.“*

B. NEGATIVA APLIKACE

Mezi negativní názory a zkušenosti rodičů s aplikacemi patří především nedostatky aplikace, které rodičům znesnadňovaly práci s aplikací, které jim neumožňovaly mít přehled o všem, co je zajímalo anebo nedostatky, kvůli kterým byla aplikace nepřehledná a špatně se v ní orientovalo. Zároveň rodiče vnímali jako negativní to, pokud aplikace dětem dělala problémy v běžném životě, čímž je myšleno hlavně ve škole a mezi kamarády.

Rodič 1: *„Když třeba se snažíš nainstalovat Google Family Link na mobil a jdeš logickými kroky a u kroku číslo 6 tě to hodí bez jakéhokoliv odůvodnění a až po 2 hodinách, kdy si řekneš, jestli fakt je hloupý Google nebo ty a přestáváš věřit ve své logické uvažování, tak potom někde na internetu najdeš, že to je až od Androidu 6 a tvůj mobil má Android 5, tak proto to nejde, tak to mě jako hrozně vadí... prostě programy, jejich instalace a jejich ovládání jsou naprosto neintuitivní. A jednou si to nainstaluješ a pak už potřebuješ vysokou školu a spoustu zkušeností, aby sis s tím dokázala poradit.“*

„A ještě ten Family Link měl nevýhodu třeba v tom, že musíš být přihlášený na účtu Google. Ale jak byl Covid a byla online výuka tak děcka dostaly nov účty školní a tím pádem, jak oni se mi odhlásili od těch Google účtů svých původních na ty školní, tak to přestalo fungovat“

Rodič 2: „Ale musí mít asi zaplé umístění polohy a data musí mít. Pokud nemá data a má vypnuté umístění polohy, tak to nenajde.“

Rodič 3: „Chci mít přehled no. Jenomže tím, že to je Chrome, tak vlastně ten přehled nemám. Protože on přes ten Chrome si pustí třeba YouTube, nebo cokoliv, takže vlastně to ztrácí na smyslu.“

„Říkám, mi na tom nejvíce vadí ten Chrome, který je absolutně prostě díra.“

3. Rodiči vnímaný vliv aplikací na vztahy v rodině

Když jsme se rodičů ptali na otázku ohledně vlivu aplikace na jejich vztahy s dětmi, odpovídali všichni stejně a to, že žádný vliv na vztahy ve své rodině nevnímají. Jeden z rodičů doplnil, že kdyby na děti více naléhal a více je kontroloval, vliv na vztahy by to mít mohlo.

Rodič 1: „Z mé strany nevím, nevnímám to, vím že Robert odpočítával dny, až už mu bude patnáct let a nebude mít tu aplikaci, ale z mé strany ne, oni to můžou samozřejmě vnímat jinak...“

„Myslím si, že kdybych o tom hodně mluvil a hodně štáral a řekl, tak teď jsem přišel na to, že jsi psal někomu něco, tak si myslím, že by to ty vztahy narušilo.“

„Neptám se. Snažím se, co to jde, aby to nebylo že já jsem ten velký policajt.“

Rodič 2: „Já myslím, že se nenaštvali, oni věděli že nejsou jediní, kdo mají něco takového, že to má více spolužáků, určitě by byli asi radši, kdyby to neměli... Ale dneska už je to neomezuje vůbec nijak.“

9.3. Dílčí výzkumná otázka č. 3

Kde rodiče vnímají hranice vměšování se do soukromí jejich dětí, pokud jde o kontrolu aktivit na mobilních telefonech, a jaký mají pohled na porušování těchto hranic?

V rámci této výzkumné otázky jsme se našli zjistit, jaké mají rodiče hranice, co se týče zasahování jejich dětem do soukromí na mobilním telefonu. Také nás zajímalo, jaký mají pohled na porušování těchto hranic a zda by to někdy byli schopní udělat. Chtěli jsme vědět, jaký mají názor na intruzivní funkce aplikací pro rodičovskou kontrolu.

A. HRANICE RODIČŮ

Rodiče mají ohledně soukromí dětí poměrně jasné názory. Vědí, kde je jejich hranice, za kterou by nešli a nikdo z nich ji nepřekračuje. Všichni rodiče nám nastínili své hranice podobně. I když jsme se všech neptali na konkrétní bod, přes který by nešli, často mluvili o tom, že by své děti neodposlouchávali, nečetli by jim konverzace s kamarády a jeden z rodičů zmínil i to, že by nekontroloval, co děti čtou na internetu.

Rodič 1: „... budu radši, když mi dítě řekne: „Hele, udělal jsem to a to, omlouvám se, napravím to tak a tak, než abych já hledal v jeho mailech, kde něco někde někomu napsal a tak. Takže obecně respektuju čas, soukromí, nelustruju děckám kamarády, nelustruju jim to, co čtou, nějak apriori konkrétně... Snažím se, aby vyrůstaly ve své názorové svobodě.“

Rodič 2: „My doma máme fakt jako zásadu, nelézt si do mobilu, oni by nikdy mi nedali, nebo kdybych na ně udeřila, tak by mi asi něco dali přečíst, kdybych už něco řešila, ale nečteme si zprávy navzájem nikdo.“

Rodič 3: „No tak třeba neposlouchám ty jejich telefonáty...“

B. PORUŠOVÁNÍ HRANIC

Z odpovědí respondentů vyšlo najevo, že nikdo z rodičů hranice soukromí dětí neporušuje a nikdy by je porušit nechtěl. S funkcemi aplikace, které označujeme jako intruzivní, rodiče nesouhlasili a bránili se jejich používání. Narušování soukromí dětí vnímali jako špatné, i když jedna respondentka uvedla, že by ji to k tomu mohlo svádět ze zvědavosti. Jak rodiče i sami uváděli, v každé rodině hrála v této oblasti svou roli důvěra, kterou by rodiče nechtěli narušit.

Rodič 1: „Je to asi o důvěře... nikdy jsem to nedělal. A vždycky respektuju svobodu svých dětí tady v tomto a budu jim věřit, že konají dobře.“

Rodič 2: „*Jak s manželem si nelezeme do mobilu, tak s dětma to taky tak praktikujeme.*“

Rodič 3: „*Ne, nepoužíval. Protože on už je prostě ve věku kdy bych ho zranil. Že bych si to prostě nedovolil. Nebylo by to fér, nebylo by to výchovné a nepoužíval bych to.*“

Za normálních okolností by nikdo z rodičů intruzivní funkce nepoužil. V jednom případě ale někteří rodiče dělali výjimku. Pokud by se jednalo o nějakou velmi závažnou situaci, ve které by šlo o bezpečí dítěte, nárok na soukromí by podle nich šel stranou. Bezpečí dětí je pro rodiče přednější. I v takovém případě by se rodiče ale narušení soukromí bránili a udělali by to až v případě, že by opravdu museli. Jeden z rodičů se využití intruzivních funkcí bránil i v případě závažné situace, ale vyřešil by to jinak.

Rodič 1: „*Asi kdybych zaznamenal třeba něco, co se mi nelíbí a co se opakuje, tak bych třeba po tom pátral a třeba by mě to dovedlo k tomu, že bych třeba musel nahlédnout do nějakého mailu nebo komunikace na sociální síti.*“

„*...kdyby nastala nějaká konkrétní situace, že můj syn je podezřelý z nějakého závažného trestného činu, tak potom si myslím, že tam tímto ztrácí právo na svoje soukromí.*“

„*...všechno bych chtěl vyřešit bez té sítě, jakože to nemá být jediný a první a hlavní zdroj, ale mnohem radši budu, když to dítě přijde a řekne, bylo to takto. Druhá věc je, že se zeptám, jak to bylo. A třetí věc je, že když vyčerpám všechny varianty a budu vědět, že tam je ten důkaz, tak i přes to se asi zeptám: „A hele, nechceš mi to ukázat sám?“ A když teď přemýšlím, tak si myslím, že i takto postupuju i v ostatních věcech, že respektuju soukromí a presumpci nevinu.*“

Rodič 2: „*Asi já si myslím třeba kdyby byl nemocný nějaký ten člověk, to dítě, tak třeba jo, protože tam bylo vlastně, že i on tě pak slyšel, on by vůbec nemusel zvednout mobil zvonění, to bylo že ty sis tam něco zmáčkla a slyšela jsi to a musím si že i ty, kdybys začla mluvit, tak by tě začal slyšet. Takže si myslím, že by to mělo smysl, kdyby měl nějakou vážnou nemoc, kdybych se bála o něho, něco takového, ale jinak bych si to asi nikdy ne to...*“

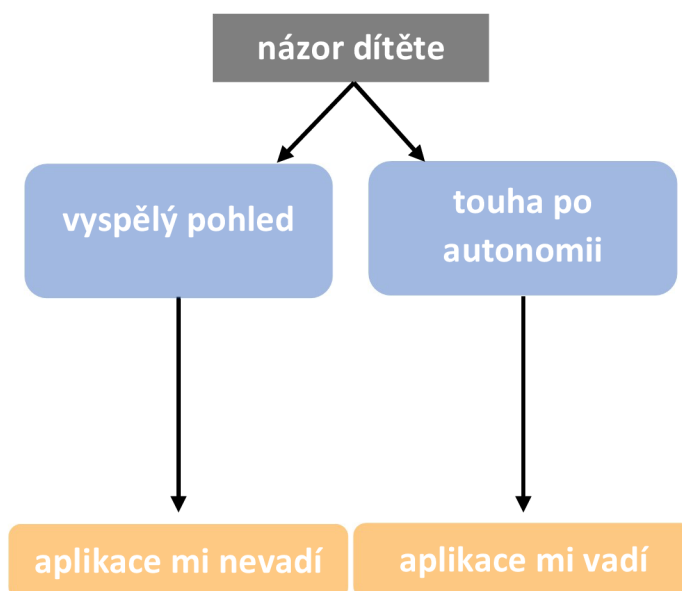
Rodič 3: „*Ne, já bych nešel do soukromí, já bych jim prostě odstříhl síť. Tím bych to zabezpečil.*“

9.4. Dílčí výzkumná otázka č. 4

Jaký mají děti pohled na výchovu rodičů pomocí aplikací pro rodičovskou kontrolu a jaký vnímají vliv těchto aplikací na rodinné vztahy?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký mají děti na výchovu pomocí monitorovacích aplikací názor, jestli jim aplikace vadí nebo ne, jaké vnímají pozitiva a negativa, v jakém směru o aplikaci přemýšlejí a jestli má podle nich aplikace nějaký vliv na ně samotné nebo na vztahy s jejich rodiči. Na základě jejich odpovědí jsme objevili dvě roviny názoru, které se objevovaly napříč všemi rozhovory. Tyto dvě roviny zobrazuje následující *Schéma č. 2*:

Schéma č. 2: Názory dětí na aplikace pro rodičovskou kontrolu

Jak můžeme na schématu vidět, děti mívaly na rodičovskou výchovu pomocí monitorovacích aplikací velmi často dva různé úhly pohledu, které si navzájem měly tendenci odporovat. Nyní se podíváme blíže na každý z nich.

A. VYSPĚLÝ POHLED

Nezávisle na věku dítěte, všechny děti od 11 do 15 let měly na aplikace vyspělý pohled, to znamená že přemýšlely o aplikaci z pohledu rodičů (jejich vlastních rodičů ale i kdyby rodiče měli být oni sami), uvědomovaly si negativa vlastního chování a to, že nastavená pravidla skrze aplikaci jim pomáhají se nevhodného chování zbavit. Stejně tak si uvědomovaly také to, že je rodiče skrze aplikace chtějí chránit a že jim na nich záleží.

Dítě 3: „*Mně se perou dva názory. Můj názor, který to zažil z pohledu dítěte a pak můj názor, kdybych byl rodičem, tak co bych dělal.*“

Dítě 1: „*Pomáhá mi to, abych na tom nebyl závislý.*“

Dítě 2: „*No, jako já si myslím, že je to dobré. Třeba v tom, že se ze mě aspoň nestane nějaký závislák, že bych na tom mobilu byla 6 hodin denně. A je to i takové že jde vidět, že tatkově záleží na tom, abych neměla vykoukané oči z toho.*“

Dítě 5: „*...chápu, že se o mě chtějí starat a kdybych se ztratil, tak by si mě našli tím, že mám u sebe mobil. Jinak jakoby je to v pohodě a chrání to hodně to dítě, jakoby mně.*“

Některé děti také zdůraznily to, co všechno se už díky nastaveným limitům skrze aplikaci mohly naučit:

Dítě 3: „*Ono tě to naučilo hospodařit s tím časem. Že si řekneš zbývá mi půl hodiny a chcu ještě večer něco dělat, nebo tak... Jakoby ono to naučí, a hlavně ho to neudělá závislým, toho člověka. Že bude muset přemýšlet a dělat i něco jináčího...Nebo já jsem si četl jo, já jsem díky tomu vlastně začal i více číst...*“

Kromě pozitivního pohledu na aplikace se vyspělý pohled objevoval také tehdy, když děti mluvily o rizicích na internetu nebo vlastním špatném chování. Bylo znát, že si uvědomují rizika chování na internetu a měly náhled na své negativní chování v minulosti.

Dítě 1: „*...byl jsem na tom docela hodně závislý a myslím fakt hodně.*“

Dítě 6: „*Podle mě je to celkem dobré protože, když jsi na tom moc, tak už tě to ani nebaví, ale když si tak na to musíš vydělávat, tak tě to nutí i abys prostě něco dělal, abys pořád nebyl doma, aby ses hýbal abys postě něco dělal, protože když tohle neděláš, tak potom strašně slábneš, potom celý den na ty hry myslíš, když to pořád hraješ a potom máš i horší výsledky ve škole.*“

Dítě 3: „*Já jsem třeba v 5. třídě každý den pravidelně chodil spát o půl noci. Protože jsem se pod peřinou koukal na YouTube jo..*“

B. TOUHA PO AUTONOMII

V druhé rovině názoru jsme se u dětí setkali s výraznou touhou po svobodě a autonomii, kdy si děti stěžovaly na to, že je aplikace omezuje v podle nich dobrých věcech, které chtějí na mobilu dělat, jako třeba čtení novinových zpráv, pracování na úkolech do školy či kroužků, které navštěvují, nebo zobrazení videí či obrázků, které jsou neškodné. Také jim vadí, když jsou závislí na rodičích, pokud si chtějí stáhnout nějakou hru či jinou aplikaci.

Dítě 7: „*No tak třeba zajímavý článek ve zprávách, nemůžu. Nebo třeba já hraju počítačové hry, tak jako nějaká mapa něčeho nějakého světa, tak prostě nemůžu, protože to není zabezpečené.*“

Dítě 2: „*Takže když si chci vyhledat nějakou ukázkou na film, nebo spíš ve škole když nám vedoucí pošle něco, tak já si to nemůžu pustit.*“

Dítě 5: „*No tak někdy mě to štve, když třeba si chci něco stáhnout a mamka zrovna není doma, ani se jí nedovolám, tak musím vždycky počkat, to mě štve...*“

Dítě 4: „*A někdy když jsem byl někde s kámošema a napadlo je, že sis stáhnem tady tu hru a poměříme, kdo je v tom nejlepší a po mně to potřebovalo to heslo a mamka třeba zrovna nebyla u mobilu, tak jsem si to nemohl stáhnout. A třeba jsem se jen koukal na ně...*“

Všechny děti určitým způsobem vyjádřily to, že by chtěly mít na mobilu větší svobodu (nebo na počítači, pokud to souviselo se stejnými pravidly). V jejich odpovědích na naše otázky týkající se negativní stránky aplikace jsme pozorovali touhu po větší nezávislosti na rodičích a vlastní autonomii.

Dítě 3: „*Každá ta funkce mi brala tu moji svobodu.*“

Dítě 7: „*No tak prostě nemám svobodu na svém mobilu. Já mám takový prostě pocit.*“

Jeden respondent uvedl, že by chtěl mít větší zodpovědnost sám za sebe, jiní zase vyjádřili nespokojenost s tím, že jsou někdy kvůli rodičovské kontrole terčem posměchu spolužáků.

Dítě 2 v reakci na to, zda se těší až si aplikaci bude moct odinstalovat: „*Jo. Protože to bude takové lepší, že můžu být zodpovědná sama za sebe a nemusí mě nikdo kontrolovat.*“

Dítě 3: „*Já jsem dost dostával od svých spolužáků bídu, že „cha cha, ty to máš...”*“

Obě roviny názorů a míra rodičovské kontroly pak souvisely s tím, zda monitorovací aplikace dětem vadí nebo ne. Pokud u dítěte převažoval kladný úhel pohledu spojený s vyspělým pohledem a určitá míra kontroly, která byla pro dítě únosná, aplikace dítěti v celku nevadila. Pokud se dítě cítilo hodně omezované, dokázalo vidět méně pozitiv, anebo je v jeho odpovědích nebylo tolik znát. Negativní vnímání aplikace v tuto chvíli převážilo a aplikace dítěti vadila. Některé děti nebyly schopné dát jednoznačnou odpověď, zda jim

aplikace vadí nebo nevadí (případně zda je dobrá nebo špatná). V průběhu rozhovoru se jejich názor proměňoval a jejich odpovědi naznačovaly, že aplikaci sice vnímají jako dobrou, ale stejně by ji nejraději ze svého mobilu odstranili. Oba úhly pohledu mohou ještě jednou demonstrovat následující výňatky z výpovědí respondentů:

Dítě 7 v reakci na otázku, zda má aplikace nějakou dobrou stránku: *„No tak jako z hlediska mojí ne, z hlediska tatkovy jo.“*

Dítě 3: *„Z toho dětského pohledu mě štvalo, že nemám tu svobodu. Ale z pohledu rodiče, bych byl za to rád, za tu aplikaci.“*

Je také důležité si povšimnout toho, že aplikace sice dětem nevadila, protože si byly schopné uvědomit její přesah a dobrý vliv, který na ně může mít, ale nikdo z nich neuvedl, že by se mu vyloženě líbila, že by ji mohl sám nějak využít nebo že by poskytovala nějaké možnosti přímo jemu. Žádná její funkce nebyla zaměřená na děti a na jejich vlastní potřeby. Dobrý vliv, který děti vnímaly byl zprostředkován pouze přes rodiče. Na otázku, zda aplikace dětem v něčem pomáhá, nebo zda má nějakou dobrou stránku (pokud o ní děti nezačaly mluvit samy), jsme obdrželi spíše záporné odpovědi.

Dítě 3: *„Já asi nevím, co mi dělalo dobře. Každá ta funkce mi brala tu moji svobodu.“*

Dítě 5: *„Moc mi to jako nepomáhá, ale kdybych byl třeba déle na tom mobilu a chtěl bych být méně, že bych třeba nechtěl být už závislý, tak bych se třeba řídil podle toho, že třeba budu mít lepší čas, nebo takhle, že se zlepšuju nebo zhoršuju.“*

Dítě 7 v reakci na otázku, zda je v aplikaci něco, co mu pomáhá: *„Nejsem si toho vědom.“*

Touha po větší svobodě a autonomii děti často přiváděla k tomu, aby aplikaci nějakým způsobem obcházely, nebo se o to alespoň snažily. Děti ve většině případů samy od sebe začaly mluvit o způsobech, jak se lze rodičovské kontrole vyhnout, o určitých „kličkách“, na které přišly a rodiče o tom neví. Někteří se snažili vyjednávat s rodičem o zrušení aplikace, přičemž zde hrálo roli to, jak moc byli rodiče přísní. Děti v rodině, kde byli rodiče více benevolentní, uváděly, že některé limity jim už byly zrušeny, protože o to rodiče jednoduše požádali. V jiné rodině se pro změnu děti s rodiči snažily o zmírnění limitů nebo zrušení aplikace vyjednávat, ale prozatím víceméně marně. Některé děti dokonce přišly na to, jak by se aplikace mohly zbavit samy, ale hrozil by jim za to vysoký trest, takže by to neudělaly.

Dítě 1: „*Jo, YouTube nemůžu. Ale když si stáhnou prohlížeč, tak tam můžu mít YouTube.*“

Dítě 3: „*Ale pak jsem třeba zjistil, tak třeba před půl rokem, že tam stačí zakliknout, příště neukazovat, tatka tam jednou zadal heslo a pak už jsem si mohl stahovat, co jsem chtěl. Tak jsem to zkusil a vyšlo mi to. No a já jsem si říkal, že nebudu nic říkat, kdyby se to tatkově do rukou dostalo...“*

Dítě 7: „*...ta jedna, ta je taková, jakože ne moc úplně dobrá, ta je taková horší že jak si rozjede úvodní stranu zpráv, tak tam je někdy video, tak na to můžu kliknout a pak ještě přes messenger. Jakoby ukazuje, že to je na messengeru, ale rozjede to nějakou stránku. A tatkově to ukazuje, že jsem na messengeru.*“

Dítě 5: „*...mně třeba pak už celkem naštvalo, že si můžeš ráno třeba hrát hodinu a půl na mobilu a pak ti celý den píšou kamarádi a ty jim nemůžeš odepsat kvůli toho, tak jsem řekl rodičům, jestli byli prodloužili čas, tak mi to dali na ty 2 hodiny a pak mi to smazali.*“

Když jsme se děti ptali, zda aplikace nějakým způsobem může ovlivňovat jejich vztahy v rodině, dostávali jsme vesměs stejné odpovědi. Kvůli kontrole přes aplikaci doma občas vznikají konflikty. To, jestli ovlivnění vztahů děti vnímaly víc nebo míň, zase mohlo souviset s tím, jak moc se cítily omezené a jak moc jim aplikace vadila. Děti, kterým aplikace nevadila, většinou ovlivnění vztahů nijak nevnímaly. Děti, kterým aplikace vadila, říkaly, že se stává, že jsou kvůli některým omezením naštvané a pak se s rodiči můžou pohádat.

Dítě 1: „*No, že když jsem třeba naštváný, že mi zablokuje celý mobil, že na něm prostě celý ten den nemůžu být. Nebo když poprosím o čas, tak řekne ne. To mě někdy docela naštve.*“

Dítě 3: „*Několikrát jsme se kvůli tomu pohádali.*“

Dítě 4: „*Ani ne, asi neovlivňovala. Podle mě ne.*“

Dítě 6: „*Záleží jak u koho, protože někteří začnou říkat, že to třeba špatně měří, potom začnou po sobě rvát a není to moc příjemné.*“

9.5. Dílčí výzkumná otázka č. 5

Co pro děti znamená soukromí na mobilním telefonu a kde děti vnímají své osobní hranice soukromí, pokud jde o rodičovskou kontrolu aktivit na mobilních telefonech?

V rámci této otázky jsme se snažili zjistit, co pro děti soukromí znamená, zda se nějak liší, v čem děti své soukromí spatřují. Dále nás také zajímalo, kde je hranice, přes kterou by podle dětí jejich rodiče už neměli jít, co by neměli vědět, co by jim oni jako jejich děti, nechtěli říct a neměli by tedy do tohoto jejich soukromého prostoru mít přístup ani skrze aplikaci pro rodičovskou kontrolu. Zjistili jsme, že od toho, jaký význam soukromí na mobilu děti dávaly a jaké měly nastavené osobní hranice, se odvíjely jejich další úvahy o tom, zda děti vnímají svou potřebu soukromí naplněnou nebo zda je jejich soukromí respektováno. A také o tom, co si myslí o porušování hranic soukromí rodiči, čemuž se budeme věnovat až v *dílčí výzkumné otázce č. 6*.

A. VÝZNAM SOUKROMÍ

Když jsme se děti začali ptát na otázky ohledně jejich soukromí, bylo znát, že je to téma, o kterém nikdy nepřemýšlely a potřebovaly na pochopení otázky a produkci odpovědi delší čas než v předchozích otázkách. Většinou jim pomohlo, když jsme se jich zeptali právě na otázku, co pro ně soukromí na mobilu znamená. Mohli si díky ní uvědomit co soukromí je a na tomto významu, na který samy přišly, následně stavěly své odpovědi na další otázky. Při analýze dat jsme v této oblasti objevili dvě hlavní témata, tedy dva typy významů soukromí:

1. Osobní produkce: konverzace a fotky

Většina dětí mluvila o soukromí ve vztahu ke zprávám a konverzacím s kamarády. Často se také objevovalo, že by byli neradi, kdyby se jim někdo díval na fotky, které mají v mobilu uložené.

Dítě 1: „*Soukromí na mobilu znamená to, že si neomezeně můžu psát s kamarády a aby mi tatka do toho neviděl.*“

Dítě 2: „*No, že mi třeba nepřehrabují fotky, nebo že se nekoukají na zprávy a tak.*“

Dítě 4: „*Tak asi ty chaty, jak si tam chatuju s kámošema.*“

Dítě 5: „...většinou je to třeba u fotek nějakých co třeba nerad ukazuju, co se mi třeba líbí...To mám asi takové největší soukromí. Anebo zprávy ještě některé nechci ukazovat, to je divné ukazovat zprávy.“

2. Mobil jako osobní prostor

Druhý význam soukromí byl více obecný. Děti mluvily o tom, že mobil je pro ně určitým místem, kde si můžou dělat, co chtějí, že je to jejich věc, co na svém mobilu dělají a nikdo to nemusí vidět. Je to místo, do kterého vkládají část ze sebe sama, a proto by do ní nikdo neměl mít přístup. S tím souviselo také to, že by děti nechtěly, aby rodiče mohli sledovat, co na mobilu aktuálně dělají, nebo aby ve svém mobilu mohli mít stažené hry, které se možná jejich vrstevníkům nemusí líbit.

Dítě 3: „Ten mobil je tvoje věc, tvoje hračka, se kterou ty si hraješ a máš to tam nějak uspořádané a tak. Soukromí na mobilu pro mě znamená to, že si tam můžu udělat, co chci, jak chci ale vlastně to nikdo nemusí vidět, je to jenom moje věc, je to něco jako kousek sebe sama, do toho mobilu dáváš. Je to vlastně od každého hračka ten mobil. A pro mě soukromí je to, že když ten mobil někdo uvidí, tak si může říct, co to tam máš, co to máš za hry a tohle v životě nikdo nehraje a tak... Tak prostě ty si řekneš, ale to je moje věc. Takže je to tvoje věc, kterou asi nechceš, aby někteří lidé viděli, co tam máš třeba za fotky a tak.“

Dítě 6: „Nikdo tady u tebe nebude, budeš někde zalezlý a budeš něco dělat, nebudeš tam mít žádnou rodičovskou kontrolu, nebude tě moc přes to nikdo špehovat, a to je asi pro mě soukromí.“

Dítě 7: „Tak, pro mě je soukromí to, že mě, jakože někdo nekontroluje úplně jako úplně co tam dělám, jakože by mi to třeba nahrávalo obrazovku nebo něco takového.“

B. HRANICE SOUKROMÍ

Pro většinu dětí jsou hranice soukromí, za které by rodiče neměli jít, totožné s tím, co pro ně soukromí znamená. Nedělali mezi tím rozdíl a někdy už při otázce na význam soukromí říkali, co by nechtěli, aby jejich rodiče mohli vidět. Někteří se o svých hranicích vůči rodičům zmínili až později, ale obsahově se to shodovalo s tím, co dříve uvedli jako význam soukromí.

Dítě 1: „Jsem rád, že nemůže kontrolovat, co si s kámošema píšu.“

Dítě 4: „No, aby nebylo vidět to, co si píšu.“

Dítě 7: „*No, podle mě to nenahrává obrazovku, takže je to úplně v pohodě.*“

Pro některé děti ale byly hranice soukromí trochu jinde než jeho význam. A to v tom smyslu, že hranice byly užší. Několikrát se stalo, že oblast toho, co by děti rodičům už neukázaly, nebo co by nechtěly, aby rodiče viděli, byla menší než oblast jejich soukromí. Specifické byly hlavně děti, jejichž hranice tvořilo jejich vlastní špatné chování. To znamená, že jim nevadí, pokud rodiče do jejich soukromí mají přístup, dokud by nedělají něco, za co by je rodiče mohli potrestat.

Dítě 5: „*...a taky tam mám nějaké fotky a neukazuju je, kdyby se mě zeptali, tak bych jim to ukázal, fotky třeba. To jsem jim ještě neukázal, ale nevadilo by mi to, kdybych jim to ukázal. Ale zprávy bych jim třeba neukázal. To už je takové moc.*“

Dítě 4: „*...jsem tam neměl nic tak soukromého, abych jí to nemohl ukázat. Ale myslím že jednou se to stalo, že jsem jí to prostě nechtěl ukázat. Ono to bylo, já jsem si psal s kámošema a byl to prostě sprostý chat a celá skupina, kámoši, psali sprostě a já jsem jí to nechtěl ukázat.*“

Dítě 2 v reakci na otázku, co si myslí o sledování polohy mobilu a jiných intruzivních funkcích: „*To mi je asi jedno. Nebo zatím teda asi. Jako kdybych byla nějaký člověk, který po nocích chodí do nějakých klubů, tak by mi to asi vadilo... Ale jinak mi to nevadí. Ale jinak no, ani nefotím nic jako já nevím co, nějaké nahé fotky, takže mně to vlastně nevadí. Jelikož nedělám nic, čeho bych se měla bát, že by mě za to mohli nějak okřiknout, tak mi to nějak nevadí... Protože nedělám nic zvrhlého asi.*“

„*...rodiče asi úplně nemají potřebu, nebo asi je zajímá jako co si s kým píšu nebo na co se koukám, ale kdyby to měl vidět někdo nějaká random kamarádka, tak tak to by mi jako asi hodně vadilo. Nebo jako fotky nějaké, tak některé fotky ukazuju, co jsem vyfotila, ale jinak jelikož nefotím nic blbého, tak by mi ani nevadilo, kdyby se mi koukali do galerie. Ale kdyby to měl vidět právě někdo ze třídy, tak to by mi hodně vadilo. To by musel mít moje svolení, že může.*“

9.6. Dílčí výzkumná otázka č. 6

Jakým způsobem je dětem jejich potřeba soukromí na mobilu naplňována a jaký mají pohled na porušování svých hranic soukromí vlastními rodiči?

Tato výzkumná otázka měla za cíl zjistit, jak děti vnímají své osobní soukromí ve vztahu k rodičovské kontrole, zda mají pocit, že jejich soukromí rodiče respektují, nebo zda by si přáli mít soukromí více. Při analýze rozhovorů se jsme v této oblasti narazili na to, že zda děti vnímají, že je jejich soukromí narušeno, má vztah k tomu, co pro ně osobně soukromí na mobilu znamená. Jakmile si soukromí nějak definovaly, jejich následné úvahy se vztahovaly k této definici. Podíváme se tedy blíže na to, jaké úvahy to byly.

A. POTŘEBA SOUKROMÍ

Na otázce ohledně jejich potřeby soukromí se děti shodovaly. Nikdo z nich si neuvědomoval, že by jejich soukromí rodiče narušovali. Odpovědi se lišily v tom, jak na tuto otázku byly děti schopny odpovědět. Někteří odpovídali rychle a jednoznačně, že rodiče jejich potřebu soukromí respektují, někteří více váhali a nevěděli, co odpovědět. Nakonec se ale všichni vyjádřili stejně.

Dítě 1: *„Nezasahujou.“*

Dítě 4: *„Jo, respektovala moje soukromí, i od mého bráchy, to bylo všechno v pohodě.“*

Dítě 7: *„No, podle mě to nenahrává obrazovku, takže je to úplně v pohodě.“*

Rodiče tedy soukromí svých dětí respektují. Některé děti se ale vyjádřily, že kdyby rodiče na ně naléhali a chtěli by vědět nebo vidět něco z jejich soukromí, tak že by jim to nakonec ukázali přesto, že by jim to mohlo být nepříjemné.

Dítě 1: *„Já bych mu to neřekl, já bych mu dal mobil ...a pokud by chtěl heslo, tak bych mu dal i heslo, ať si to najde sám.“*

Dítě 5: *„Ale to mi ještě neřekli, že by chtěli vidět zprávy, co si píšu. Ale kdyby se to stalo, tak bych to asi udělal, že bych jim to ukázal. Ale nechtěl bych jakoby, aby to bylo.“*

Dítě 2: *„A kdyby mi jenom řekli nebo se zeptali, jestli se můžou kouknout do galerie, tak bych jim asi řekla že jako nevím, proč ale ať se kouknou.“*

B. PORUŠOVÁNÍ HRANIC

Názory dětí na to, kdyby jejich rodiče používali funkce aplikací pro rodičovskou kontrolu narušující jejich hranice soukromí, byly velmi pestré. Na začátku se u některých dětí objevovaly obavy a strach z toho, že by jejich rodiče mohli takové funkce používat. Hrál zde roli to, že děti nevěděly nebo neměly jistotu v tom, jaké funkce rodič má k dispozici a zda je používá nebo ne. Už v prvních chvílích, kdy jsme se dotkli tohoto tématu tedy děti projevovaly odpor vůči takovým funkcím. Jak jsme zjistili, názor dětí na intruzivní funkce opět velmi souvisel s tím, co pro děti znamená soukromí a kde jsou jejich hranice vůči rodičům. Obecně ale převládal negativní názor na tyto funkce s občasnými výjimkami, které se týkaly jen konkrétních funkcí aplikace, jako je například sledování polohy.

Nevědomost a nejistota ohledně možností, které rodiče skrze aplikace můžou využívat se objevovaly prakticky u všech respondentů. To mohlo mít vliv na to, že děti vyjadřovaly zmíněné obavy a strach z toho, že by je rodiče mohli „šmírovat“. U jednoho respondenta jsme se dokonce setkali s tím, že popíral tuto možnost kontroly a nechtěl si připustit, že by jeho rodič mohl něco takového udělat. Některé děti jsme museli ujistit o tom, že jejich rodiče tyto funkce nepoužívají, což jsme věděli již z rozhovoru s jejich rodičem, který byl uskutečněný před rozhovory s dětmi. Následující výňatky z rozhovorů s respondenty reprezentují jak nejistotu ohledně možností rodiče, tak obavy a strach ze sledování.

Dítě 3: *„Já nevím, co tam má tatka všechno nastavené.“*

„To asi neviděl. To nemohl vidět pře tu aplikaci. On, co já vím, on prostě jenom viděl, kolik jsem času strávil v té aplikaci. Ale jinak nemohl vidět, co si asi píšu. To by skončilo asi huř. (-D) Nevím, jestli bych tady byl.“

Dítě 5: *„Ale jinak moc tam jakoby neznám, co tam je. Ale myslím si, že tam toho je hodně a já o tom nevím.“*

Dítě 4: *„Tak to nevím, že to tam je. Nevěděl jsem, že to je až tak. A jako podle mě to je až moc, nevím, mně by se to nelíbilo, jako nevím, jestli to mamka používá, ale kdyby to používala, tak nevím, jako poprosil bych jí, aby to zrušila, aby to neměla tuhle funkci.“*

„Tak jestli tam jsou ty funkce, co ti můžou číst zprávy, tak to by se mi vůbec nelíbilo.“

Dítě 5: *„No tak o tom vůbec nevím, že by to...a jestli mi to tam to, tak o tom vůbec nevím. Jestli to tam je, tak jakoby, o tom vůbec nevím, ale mohlo by to tam být. Na to Family*

Link myslím že aji je ten hlasový, protože jsem to tam někde viděl v reklamě se mi zdá, jak jsem si to stahoval, že tam něco bylo. Ale jestli to tam je, tak nevím, tak to asi nebudu řešit asi. Ale myslím si že to tam nemaj nastavené, že mamka o tom ani neví si myslím o takových věcech, že tam jdou udělat.“

Dítě 2 v reakci na možnost sledování přes kameru a mikrofon: *„Co? Jaj, tak to je dost zajímavé. Protože jestli to používá, tak si asi o mně může myslet, že jsem asi docela mentálně nemocný člověk. (-D)“*

Dětem by z funkcí monitorovacích aplikací, které mohou narušovat soukromí, vadilo nejčastěji sledování dítěte přes kameru a mikrofon, přístup ke konverzacím na sociálních sítích nebo monitorování aktuálního dění na obrazovce. Jejich názory na tyto funkce byly negativní. Některé děti vyjádřily, že svým rodičům důvěřují, že tyto funkce nepoužívají. Důvody k negativnímu postoji, který k těmto funkcím zaujaly, byly různé. Zachytili jsme tři hlavní témata, které se u dětí objevovaly.

1. Od rodičů by to bylo nevhodné

Názor některých dětí byl takový, že narušování soukromí skrze monitorovací aplikace by bylo od rodičů nepatřičné a za určitou hranici toho, co je vhodné či morální. Byly trochu pobouřené představou, že by jejich rodiče něco takového mohli udělat a věřily, že by to neudělali.

Dítě 5: *„...jak tam je i to vyslýchání, že se můžeš koukat co přesně děláš v mobilu, to by mi už vadilo. Ale já si myslím, že kdybych to řekl rodičům, aby to nedělali, tak oni by to nedělali. A že by to bylo od nich tak trochu neslušné už, kdyby se mi úplně všechno dívali, co dělám, kdyby sami věděli, že by mi to vadilo. A myslím si že to tam nemaj určitě.“*

Dítě 7: *„Já žít v tom, že se tatka může kdykoliv podívat, když třeba projíždím zprávy na mně, tak jakože, je to takové šmírování spíš.“*

2. Narušení hranice soukromí

V souvislosti s tímto bodem měly děti negativní názor, který se týkal toho, že by jim takové kontrolování rodiči bylo velmi subjektivně nepříjemné a zdůvodňovaly to tím, že by jim to narušovalo soukromí a ony by se nemohly cítit svobodné.

Dítě 6: *„Podle mě ten mikrofon je špatný, aji ta kamera, protože prostě něco děláš a třeba si někde svítíš a oni tě začnou špehovat tím, můžeš si s někým povídat, třeba něco*

chystáš, třeba nějaký dárek a oni tě můžou třeba tím špehovat.“ a v reakci na otázku, proč je to špatně: *„No, protože třeba nechceš, aby se o tom mluvilo a oni to třeba mají třeba nahrané v tom mobilu a prostě třeba nějaké nepříjemné věci a oni si to můžou pustit kdy chtějí.“*

Dítě 7: *„Tak já si myslím o tom, že je to narušení soukromí a že za ně je to jako špatně...“* a v reakci na otázku, zda by to nějak mohlo ovlivňovat vztahy: *„Určitě...ve smyslu toho, že tatka prostě narušuje soukromí. Ty děcka by se pak cítily tak, že jsou pod kontrolou a nejsou volní no.“*

3. Negativní vliv na vztahy

Další téma, které jsme považovali za důležité, bylo to, že podle některých dětí by intruzivní rodičovská kontrola mohla mít negativní vliv na vztahy mezi rodiči a dětmi. Jejich odpovědi naznačovaly, že intruzivní funkce by mohly mezi nimi a rodiči narušovat důvěru. Toto téma může dobře reprezentovat výňatek z rozhovoru s jednou respondentkou:

Dítě 2: v reakci na otázku, zda by to nějak mohlo ovlivňovat vztahy a jak: *„No tak to si myslím, že asi jo, protože někteří v mém věku mají různé záliby a koukají se na různé stránky, takže jim by to třeba mohlo vadit, nebo kdyby tam měli funkci mikrofon a rodiče by mohli odposlouchávat co říkají, tak by jim to mohlo vadit, že když jsou s kamarádama tak řeší různé věci, takže to by mohlo vadit, že jim zasahují do soukromí...“*

„Tak třeba by ty děti pak mohly být více nedůvěřivé a více by se stranily těch rodičů a třeba by s něma přestali mluvit, protože by si třeba mohli říct, že už to stejně ví.“

Bylo by zavádějící tvrdit, že všechny děti měly na intruzivní funkce ve všech případech pouze negativní názor. Několikrát se objevil také názor neutrální, kdy dítě tvrdilo, že by mu takový způsob kontroly nevadil. Vždy to mělo ale souvislost s tím, jaké měly děti nastavené hranice. Pokud daný způsob kontroly jejich hranice neporušoval, necítily potřebu se vůči němu vyhraňovat.

Dítě 2: *„Mně to nevadí. Asi. Jestli to úplně nepoužívá v situacích, kdy mám tyhle sklony, takže jinak mi to je docela jedno. Protože nedělám nic zvrhlého asi.“*

„Ale mně to asi jako nevadí, protože jelikož si s nikým nepíšu, tak mi to je jedno.“

Dítě 5: „*Nevím, tak něco mi vadí, něco nevadí, většina mi asi vadit nebude, ale kdyby mi něco vadilo, tak bych jim to řekl asi, ať to daj pryč.*“

V jednom případě děti udělaly výjimku a označily funkci, která by mohla narušovat jejich soukromí, jako dobrou. Stalo se to pouze v jedné rodině a týkalo se to funkce zobrazení polohy mobilního telefonu. Vycházelo to z předchozích zkušeností respondentů, které tato funkce několikrát v podstatě zachránila před ztrátou mobilu. Starší z těchto dětí už aplikaci má nainstalovanou jen proto, aby rodiče i on sám měli jistotu, že se skrze tuto funkci dá ztracený mobil najít.

Dítě 4: „*Tak to dobrá je ta poloha, že když se mi ztratil ten mobil, tak jsem věděl.*“

Dítě 5: „*To se mi taky jednou stalo to, že jsem nechal mobil, jak jsem byl s kamarádama venku a tím jsme to našli... hodně mi to pomohlo, že kdybych tu aplikaci neměl, tak už bych třeba ani neměl mobil, bych měl už jinačí. Protože jsem to jednou nechal, to leželo v trávě tam někde a tím Family Linkem jsme to našli.*“

9.7. Shrnutí výsledků

Na začátku jsme naše dvě hlavní výzkumné otázky definovali takto:

1. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží rodiče dětí v rané adolescenci?
2. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží samotné děti?

Nyní se na tyto otázky pokusíme stručně odpovědět a shrnout tak předložené výsledky.

1. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží rodiče dětí v rané adolescenci?

V rámci mediální výchovy rodiče kromě monitoringu využívají také strategie aktivní a restriktivní mediální výchovy. Kromě toho využívají mobil jako trest nebo odměnu v souvislosti se špatným a dobrým chováním dětí. Monitoring byl u těchto rodin sice hlavní strategií, kterou rodiče v souvislosti s mediální výchovou svých dětí uplatňovali, ovšem využívají ho hlavně jako prostředek k dosažení určitých cílů jejich výchovy, kterými je buď vzbuzovat v dětech správné hodnoty, zajistit jejich bezpečí nebo docílit jejich dobrého chování. S aplikacemi pro rodičovskou kontrolu mají rodiče pozitivní i negativní zkušenosti. K pozitivním patří možnosti, které jim aplikace dávají a které mohou využít při výchově dítěte, pak také pocit jistoty bezpečnosti dětí a její pohodlnost oproti jiným způsobům mediální výchovy. Na druhou stranu rodičům často vadí nedostatky aplikací, ke kterým patřila nepřehlednost a špatná přístupnost aplikace běžným uživatelům, zbytečné nebo chybějící funkce. Také zmínili nepřijemnosti, které aplikace způsobují jejich dětem.

Hranice rodičů v oblasti soukromí, které by nikdo z nich nechtěl nikdy překračovat, se týkaly hlavně odposlouchávání telefonátů dětí, nahlížení do jejich konverzací s kamarády a kontrolování historie internetových prohlížečů. Stejně tak intruzivní funkce aplikací by rodiče nepoužili, protože to vnímali jako nevhodný styl výchovy z důvodu možného zraňování dětí vniknutím do jejich soukromí anebo z důvodu možného narušení důvěry mezi nimi a dětmi. Rodiče se narušování soukromí dětí bránili i v případě, že by šlo o jejich bezpečí nebo by se stala nějaká závažná věc, i když je pro ně bezpečí dětí na prvním místě. K překročení hranice soukromí by se uchýlili jen případě nějaké bezprostředně ohrožující a závažné situace, ve které by se takovým praktikám nedalo vyhnout.

2. Jak na soukromí dítěte v souvislosti s monitoringem aktivit na mobilních telefonech pohlíží samotné děti?

Názor dětí na aplikace pro rodičovskou kontrolu se vyskytoval ve dvou kategoriích:

1. Aplikace mi nevadí
 - a) protože mě neomezuje
 - b) protože mi pomáhá zbavit se špatného chování
2. Aplikace mi vadí
 - a) protože mě omezuje
 - b) protože mi v ničem nepomáhá

Pokud aplikace dítěti nevadila, bylo to předně z toho důvodu, že si uvědomovalo její přínos pro svůj život anebo proto, že jej příliš neomezovala a tím pádem mu nepřekážela v běžném používání mobilu. Pokud aplikace dítěti vadila, hlavním důvodem, který respondenti uváděli, bylo to, že jim bere svobodu, tedy je omezuje a oni si nemůžou dělat, co by chtěli, nebo co by potřebovali. Navíc se objevovaly názory, že v aplikaci není žádná funkce, která by přímo dítěti samotnému něco dávala nebo v něčem pomáhala, a proto ono samotné aplikaci nijak nemůže využívat ve svůj prospěch a je pro něj spíše přítěží. Tyto dvě názorové roviny, kdy dětem aplikace vadila nebo nevadila, jsme zaznamenávali v rozhovorech obě zároveň a téměř u každého z dětí.

Soukromí mělo pro děti dva různé významy. Některé mluvily o dílčích aktivitách, které na mobilu provádějí a které souvisí s jejich vlastní určitou produkcí, např. konverzování s kamarády na sociálních sítích, uložené fotky nebo videa. Pro druhou skupinu dětí soukromí znamenalo obecně cokoli, co na mobilu dělají, nebo co na mobilu mají stažené. Mobil samotný pro ně znamená určitý soukromý prostor, do kterého dávají kousek sebe sama a nikdo jim do toho nemusí vidět. Pro většinu dětí pak jsou hranice soukromí, za které by rodiče neměli jít, totožné s tím, co pro ně soukromí znamená. Někteří ale měli tyto hranice nastavené úžeji a vadilo by jim až to, kdyby jejich rodiče měli mít přístup do závažnějších konverzací s kamarády anebo něčeho, co by rodiče považovali za špatné a mohli by za to dítě potrestat.

V souvislosti s rodičovskou kontrolou pomocí monitorovacích aplikací děti žádné narušení soukromí nevnímaly. Jejich názor na intruzivní funkce shrneme opět pomocí dvou kategorií:

1. Intruzivní funkce mi nevadí
 - a) protože nenarušují mé hranice soukromí
 - b) protože nic špatného nedělám
 - c) protože můžou být dobré v případě potřeby
2. Intruzivní funkce mi vadí
 - a) protože jsou nevhodné
 - b) protože narušují soukromí
 - c) protože mají negativní vliv na vztahy

Ve většině případů by dětem funkce aplikace překračující jejich hranici soukromí výrazně vadily. Zdůvodňovaly to tím, že by to od rodičů bylo nevhodné, že by jim to narušovalo soukromí a pravděpodobně by to mělo negativní vliv na vztahy mezi dětmi a rodiči. Pokud některá z funkcí dítěti nevadila, bylo to předně z toho důvodu, že s ní mělo dobrou zkušenost a vědělo, že mu může pomoci v případě potřeby (při ztrátě mobilu), nebo protože dítěti nenarušuje jeho soukromí, a to zejména proto, že dítě nedělá nic špatného, za co by se mělo stydět.

10. Diskuse

Aby naše výsledky nezůstaly vytrženy z reality, v této části práci je uvedeme do širšího kontextu výzkumů, které již byly provedeny. Současně poukážeme na přínos našich výsledků. Následně se náš výzkum pokusíme kriticky zhodnotit a navrhnout vylepšení pro následující studie.

Oblast monitoringu a soukromí dětí v rodině nebyla prozatím nijak výrazně prozkoumána, ale několik studií na toto téma již proběhlo. Nejnovější výzkum Vedrové (2021), který se touto oblastí zabýval, přinesl nové poznatky o tom, jak čeští rodiče řeší etická dilemata ohledně mediální výchovy dětí a jejich soukromí. Podle jejich názorů na soukromí dětí je autorka dělila do tematických skupin. V názorech ohledně monitoringu se rodičům z našeho výzkumného vzorku nejvíce podobá skupina *selektivních interventů*, kteří jsou přesvědčeni, že mají právo na informace o svých dětech skrze skrytou kontrolu, ale respektují určité hranice, kam už toto právo nesahá. Stejně jak píše autorka, jedná se u nás většinou o soukromou korespondenci, tzn. zprávy a chaty, kromě toho ale i telefonáty a navštěvované stránky na internetu. Pokud se u našich rodičů jednalo o kontrolu, která tyto hranice nepřekračovala, ani je nenapadlo, že by jejich skryté monitorování mělo narušovat dětské soukromí. Co se pak týče právě narušení hranic soukromí, dají se naši rodiče přirovnat také k *nedobrovolným interventům*, kteří se zasahováním do soukromí dětí na internetu nesouhlasí a dovolili by si takový krok pouze kdyby dítěti hrozilo bezprostřední nebezpečí. Výzkum Vedrové (2021) byl proveden na souboru rodičů, kteří sami s monitoringem zkušenosti neměli, a proto je náš výzkum dalším obohacením v tomto směru, a hlavně také obohacením o pohled na soukromí z řad samotných dětí, které prozatím u nás nebyly do podobného výzkumu zahrnuty.

To, jak byly u našich respondentů z řad rodičů rozdělené role ohledně mediální výchovy v rodině souhlasí s výsledky dvojice autorů Dedkova a Smahel (2020), kteří zjistili, že aktivnější ve výchově je ten z rodičů, který se v oblasti technologií cítil kvalifikovanější nebo má více internetových dovedností. Zároveň zjistili aktivnější roli matek oproti otcům, zatímco u nás v této oblasti dominovali otcové. To ale mohlo být způsobeno typem jejich profese, která zvláště u jednoho z nich vyžaduje v oblasti digitálních technologií nadprůměrné znalosti. Rodiče uváděli, že začali používat monitoring v návaznosti na negativní zkušenost s chováním dětí, což koresponduje se studií autorů Hawk et al. (2016).

Když porovnáme odpovědi dětí a rodičů, nacházíme zde malý nesoulad v názorech. Nikdo z rodičů nevnímal vliv aplikací na rodinné vztahy, zatímco většina dětí uváděla, že kvůli monitorovací aplikaci mezi nimi a rodiči vznikají konflikty. Dále jsme si povšimli toho, že rodiče uvádí vyšší míru vlastní angažovanosti do výchovy, než jak to vidí samotné děti, které často mluvily o nezájmu rodičů o jejich aktivity nebo z jejich odpovědí vycházelo, že to, co vnímají jako rodičovskou mediální výchovu jsou jen monitorovací aplikace. Navíc měly často pocit, že mají dostatek znalostí ohledně rizik a bezpečí na internetu a neměly potřebu dalších rad od rodičů. Naopak rodiče své děti viděli jako ohrožené vlivem toho, co by na internetu mohly shlédnout či rizikem závislosti na mobilním telefonu. Tato zjištění jsou v souladu s tím, na co přišli Ghosh et al. (2018a), z jejichž výzkumu vyšlo, že rodiče nemusí být schopni vnímat potřeby svých dětí takové, jaké doopravdy jsou.

Naopak jsme nepotvrdili výsledky Fu et al. (2020), kteří popisují bludný kruh, který vzniká, pokud rodiče svým dětem omezují svobodu a narušují soukromí jejich monitorováním. Děti mají podle nich tendenci nedostatek svobody a soukromí kompenzovat ještě větším únikem do prostředí internetu, problémovým a rizikovým chováním na internetu a skrýváním vlastních aktivit před rodiči. To zase posiluje rodičovské obavy o dítě a vede je k ještě přísnější kontrole. V našem výzkumu si sice často děti stěžovaly na to, že jim aplikace bere jejich svobodu a zmiňovaly určité strategie, kterými se kontrole můžou vyhnout, neprojevila se u nich ale žádná tendence uzavírat se před rodiči, utíkat ještě více do online světa či lhát rodičům o tom, co dělají apod. Naopak rodičovská kontrola jim ve řadě případů až tak nevadila a uvědomovali si, že díky ní tráví více času s kamarády, četbou knížek a jinými dobrými způsoby. Také jsme ve všech rodinách pozorovali otevřenost a důvěru mezi rodiči a dětmi, kdy se méně či více spolu baví o digitálních technologiích a rizicích v online světě. Podle nás tento rozdíl může být způsoben několika důvody. Jednak naši rodiče se kromě monitoringu a restrikcí snažili také o aktivní přístup k výchově a jejich cíle byly nadřazené skrytému monitorování, proto se jich snažili dosáhnout i jinými způsoby a kontrola dětí tedy nebyla až tak výrazná. Je možné že naši rodiče mohli v určité míře dosáhnout toho o čem píše Steinfeld (2021), kdy nejlepší podmínky pro dospívající, aby si vytvořili pevný soubor norem a hranic a byli schopni sami regulovat své vlastní internetové aktivity, vytváří kombinace restriktivních a aktivních rodičovských strategií. Na druhou stranu je pravděpodobné, že bychom dostali jiné výsledky, kdybychom v naše výzkumném souboru měli rodiče, kteří by používali intruzivní funkce, a děti, které by narušováním soukromí ze strany rodičů byly více ovlivněné.

V odpovědích našich respondentů z řad dospívajících se nám potvrdilo to, co ve své publikaci shrnuje Macek (2003). Abstraktní uvažování bylo u našich respondentů velmi výrazné, a to hlavně když o aplikaci uvažovali z rodičovského úhlu pohledu, dokázali vnímat pozitivní přesah aplikací do jejich života, nebo přemýšleli o tom, jak by to udělali oni sami u svých dětí a nacházeli nové způsoby, jak monitoring provádět. Jejich názor by se dal shrnout tím, že aplikace nemá děti omezovat, ale chránit. Výše uvedené koresponduje s tím, o čem píše Macek a Lacinová (2012), že adolescenti začínají být schopní dívat se na vztahy nejen ze své perspektivy, ale i z pozice rodičů. Stejně tak jsme velmi výrazně vnímali to, že pro dospívající je velmi výraznou hodnotou jejich autonomie, ale zároveň jsou pro ně rodiče jistotou, a mohou se na ně v případě potřeby obracet. V rozhovorech s dospívajícími se často vynořovala touha po autonomii, po svobodě, „dělat si, co já sám uznám za vhodné“, stejně tak vyspělý postoj, pocit dostatku vědomostí nebo pocit „už nejsem dítě“. Přesto když měly nějaký problém, řešily ho tím, že šly za rodičem.

Někteří dospívající uváděli, že mobilní telefon vnímají jako své osobní zařízení, do kterého vkládají část svého já, a proto je to pro ně soukromý prostor stejně jako činnosti, které na něm provádějí jsou soukromé a nikdo by do nich neměl mít přístup, což souhlasí se zjištěním Ghosh et al. (2018a). Hlavní důvody, kvůli kterým měli respondenti k aplikaci negativní vztah, byly podobné těm, které se objevovaly v rámci analyzovaných recenzí ve studiích Ghosh et al. (2018b). Aplikace je příliš omezující, mohly by narušovat jejich soukromí a mají nedostatky ve funkčnosti. Stejně tak je označily za pozitivní, pokud jim pomohly kontrolovat návykové chování. Podobně jako ve studii Wisniewski et al. (2017), funkce aplikací, které měli dospívající nainstalované, byly zaměřené pouze na potřeby rodičů. Dospívajícím v ničem nepomáhaly a oni sami je pro svou seberegulaci nemohli nijak využít. Naši respondenti nemohli vědět, že by takové funkce zaměřené na jejich potřeby a učení se seberegulaci mohly existovat, proto ani nebyly schopné říct, jaké funkce v těchto aplikacích by si přáli mít, nebo by jim mohly nějak pomoci. Předpokládáme ale, že vzhledem k tomu, jak pozitivně hodnotili přínos limitů pro jejich nezávislostní chování a schopnost žít i bez mobilu, ocenili by aplikace více zaměřené na seberegulaci dospívajících, k čemuž směřovali také Wisniewski et al. (2017) v souvislosti s jejich koncepčním rámcem TOSS.

Přínosem předložené práce je nový vhled do situace, jež se odehrává v českých rodinách využívajících u svých dětí výchovné strategie, kterou je monitoring. Netradičně byli do výzkumu zařazeni jak rodiče, tak jejich děti, a proto můžeme porovnávat pohledy na monitoring a s ním související aplikace pro rodičovskou kontrolu z obou stran. Přišli jsme

na to, že dospívající již nad rodičovskou kontrolou dokáží přemýšlet z různých úhlů pohledu, a kromě jejich negativ v omezování svobody vidět i její pozitiva v jejich ochraně před riziky na internetu a návykovým používáním mobilního telefonu. Stále u nich ale převažuje spíše negativní pocit z aplikace a nejradši by ji neměli. Rodiče o mediální výchově přemýšlí a aplikace pro rodičovskou kontrolu využívají jen jako jeden z nástrojů pro to, čeho chtějí reálně dosáhnout. Současně se snaží s dětmi o aktivitách na digitálních zařízeních a internetu mluvit a vysvětlovat jim, proč jejich kontrola skrze aplikace nutná. Z psychologického hlediska se tedy zdá dobré mít vyvážený přístup k výchově dětí a nepřekračovat jejich hranice soukromí, které jim pomáhají nejen se osamostatňovat a získávat postupně zdravou míru autonomie, ale také učit se přistupovat k soukromí druhých a později i vlastních dětí.

Tento nový vhled do situace v České republice může být také přínosem a inspirací pro vývojáře aplikací pro rodičovskou kontrolu na českém trhu a současně příspěvkem pro odbornou veřejnou, podnětem pro další studie v této oblasti a inspirací pro rodiče v jejich výchově.

Za hlavní nedostatky našeho výzkumu považujeme za prvé to, že v souvislosti s využitím rodičů i dětí, jsme v obou kategoriích měli jen několik respondentů a sice jsme tak mohli vidět, jak stejnou situaci vnímají rodiče a jak děti, ale za cenu menší variability odpovědí. Nemohli jsme tak dojít úplné saturace dat, jelikož by pro účely bakalářské práce taková studie byla příliš rozsáhlá. Dalším nedostatkem byla nezkušenost výzkumnice, a proto se v průběhu některých rozhovorů například nedoptala na některé doplňující otázky, které nám začaly vyvstávat při analýze dat a odpovědi na ně by mohly naše výsledky podstatně obohatit. Jako přínos pro příští studie vidíme v provedení výzkumu na souboru rodičů či dětí, kteří mají zkušenost také s intruzivními funkcemi aplikací pro rodičovskou kontrolu, jako je například prohlížení historie prohlížečů, dětských konverzací na sociálních sítích, či jiných zpráv, odposlouchávání hovorů apod. Takoví respondenti by totiž mohli do této oblasti vnést nové názorové spektrum a jejich výpovědi ohledně narušování soukromí by byly postaveny výhradně na základě jejich vlastních zkušeností, a ne na základě hypotetických situací. Také doporučujeme prozkoumat na zobecnitelném vzorku populace, zda se názory rodičů a názory dětí, které jsme v předložené práci popsali, objevují u většiny rodin. Z psychologického hlediska by bylo zajímavé zjistit, jaký vliv má rodičovský monitoring u dospívajících na vývoj autonomie, citové vazby k rodičům či na utváření vlastní identity.

11. Závěr

V naší výzkumné práci jsme si kladli za cíl prozkoumat a popsat, jak čeští rodiče vidí potřebu soukromí svých dětí v souvislosti s jejich aktivitami na mobilních telefonech, jakým způsobem je kontrolují, jak přistupují k soukromí svých dětí a kde vidí hranici mezi ním a kontrolou pomocí aplikací pro rodičovskou kontrolu. Dále také zjistit, jak samotné děti vnímají své soukromí a rodičovskou kontrolu pomocí aplikací a co si myslí o zasahování rodiči do jejich soukromí na mobilních telefonech.

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že rodiče používají zmíněné aplikace jako prostředek k dosažení jejich cílů ve výchově, ať už je to bezpečí dětí, jejich dobré chování či vštípení správných hodnot. Aplikace používají jednak proto, aby měli přehled o tom, co jejich děti dělají, ale také jako restriktivní nástroj, kdy mají děti na telefonu omezený čas a obsah. Funkce aplikace, které se vyznačují skrytým a nepřátelským narušováním soukromí, jako je sledování konverzací na sociálních sítích, odposlouchávání telefonátů či jiné podobné možnosti, nikdo z rodičů nepoužívá a nikdy by je používat nechtěl. Důvodem bylo, že narušování soukromí rodiče vnímali jako nevhodný styl výchovy z důvodu možného zraňování dětí anebo z důvodu možného narušení důvěry mezi nimi a dětmi. Jedinou výjimku tvořilo sledování polohy pomocí GPS, které respondentka používá pouze v případě potřeby a za zásah do soukromí je nepovažuje. Někteří rodiče také uvedli, že k narušení soukromí dětí by se uchýlili pouze v nějaké velmi závažné situaci. Jeden z respondentů by i takovou situaci vyřešil jinak a do soukromí by nezasahoval.

Kromě pozitiv aplikací pro rodičovskou kontrolu, které tvoří její pohodlnost oproti jiným strategiím mediální výchovy, možnosti, které rodičům poskytuje a využitelnost například při ztrátě mobilu, rodiče vnímali také negativa aplikací, ke kterým patří především nedostatky v přístupnosti a funkčnosti aplikace, nebo nedostatky v možnostech, které poskytuje. Rodiče také zmínili negativa, které na aplikaci vnímají jejich děti. Ty ale nebyly důvodem pro odinstalování aplikace, maximálně k upravení stávajícího nastavení. Vliv monitoringu na vztahy v rodině rodiče nevnímali, na rozdíl od dětí, které uváděly, že kvůli němu v rodině vznikají hádky a konflikty.

U dětí v rané adolescenci jsme pozorovali rozpory v jejich názorech, které byly pravděpodobně způsobené jejich schopností abstraktních úvah a rozvoje nezávislosti a autonomie. Na jednu stranu se dospívající cítili aplikacemi omezováni ve svobodě, na

druhou stranu uvažovali z pohledu rodiče, kdy aplikaci vnímali jako prospěšnou. Pokud jejich touha po svobodě byla silnější, aplikace jim vadila, snažily se ji obcházet a byly na rodiče našťvané. Pokud převažoval vyspělý pohled, aplikace dětem nijak výrazně nevadila. Kromě výjimky, kterou bylo určování polohy pomocí GPS, ale aplikace přímo dospívajícím samotným nepomáhala a neposkytovala jim žádné možnosti, které by mohly využít. Její funkce byly zaměřeny hlavně na potřeby rodičů.

Všichni adolescenti uváděli, že jejich soukromí rodiče respektují a jeho narušení nevnímali. Jejich hranice soukromí ve většině případů tvořilo to, co pro ně soukromí na mobilu znamená obecně. Nejčastěji uváděli konverzace s kamarády, fotky nebo obecně jakoukoli aktivitu na mobilu. Pro některé z nich hranice soukromí před rodiči tvoří užší specifikované oblasti nebo situace. Například by jim nevadilo, kdyby do jejich soukromí rodiče měli přístup, dokud by oni sami nedělali něco špatného, co by rodiče neměli vědět. Všichni dospívající ale vnímali intruzivní monitorování jako špatné. Zdůvodňovali to špatným pocitem při narušení jejich soukromí, nevhodností takového jednání od rodičů nebo tím, že by to mělo špatný vliv na jejich vztahy s rodiči.

Z uvedeného vyplývá že rodiče jsou si vědomi důležitosti potřeby soukromí pro jejich dospívající děti a tuto potřebu respektují. Důvěra v rodině je pro ně na prvním místě a uvědomují si, že takové jednání by ji mohlo narušit. Monitoring využívají s respektem k dětskému soukromí a je pro ně jen prostředkem, kterým jim pomáhá ve výchově. Z výsledků vyplývá také to, že dospívající se skrze aplikace cítí omezování ve svobodě, ale jejich soukromí zůstává zachováno. Narušování jejich hranic soukromí ze strany rodičů by jim výrazně vadilo a nechtěli by, aby jejich rodiče něco takového dělali.

Souhrn

Předložená bakalářská práce se zabývá tématem soukromí dětí v rané adolescenci v souvislosti s monitoringem jako rodičovské strategie mediální výchovy. V teoretické části práce se nejprve zabýváme tématem soukromí z pohledu psychologie a vývojem jeho potřeby v dětství a adolescenci. Při definici soukromí, jeho procesů a funkcí, vycházíme především z koncepcí Westina (1967) a Altmana (1975). Zmiňujeme se také o ohrožení a omezování soukromí, které, jak píše Margulis (2009), mívá z psychologického hlediska špatné následky jak u dospělých a starších lidí, tak i u dětí. Zvláště u adolescentů je potřeba soukromí významná pro jejich vývojové období, ve kterém se utváří jejich identita, tvoří nové vztahy a stávají se nezávislými (Wolfe, 1978).

V následující kapitole popisujeme vývojové období rané adolescence a vybrané vývojové změny, které toto období provází. Jak píše Kay (2018), formování dětské identity je v této době výrazně ovlivněno možnostmi, které poskytují digitálních technologie a internet. Důležité jsou také změny v oblasti vztahů s rodiči a vrstevníky. Pro dospívající je v tomto období velmi výraznou hodnotou jejich vlastní autonomie. Změny v rodině proto spočívají především ve snaze dospívajícího o zrovnoprávnění vlastní pozice (Macek, 2003). S novou potřebou autonomie a emancipace od rodičů souvisí také citová vazba. U adolescentů s jistou vazbou k rodičům má osamostatňování rychlejší a jasnější průběh (Macek & Lacinová, 2012).

Zbytek teoretické části je věnován mediální výchově v rodině, přičemž monitoring je věnována celá čtvrtá kapitola. V kapitole třetí se nejprve věnujeme užívání digitálních technologií a internetu adolescenty v dnešní době a také riziky, se kterými se mohou na internetu setkat. Následně zde uvádíme tři nejčastější rodičovské strategie mediální výchovy, kterými je aktivní přístup, restriktivní přístup a společné užívání. Krátce se věnujeme také využívání digitálních technologií jako trestu a odměny. Sloboda (2013) dělí restrikce na časové, obsahové a technické. V rámci technických restrikcí by se dal zařadit také monitoring, protože aplikace, které tento styl výchovy umožňují, často poskytují také funkce právě pro omezení času nebo obsahu. Monitoring se ale prolíná i s dalšími rodičovskými přístupy, a proto stojí mimo tyto tři základní strategie.

Monitoring je zjevná či skrytá kontrola aktivit dětí na internetu, procházení historie internetových prohlížečů, kontrolování psaných zpráv, emailů a telefonního protokolu.

(Livingstone & Helsper, 2008; Št'astná, Wolák, & Cigánková, 2014). Obecně můžeme za monitoring označit jakékoli počínání rodičů, které slouží k znalosti a kontrole činností a aktivity jejich dětí na digitálních zařízeních a má za cíl ochranu dětí zvláště před nebezpečím na internetu a sociálních sítích (Khurana, Bleakley, Jordan, & Romer, 2015; Iftikhar et al., 2021). Pro rodiče jsou běžně dostupné aplikace pro rodičovskou kontrolu, díky kterým rodiče mohou děti kontrolovat a omezovat jejich aktivity na mobilním telefonu. Některé těchto technik zahrnují skryté sledování bez vědomí dětí, vysokou míru vměšování nebo jiné agresivní a nepřátelské strategie, a proto jsou označovány také jako intruzivní (Wallace, 2021). Některé studie prokázaly (např. Fu et al., 2020), že je tato rodičovská mediace neefektivní a spíše zvyšuje pravděpodobnost problematického používání mobilních telefonů dětmi. Přesto je u rodičů používání aplikací vzrůstajícím trendem. Jak píše Hawk et al. (2016) dávají přednost určité formě kontroly a narušování soukromí svých dětí, před tím, aby se setkaly s nebezpečím v online světě, i když i oni zápasí s vhodností tohoto jednání. Aplikace pro rodičovskou kontrolu většina dospívajících silně odmítá, nechtějí být sledováni a bojí se narušování soukromí v rodině (Ghosh, Badillo-Urquiola, Guha, LaViola Jr, & Wisniewski, 2018b; Iftikhar et al., 2021). Kromě omezování svobody a možného narušení soukromí je aplikace pro dospívající přítěží také v tom, že není nijak zaměřena na jejich potřeby, ale jen na potřeby rodičů (Wisniewski et al., 2017; Ghosh et al. (2018b).

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jak rodiče i jejich děti ve věku 11-15 let pohlížejí na potřebu soukromí v souvislosti s rodičovskou kontrolou aktivit dětí na mobilních telefonech a kde vidí hranici mezi ním a kontrolou pomocí novodobých aplikací. Z hlediska metodologie se jedná o kvalitativní design výzkumu. Konkrétně jsme zvolili přístup interpretativní fenomenologické analýzy (IPA) a data jsme sbírali pomocí polostrukturovaných rozhovorů se třemi rodinami, ve kterých rodiče používali aplikace pro rodičovskou kontrolu a měli s monitoringem několikaleté zkušenosti. Naš výzkumný soubor, který tvořily tři rodiny (tři rodiče a sedm dětí), byl vybrán prostým záměrným výběrem a také pomocí metody sněhové koule. Rozhovory byly realizovány u rodin v jejich domácím prostředí, přičemž trvaly průměrně okolo 30 minut. Etická stránka výzkumu byla zabezpečena pomocí informovaných souhlasů a pomocí etického nakládání s daty. Data byla zpracována pomocí postupů IPA v programu ATLAS.ti 9.

Z výsledků našeho výzkumu vyplývá, že rodiče jsou si vědomi důležitosti potřeby soukromí pro jejich dospívající děti a tuto potřebu respektují. Důvěra v rodině je pro ně na prvním místě a uvědomují si, že takové jednání by ji mohlo narušit. Monitoring je pro ně jen

prostředkem, kterým slouží k dosahování cílů jejich výchovy, ať už je to bezpečí dětí, jejich dobré chování či vštípení správných hodnot. Aplikace používají jednak proto, aby měli přehled o tom, co jejich děti dělají, ale také jako restriktivní nástroj, kdy mají děti na telefonu omezený čas a obsah. Intruzivní funkce narušující soukromí by rodiče nikdy nepoužili, někteří s výjimkou velmi závažné situace. Z výsledků vyplývá také to, že dospívající se skrze aplikace cítí omezování ve svobodě, ale jejich soukromí zůstává zachováno. Narušování jejich hranic soukromí ze strany rodičů by jim ovšem výrazně vadilo a nechtěli by, aby jejich rodiče něco takového dělali. Aplikace jim vadila kvůli jejich touze po autonomii, ale zároveň dokázali uvažovat i z pohledu rodiče, kdy aplikaci vnímali jako prospěšnou. Jim samotným ale nijak nepomáhala, což koresponduje se zjištěním Wisniewski et al. (2017), že dostupné aplikace jsou zaměřeny jen na potřeby rodičů. U našich respondentů se nijak neprojevil „bludný kruh monitoringu“, který popisuje Fu et al. (2020). Dospívající neměli tendenci kvůli rodičovské kontrole ještě více utíkat do online světa. Podle nás je to podpořeno rodičovskou snahou o aktivní výchovu, otevřeností a důvěrou, které jsme v rodinách pozorovali, nebo také malým souborem respondentů, ve kterém se nevyskytovali rodiče, kteří by používali intruzivní funkce.

Přínosem práce je tedy zmapování postojů nejen rodičů, ale i dětí, k problematice soukromí a rodičovské kontroly. Omezením mohla být nezkušenost výzkumníka, či výběr výzkumného souboru. Pro příští studie doporučujeme například zjistit, jaký vliv má rodičovský monitoring u dospívajících na vývoj autonomie, citové vazby k rodičům nebo na utváření vlastní identity.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. Adamove, J. (2015). *Teória vzťahovej väzby – vývoj rôznych koncepcií*. (Diplomová práca). Univerzita Palackého v Olomouci.
2. Altman, I. (1975). *The environment and social behavior: privacy, personal space, territory, crowding*. Brooks/Cole, Monterey.
3. Anderson, M. (2016). Parents, teens and digital monitoring. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*. Získáno 7.11.2021 z <https://www.pewresearch.org/internet/2016/01/07/parents-teens-and-digital-monitoring/>
4. Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, social media & technology 2018. *Pew Research Center, 31*, 1673-1689.
5. Anderson, M. (2019). How parents feel about—and manage—their teens' online behavior and screen time. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*. Získáno 7.11.2021 z <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/03/22/how-parents-feel-about-and-manage-their-teens-online-behavior-and-screen-time/>
6. Auxier, B., Anderson, M., Perrin, A., & Turner, E. (2020). Parenting children in the age of screens. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*. Získáno 7.11.2021 z <https://www.pewresearch.org/internet/2020/07/28/parenting-children-in-the-age-of-screens/>
7. Badillo-Urquiola, K., Chouhan, C., Chancellor, S., De Choudhary, M., & Wisniewski, P. (2020). Beyond parental control: designing adolescent online safety apps using value sensitive design. *Journal of adolescent research, 35*(1), 147-175.
8. Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: Connectedness, separation, detachment, and agency. *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 351-365.

9. Biernesser, C., Montano, G., Miller, E., & Radovic, A. (2020). Social Media Use and Monitoring for Adolescents With Depression and Implications for the COVID-19 Pandemic: Qualitative Study of Parent and Child Perspectives. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 3(2), e21644.
10. Bowlby, J. (2010). *Vazba. Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
11. Bowlby, J. (2012). *Odloučení. Kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
12. Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha: Portál.
13. Cino, D., Mascheroni, G., & Wartella, E. (2020). “The Kids Hate It, but We Love It!”: Parents’ Reviews of Circle. *Media and Communication*, 8(4), 208-217.
14. Csikszentmihalyi, M., & Larson, R. (1984). *Being adolescent: Conflict and growth in the teenage years*. New York: Basic Books.
15. Dedkova, L., & Smahel, D. (2020). Online parental mediation: Associations of family members’ characteristics to individual engagement in active mediation and monitoring. *Journal of family issues*, 41(8), 1112-1136.
16. Dienlin, T. (2017). *The psychology of privacy: Analyzing processes of media use and interpersonal communication*. (Doctoral dissertation, Tese). University of Hohenheim. Stuttgart, Alemanha.
17. Doseděl, T. (říjen, 2017). *Sazka Mobil: Průměrný teenager stráví na mobilu tři hodiny denně [výzkum]*. Získáno 6. 11. 2021 z <https://www.mobinfo.cz/sazka-mobil-prumerny-teenager-stravi-na-mobilu-tri-hodiny-denne-vyzkum/>
18. Erikson, E. (1963). Youth: Fidelity and diversity. In Erikson, E. (Ed.), *Youth: Change and challenge* (pp. 1-23). New York, NY: Basic Books.
19. Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
20. Erikson, E. H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.

21. Fahlquist, J. N. (2015). Responsibility and privacy—ethical aspects of using GPS to track children. *Children & Society*, 29(1), 38-47.
22. Fu, X., Liu, J., Liu, R. D., Ding, Y., Wang, J., Zhen, R., & Jin, F. (2020). Parental monitoring and adolescent problematic mobile phone use: The mediating role of escape motivation and the moderating role of shyness. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1487.
23. Goossens, L. (2016). Affect, emotion, and loneliness in adolescence. In Jackson, S., & Goossens, L. (Eds.), *Handbook of adolescent development* (51-70). New York: Psychology Press.
24. Ghosh, A. K., Badillo-Urquiola, K., Rosson, M. B., Xu, H., Carroll, J. M., & Wisniewski, P. J. (2018a). A matter of control or safety? Examining parental use of technical monitoring apps on teens' mobile devices. In *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-14).
25. Ghosh, A. K., Badillo-Urquiola, K., Guha, S., LaViola Jr, J. J., & Wisniewski, P. J. (2018b). Safety vs. surveillance: what children have to say about mobile apps for parental control. In *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-14).
26. Ghosh, A. K., Hughes, C. E., & Wisniewski, P. J. (2020). Circle of Trust: A New Approach to Mobile Online Safety for Families. In *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-14).
27. Hashish, Y., Bunt, A., & Young, J. E. (2014). Involving children in content control: a collaborative and education-oriented content filtering approach. In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1797-1806).
28. Hawk, S. T., Becht, A., & Branje, S. (2016). “Snooping” as a Distinct Parental Monitoring Strategy: Comparisons With Overt Solicitation and Control. *Journal of Research on Adolescence*, 26(3), 443-458.
29. Iftikhar, Z., Younus, O., Sardar, T., Arif, H., Javed, M., & Shahid, S. (2021). Designing Parental Monitoring and Control Technology: A Systematic Review. In *IFIP Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 676-700). Springer, Cham.

30. Jędruszczak, K. (2005). Modele i koncepcje prywatności w psychologii. *Przegląd psychologiczny*, 48(2), 197-215.
31. Kasunic, K. (2021). *Nejlepší aplikace pro rodičovskou kontrolu 2021*. Získáno 8.11.2021 z <https://cs.vpnmentor.com/blog/nejlepsi-aplikace-pro-rodicovskou-kontrolu-android-a-iphone/>
32. Kay, A. (2018). Erikson Online: Identity and Pseudospeciation in the Internet Age. *Identity*, 18(4), 264-273. DOI: 10.1080/15283488.2018.1523732.
33. Khurana, A., Bleakley, A., Jordan, A. B., & Romer, D. (2015). The protective effects of parental monitoring and internet restriction on adolescents' risk of online harassment. *Journal of youth and Adolescence*, 44(5), 1039-1047.
34. Ko, M., Choi, S., Yang, S., Lee, J., & Lee, U. (2015). FamiLync: facilitating participatory parental mediation of adolescents' smartphone use. In *Proceedings of the 2015 ACM International Joint Conference on Pervasive and Ubiquitous Computing* (pp. 867-878).
35. Kopecký, K. (2019). Jste rodiče? A jste aktivní v prostředí internetu? Možná i vy provozujete sharenting. *E-Bezpečí*, roč. 4, č. 1, s. 12-19. Olomouc: Univerzita Palackého Získáno z 12. 3. 2021 z <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/1405-jste-rodice-a-jste-aktivni-v-prostredi-internetu-mozna-i-vy-provozujete-sharenting>
36. Kopecký, K. (2019). Více než polovina českých dětí mladších 13 let používá služby, které jsou pro ně nevhodné. *E-Bezpečí*, roč. 4, č. 1, s. 122-126. Olomouc: Univerzita Palackého. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1568>
37. Krčmářová, B. (2012). *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí.
38. Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie - 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada.
39. Larson, R. (1989). Beeping children and adolescents: A method for studying time use and daily experience. *Journal of Youth and Adolescence*, 18, 511-530.

40. Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of broadcasting & electronic media*, 52(4), 581-599.
41. Macek, P. (2003). *Adolescence: Druhé, upravené vydání*. Portál.
42. Macek, P., & Lacinová, L. (Eds.). (2012). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal.
43. Margulis, S. T. (1977). Conceptions of privacy: Current status and next steps. *Journal of Social Issues*, 33(3), 5-21.
44. Margulis, S. T. (2009). Privacy and psychology. In Matheson, D. (Ed.), *Contours of privacy* (131-152). Cambridge Scholars Publishing.
45. Margulis, S. T. (2011). Three theories of privacy: An overview. *Privacy online*, 9-17. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
46. Melton, G. B. (1983). Minors and privacy: Are legal and psychological concepts compatible. *Neb. L. Rev.*, 62, 455.
47. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.
48. Nissenbaum, H. (2009). *Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life*. Stanford University Press.
49. Petersen, A. (1988). Adolescent development. *Annual Review Psychology*, 39, 583-607.
50. Petronio, S. (1994). Privacy binds in family interactions: The case of parental privacy invasion. In W. R. Cupach & B. H. Spitzberg (Eds.), *The dark side of interpersonal communication* (pp. 241–257). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
51. Plháková, A. (2005). Teorie kognitivního vývoje. *AUPO. Facultas Philosophica, Psychologica 34-2005, Varia psychologica X*, 7-21.
52. Piaget, J., & Inhelder, B. (1970). *Psychologie dítěte*. SPN.

53. Sadílková, M. Z. (2020). Děti a digitální technologie. *Pediatric pro praxi*, 21(6), 391-394. DOI: 10.36290/ped.2020.081.
54. Shmueli, B., & Blecher-Prigat, A. (2010). Privacy for children. *Colum. Hum. Rts. L. Rev.*, 42, 759.
55. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. London School of Economics and Political Science, London, UK.
56. Son, D., & Padilla-Walker, L. M. (2021). Longitudinal Associations Among Perceived Intrusive Parental Monitoring, Adolescent Internalization of Values, and Adolescent Information Management. *Journal of Child and Family Studies*, 1-13.
57. Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual review of psychology*, 52(1), 83-110.
58. Steinfeld, N. (2021). Parental mediation of adolescent Internet use: Combining strategies to promote awareness, autonomy and self-regulation in preparing youth for life on the web. *Education and Information Technologies*, 26(2).
59. Svoboda, Z. (2013) *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy*. Univerzita Palackého v Olomouci.
60. Št'astná, L., Wolák, R., & Cigánková, K. (2014). Mediální výchova v rodině: postoje a přístupy českých rodičů. *E-Pedagogium*, 89.
61. Švaříček, R., Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
62. Rideout, V., & Robb, M. B. (2019). *The common sense census: Media use by tweens and teens, 2019*. San Francisco, CA: Common Sense Media.
63. Rogers, C. R. (1998). *Způsob bytí*. Praha: Portál.

64. Řezníčková, A. (srpen, 2018). *Většina dětí dostane mobil v první nebo druhé třídě, ukazuje průzkum*. Získáno 6. 11. 2021 z https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/mobilni-telefony-deti-zakladni-skola-pruzkum-rodice.A180830_194947_ekonomika_mpl
65. Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
66. Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (Vyd. 2., dopl. a přeprac). Praha: Karolinum.
67. Váňa, J. (2019). *Právo být zapomenut – právo na soukromí v internetovém věku* (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Karlova.
68. Vedrová, T. (2021). *Etika v mediální výchově v rodině: Jak se čeští rodiče staví k soukromí svých dětí na internetu* (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Karlova.
69. Wallace, L. N. (2021). Differences in Social Media Monitoring Practices Based on Child and Parent Gender. *Family Relations*.
70. Weichetová, L. (2021). Pandemie změnila využívání informačních technologií. *Statistika&my*, 10, 40-41.
71. Westin, A.F. (1967). *Privacy and freedom*. Atheneum, New York.
72. Westin, A. F. (2003). Social and political dimensions of privacy. *Journal of Social Issues*, 59(2), 431-453.
73. Wisniewski, P., Ghosh, A. K., Xu, H., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2017). Parental Control vs. Teen Self-Regulation: Is there a middle ground for mobile online safety?. In *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing* (pp. 51-69).
74. Wisniewski, P. (2018). The privacy paradox of adolescent online safety: A matter of risk prevention or risk resilience?. *IEEE Security & Privacy*, 16(2), 86-90.

75. Wolfe, M. (1978). Childhood and privacy. In Altman, I., & Wohlwill, J. F. (Ed.), *Children and the environment* (175-222). Springer, Boston, MA.
76. Žaloudíková, I. (2013). Změny v psychice a chování u dospívajících ve věku 11-15 let. *Duha*, 1/2013. Získáno z <https://duha.mzk.cz/clanky/zmeny-v-psychice-chovani-u-dospivajicich-ve-veku-11-15-let>

Přílohy diplomové práce

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 2 – Vzor informovaného souhlasu

Příloha č. 3 – Abstrakt bakalářské práce v češtině

Příloha č. 4 – Abstrakt bakalářské práce v angličtině

Příloha č. 1 – Schéma polostrukturovaného rozhovoru:

Rozhovor s rodičem – sledované oblasti a otázky:

- úvodní otázky
 - Kolik máte dětí a v jakém jsou věku?
 - Od kolika let vlastní chytrý telefon?
 - Víte, kolik času děti tráví na svých mobilech? Když ano, kolik?
- Mediální výchova
 - Kdo z vás rodičů se více zajímá o výchovu v této oblasti technologií a internetu?
 - Jak vaše výchova ohledně digitálních zařízení vypadá?
- Aplikace pro rodičovskou kontrolu
 - Co vás vedlo k tomu, abyste začali používat aplikace pro rodičovskou kontrolu?
 - Máte negativní zkušenost s aktivitami svého dítěte na jeho mobilním telefonu?
 - Kterou aplikaci/aplikace používáte (nebo jste někdy použili)?
 - Jaké funkce má aplikace, kterou používáte, a jaké z nich používáte? A proč?
 - Co vám aplikace umožňuje? Co vám na ní nevyhovuje?
 - Jaký máte pohled na sledování dětí pomocí intruzivních funkcí jako je sledování polohy, sledování pomocí webkamery, funkce pro sledování psaného obsahu, sociálních sítí, aktuální aktivity na ploše, historie prohlížeče apod.?
 - Jakým způsobem s dětmi o nastavených prostředcích kontroly komunikujete?
 - Jaký vliv má podle vás používání těchto aplikací na fungování vztahů ve vaší rodině?
 - Co by se dalo na aplikacích zlepšit, aby to bylo ke prospěchu dětí?
- Soukromí
 - Jaké podle vás vaše děti potřebují soukromí?
 - Jak máte s dětmi nastavené hranice jejich soukromí, co od nich vyžadujete, aby vám říkaly?
 - Dali byste přednost bezpečí vašich dětí skrze kontrolu, která by už určitým způsobem narušila jejich soukromí, nebo byste dali přednost zachování jejich soukromí?
- Napadá vás něco k tomu tématu, co byste mi chtěl říct?

Rozhovor s dítětem – sledované oblasti a otázky:

- úvodní otázky
 - Kolik ti je let a v jaké jsi třídě?
 - Co děláš ve volném čase, co tě baví?
 - Kolik času trávíš denně na mobilu?
- Mediální výchova
 - Jakým způsobem se tvoji rodiče zajímají o to, jak používáš technologie?
 - Baví se s tebou rodiče o tom, co na mobilu děláš a jak se chováš na internetu?
- Aplikace pro rodičovskou kontrolu
 - Co si myslíš o tom, že tvoji rodiče kontrolují to, co děláš na mobilu, pomocí aplikací?
 - Jak moc tě kontrolují? Co si o tom myslíš?
 - Víš, co všechno jim aplikace umožňuje o tobě vědět?
 - Co se ti na tom líbí a co ne?
 - Jaký to má dopad na tvoje bezpečí na internetu?
 - Co by se na tom dalo zlepšit?
 - Jak tě to ovlivňuje v tom, co na mobilu děláš? Dělal bys něco jinak, kdyby tě nekontrolovali?
 - Myslíš si, že ty aplikace nějak ovlivňují tvoje vztahy s rodiči? Jak?
- Soukromí
 - Máš pocit, že ta rodičovská kontrola narušuje tvoje soukromí?
 - Co pro tebe znamená soukromí na tvém mobilu?
 - Máš pocit, že tví rodiče chápou tvoji potřebu soukromí a respektují hranice toho, co by měli vědět a co ne?
 - Stává se, že jsi nucen jim říkat i to, co by sis raději nechal pro sebe? Jak to ovlivňuje vaše vztahy?
- Je ještě něco, co by tě ohledně toho napadlo? Co bys chtěl ještě říct?

Příloha č. 2 – Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas s účastí na výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Vážená paní, vážený pane,

Byl/a jste osloven/a s nabídkou účasti na výzkumu, který bude využit pro účely bakalářské práce **Potřeba soukromí a monitoring z pohledu rodičů a dospívajících.**

Výzkum je realizován pod záštitou Katedry psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen „UP“) v rámci bakalářské diplomové práce pod vedením Mgr. Kataríny Banárové.

Cílem výzkumu je přispět k poznání, jak čeští rodiče pohlíží na potřebu soukromí svých dětí v souvislosti s kontrolou jejich aktivit na mobilních zařízeních, jak k soukromí svých dětí přistupují a kde vidí hranici mezi ním a kontrolou pomocí novodobých aplikací. Dále také popsat, jak děti vnímají přístup rodičů k zasahování do jejich soukromí skrze kontrolu jejich aktivit na mobilních zařízeních. Pro naplnění cílů realizujeme rozhovory s rodiči i jejich dětmi. Rodiny jsou vybrány záměrně tak, aby účastníci výzkumu měli se zkoumaným tématem vlastní zkušenost.

Vaše **účasť na výzkumu je dobrovolná** a máte plné právo vyjádřit svůj nesouhlas s účastí tím, že nepodepíšete tento dokument. Vaše účast ve výzkumu je založena na principu **anonymity**, tj. po uskutečnění rozhovoru a jeho přepisu **budou veškeré osoby anonymizovány** a nikdo nebude schopen identifikovat autora konkrétního rozhovoru.

UP jako tzv. správce osobních údajů bude nicméně zpracovávat Vaše osobní údaje pro účel evidence udělení tohoto Vašeho souhlasu s účastí na výzkumu, a to v následujícím rozsahu: **vaše jméno, příjmení, podpis (osobní údaje uvedené v tomto souhlasu), e-mail.**

UP Vaše osobní údaje nepředá jinému subjektu a bude s nimi nakládat v souladu s platnou legislativou. Přístup k Vaším osobním údajům budou mít pouze příslušní oprávnění zaměstnanci UP.

Další informace o zpracování Vašich osobních údajů včetně informace o Vašich právech lze najít na internetových stránkách UP, část Univerzita, sekce Ochrana osobních údajů, a také Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR), zejména v článcích 15–22, 34 a 77. Budete-li chtít uplatnit svá práva plynoucí z právní úpravy na úseku ochrany osobních údajů, můžete kontaktovat pověřence pro ochranu osobních údajů – výkonem této pozice je pověřen kancléř UP (jeho kontaktní údaje jsou dostupné na výše uvedených internetových stránkách).

V případě otázek ohledně výzkumu můžete rovněž kontaktovat autorku bakalářské práce:

Anežka Wawreczková
E-mail: anezka.wawreczkova01@upol.cz
Telefon: + 420 731 208 888
Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta | Katedra psychologie

(Text pokračuje na další straně)

Prohlašuji, že souhlasím s **účastí** na výše uvedeném výzkumu a se **zpracováním svých osobních údajů**. Řešitel/ka výzkumu mě informoval/a o jeho podstatě a seznámil/a mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, podobně jako s jeho výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou použity jen pro účely výzkumu a že výsledky výzkumu mohou být **anonymně** publikovány či ústně prezentovány. Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně dlouhém čase zvážit, měl/a jsem možnost se řešitele/ky zeptat na vše, co jsem považoval/a pro mě podstatné a potřebné vědět. Na své případné dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď. Jsem informován/a, že mám **možnost** kdykoliv od spolupráce na výzkumu **odstoupit** (svůj souhlas odvolat), a to i bez udání důvodu.

Vaše jméno a příjmení (čitelně)

Místo a datum

Váš podpis

V případě, že nejste osobou plně svéprávnou (zpravidla nedovršil/a-li jste 18 let či jste byl/a soudním rozhodnutím omezen/a ve svéprávnosti), je pro platné udělení souhlasu zapotřebí souhlasu Vašeho zákonného zástupce (zpravidla rodiče či opatrovníka).

Jméno a příjmení Vašeho zákonného zástupce (čitelně)

Vztah zákonného zástupce k účastníkovi výzkumu

Podpis zákonného zástupce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Potřeba soukromí a monitoring z pohledu rodičů a dospívajících

Autor práce: Anežka Wawreczková

Vedoucí práce: Mgr. Katarína Banárová

Počet stran a znaků: 102 stran, 191 241 znaků

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 76

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá soukromím dětí v souvislosti rodičovským monitoringem. Teoretický rámec práce je tvořen problematikou soukromí z pohledu psychologie, vývojového období rané adolescence a mediální výchovy v rodině se zaměřením na monitoring. Výzkum byl zaměřen na problém soukromí dětí v souvislosti rodičovskou kontrolou aktivit dětí na jejich mobilních telefonech. Dvě hlavní výzkumné otázky se týkaly pohledu rodičů a dospívajících na hranice mezi soukromím dětí a rodičovskou kontrolou pomocí dostupných aplikací pro rodičovskou kontrolu. V souladu s kvalitativním designem výzkumu byla data získávána pomocí polostrukturovaného interview se třemi rodinami, které byly vybrány na základě nepravděpodobnostních metod. Z výsledků práce vyplývá, že rodiče respektují potřebu soukromí svých dospívajících dětí. Intruzivní funkce by rodiče nikdy nepoužili, někteří s výjimkou velmi závažné situace. Dospívající se skrze aplikace cítí omezování ve svobodě. Narušení soukromí ze strany rodičů nevnímají, ale výrazně by jim vadilo. Aplikace jim vadí kvůli jejich touze po autonomii, ale zároveň je z pohledu rodiče vnímají jako prospěšné. V rodinách byla znát také otevřenost a důvěra.

Klíčová slova: monitoring, aplikace pro rodičovskou kontrolu, potřeba soukromí u dětí, mediální výchova v rodině, raná adolescence

ABSTRACT OF THESIS

Title: The need for privacy and a monitoring from the perspective of parents and adolescents

Author: Anežka Wawreczková

Supervisor: Mgr. Katarína Banárová

Number of pages and characters: 102 pages, 191 241 characters

Number of appendices: 4

Number of references: 76

Abstract:

The bachelor thesis deals with children's privacy in the context of parental monitoring. Theoretical framework consists of privacy issues from the perspective of psychology, the developmental period of early adolescence and parental mediation with a focus on monitoring. The research focused on the problem of children's privacy in the context of parental monitoring of children's activities on their mobile phones. Two main research questions concerned parents' and adolescents' perspectives on the boundaries between children's privacy and monitoring. The research was conducted qualitatively. Data were collected through semi-structured interviews with three families selected by nonprobability sampling. We found out parents respect children's need for privacy. Parents would never use intrusive features of apps, some except a very serious situation. Teens feel restricted in their freedom through apps. They do not perceive an invasion of privacy by parents, but they would be considerably bothered by it. Parental control apps bother them because of their desire for autonomy, but they also see it from a parent's perspective as helpful. Openness and trust were evident in the families too.

Key words: monitoring, parental control apps, children's need for privacy, parental mediation, early adolescence